

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAFIZLIK ÖĞRETİCİLERİNİN MESLEKİ
YETERLİLİKLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ
ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA (İSTANBUL
ÖRNEĞİ)**

ÜMRAN EKİNCİ

2501171457

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞRETİM ÜYESİ M. İSMAİL BAĞDATLI

İSTANBUL, 2021

ÖZ

HAFIZLIK ÖĞRETİCİLERİNİN MESLEKİ YETERLİLİKLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA (İSTANBUL ÖRNEĞİ)

Ümran EKİNCİ

Bu araştırmanın temel amacı Diyanet İşleri Başkanlığının Kur'an kursu öğretmenleri, dolayısıyla hafızlık öğretmenleri için belirlemiş olduğu mesleki yeterlilikleri incelemek ve seçilen çalışma grubu üzerinden hafızlık öğretmenlerinin söz konusu yeterlikler hakkında kendileri ile ilgili değerlendirmelerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktır. Bu nedenle çalışmada nitel veri toplama yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. İstanbul ilinin 13 farklı semtinden toplam 25 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, hafızlık öğretmenlerinin meslekleri ile ilgili tanımlamalarına, bu mesleği tercih etme nedenlerine, mesleki memnuniyet durumlarına, kendilerinden beklenen yeterliliklerden haberdar olma durumlarına, bu yeterlilikler hakkındaki görüşlerine, bu yeterlilikler hakkında kendileri ile ilgili değerlendirmelerine, kendilerini yeterli/yetersiz olarak değerlendirdikleri alanlara, mesleki açıdan kendilerini geliştirme çabalarına, hafızlık dışında ilgi duydukları alanlara, eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlara ve hafızlık eğitiminde kaliteyi arttıracaklarını düşündükleri düzenlemelere ilişkin bulgular yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hafızlık, Hafızlık Öğreticiliği, Mesleki Yeterlilik

ABSTRACT

A QUALITATIVE RESEARCH ON THE OPINIONS OF HAFIZ¹ TEACHERS ON PROFESSIONAL COMPETENCE (ISTANBUL CASE)

Ümran EKİNCİ

The main purpose of this research is to examine the professional competencies determined by the Presidency of Religious Affairs for the Quran course instructors, thus hafiz teachers, and to reveal in detail the evaluations of hafiz teachers about the competencies in question about themselves through the selected study group. Therefore, semi-structured interview technique was preferred among qualitative data collection methods in the study. Interviews were held with a total of 25 participants from 13 different districts of Istanbul.

In the study, there are findings regarding the definitions of hafiz teachers about their profession, their reasons for choosing this profession, their professional satisfaction, their awareness of the competencies expected from them, their opinions on these competencies, their self-assessment on these qualifications, areas where they consider themselves competent/incompetent, their efforts for professional self-development, fields that they are interested in other hafiz, the problems that they faced during the period of education and the regulations that they think will increase the quality of hafiz education.

Keywords: Hafiz, Hafiz Teaching, Professional Competence

¹ Quran Memorization

ÖNSÖZ

Hafızlık geleneği bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'in indirilmeye başladığı ilk günden itibaren ortaya çıkmıştır. Başlangıçta Kur'an'ı muhafaza etmenin bir yolu olarak görülen hafızlık geleneği yıllar geçmesine ve ilerleyen teknoloji ile birlikte Kur'an'ı yazılı ve sesli olarak muhafaza etmenin birçok farklı yolu bulunmuş olmasına rağmen hala önemini korumaktadır. Şüphesiz ki bu durumda Hz. Peygamber'in hafızlığı yücelten ve hafızlara vaat edilen çeşitli müjdelerden söz ettiği hadisleri etkili olmuştur.

Günümüzde hafızlık eğitimi büyük ölçüde Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an kurslarında, hafızlık eğitimi için ayrılmış sınıflarda ve hafızlık öğreticilerinin rehberliğinde gerçekleştirilmektedir. Hafızlık alanı ile ilgili birçok bilimsel araştırma yapıldığı bilinmektedir. Ancak öğreticileri konu edinen araştırmalar incelendiğinde hafızlık öğreticiliğinin genellikle Kur'an kursu öğreticiliği olarak değerlendirildiği ve ayrı bir meslek olarak ele alınmadığı görülmektedir. Oysa hafızlık öğreticiliği birçok yönüyle Kur'an kursu öğreticiliğinden ayrılmaktadır.

Ben kendim de bir hafız olarak Kur'an kursunda öğrenci iken edindiğim tecrübemden yola çıkarak hafızlık öğreticiliğini müstakil bir meslek olarak ele aldığım bu çalışmamın alana faydalı olacağını ve alanda ciddi bir boşluğu dolduracağını düşünüyorum.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında beni daima destekleyen aileme, araştırma kapsamında düzenlediğim mülakatlara katılarak değerli görüşlerini benimle paylaşan katılımcılarıma ve son olarak bana inanan bana her zaman yol gösteren değerli danışmanım Dr. Öğretim Üyesi M. İsmail Bağdatlı beyefendiye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ümran EKİNCİ

İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM HAFIZLIK

1.1. Hafızlığın Tanımı.....	7
1.2. Hafızlığın Ortaya Çıkışı.....	10
1.3. Türkiye’de Hafızlık Eğitimi Veren Kurumlar.....	15
1.3.1. Kur’an Kursları.....	15
1.3.1.1. Hafızlık Eğitimi Temel Öğretim Programı.....	18
1.3.1.2. Hafızlık Eğitimi Programı.....	19
1.3.1.3. Hafızlık Tekrar ve Talim Programı.....	22
1.3.1.4. Ezber Yapma Yöntemleri.....	23
1.3.1.4.1. Geleneksel Ezberleme Yöntemi.....	24
1.3.1.4.2. Tekrarlara Göre Yapılandırılmış Yöntem.....	26
1.3.1.5. Kur’an Kursları İstatistikleri.....	27
1.3.1.6. Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlilikleri.....	31
1.3.2. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Eğitimi Veren Okullar.....	35

İKİNCİ BÖLÜM METOD

2.1. Araştırmanın Modeli.....	40
-------------------------------	----

2.2. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi, Geçerlilik ve Güvenirliği.....	41
2.3. Veri Toplama Süreci.....	42
2.4. Verilerin Analizi.....	43
2.5. Katılımcılara Ait Özellikler.....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Katılımcıların Hafızlık Öğreticiliği İle İlgili Tanımlamaları.....	47
3.2. Katılımcıların Bu Mesleği Tercih Etme Nedenleri.....	50
3.3. Katılımcıların Mesleki Memnuniyet Durumları.....	52
3.4. Katılımcıların DİB'in Belirlemiş Olduğu Kendilerinden Beklenen Mesleki Yeterliliklerden Haberdar Olma Durumları ve Bu Yeterlilikler Hakkındaki Görüşleri.....	54
3.4.1. Katılımcıların Hafızlık Öğreticiliğinde Sahip Olunması Gereken En Önemli Özelliğe Dair Görüşleri.....	55
3.4.2. Katılımcıların Hafızlık Öğreticilerinin Eğitim Seviyesinin Ne Olması Gerektiğine Dair Görüşleri.....	58
3.4.3. Katılımcıların Hafızlık Öğreticilerinin Yaş Sınırlarının Ne Olması Gerektiğine Dair Görüşleri.....	60
3.5. Katılımcıların Mesleki Yeterlilik Açısından Kendileri İle İlgili Değerlendirmeleri.....	62
3.5.1. Katılımcıların Hafızlık Eğitiminde Tercih Ettikleri Ezber Teknikleri... 71	
3.5.2. Katılımcıların Ödül/Ceza Yaklaşımları.....	72
3.5.3. Katılımcıların Öğrencilerinin Gelişimine Katkı Sağlamak Amacıyla Düzenledikleri Sosyal-Kültürel Etkinlikleri ve Sıklıkları.....	74
3.5.4. Katılımcıların Öğrencilerini Daha İyi Tanımak ve Anlamak Amacıyla Eğitim-Pedagoji-Psikoloji vb. Alanlarda Araştırma/Okuma Yapma Durumları.....	75
3.5.5. Katılımcıların Öğrencilerle Çatışma Durumları.....	77
3.5.6. Katılımcıların Velilerle İletişimi ve Velilerin Eğitim Sürecine Etkisi... 78	
3.5.7. Katılımcıların Sınıf Yönetimindeki Tutumları.....	80

3.5.8. Katılımcıların Mesleki Açıdan Kendilerini Geliştirme Çabaları.....	81
3.5.9. Katılımcıların Hafızlık Dışında İlgi Duydukları Alanlar.....	82
3.5.10. Katılımcıların Hafızlık Öğreticiliğinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Yaşadıkları Zorluklar.....	82
3.5.11. Katılımcıların Hafızlık Eğitiminde Kaliteyi Arttıracaklarını Düşündükleri Düzenlemeler.....	87
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	90
KAYNAKÇA.....	95
EKLER.....	98

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: “Yerleşim Yerine Göre Kur’an Kursu Sayıları”.....	21
Tablo 1.2: “Yıllara Göre Kur’an Kursu Sayıları”.....	22
Tablo 1.3: “2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Kurs Bitirenlerin Sayısı”.....	22
Tablo 1.4: “2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Kurs Bitirenlerin Eğitim Durumu”.....	23
Tablo 1.5: “2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Kurs Bitirenlerin Yaşı”.....	23
Tablo 1.6: “DİB Personelinin Eğitim Durumu”.....	24
Tablo 2.1: “Katılımcılara Ait Demografik Özellikler”.....	37
Tablo 2.2: “Katılımcılara Ait Diğer Özellikler”.....	38
Tablo 3.1: “Katılımcıların Meslekleri İle İlgili Tanımlamaları”.....	39
Tablo 3.2: “Katılımcıların Hafızlık Öğreticiliğini Tercih Etme Nedenleri”.....	42
Tablo 3.3: “Katılımcıların Mesleki Memnuniyet Durumları”.....	44
Tablo 3.4: “Katılımcıların Hafızlık Öğreticilerinde Bulunması Gereken En Önemli Özelliğe Dair Görüşleri”.....	47
Tablo 3.5: “Katılımcıların Hafızlık Öğreticiliğinde Eğitim Seviyesinin Ne Olması Gerektiğine Dair Görüşleri”.....	50
Tablo 3.6: “Katılımcıların Hafızlık Öğreticiliğinde Yaş Sınırlarının Ne Olması Gerektiğine Dair Görüşleri”.....	52
Tablo 3.7: “Katılımcıların “Kuran-ı Kerim’in yüzüne ve ezbere öğretiminin ilke ve yöntemlerini bilme” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	54
Tablo 3.8: “Katılımcıların “Kuran-ı Kerim ve tefsirine vakıf olma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	54
Tablo 3.9: “Katılımcıların “İslami İlimlere vakıf olma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	55
Tablo 3.10: “Katılımcıların “Öğrencinin ezber kapasitesinin farkında olma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	55
Tablo 3.11: “Katılımcıların “Öğrenciye ezber sürecinde rehberlik etme” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	55

Tablo 3.12: “Katılımcıların “Öğrencinin içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini bilme (Bilişsel, Duyuşsal, Devinişsel)” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	56
Tablo 3.13: “Katılımcıların “Öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini bilme” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	56
Tablo 3.14: “Katılımcıların “Öğrencinin öğrenme özelliklerini bilme” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	56
Tablo 3.15: “Katılımcıların “Öğrencinin aile çevresini, sosyo ekonomik ve kültürel özelliklerini bilme” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	57
Tablo 3.16: “Katılımcıların “Öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	57
Tablo 3.17: “Katılımcıların “Öğrenciyi tanıma ve anlama” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	57
Tablo 3.18: “Katılımcıların “Öğrenciyle etkili iletişim kurma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	58
Tablo 3.19: “Katılımcıların “Öğrencinin gelişimine uygun öğrenme öğretme ortamları oluşturma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	58
Tablo 3.20: “Katılımcıların “Öğrencinin sorunlarının çözümü için ilgili kişi ve uzmanlarla işbirliği yapma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	58
Tablo 3.21: “Katılımcıların “Öğretim sürecindeki eksiklikleri belirleyerek tedbir alma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri”.....	59
Tablo 3.22: “Katılımcıların Uyguladıkları Ezber Teknikleri”.....	63
Tablo 3.23: “Katılımcıların Ödül Ve Ceza Kullanma Durumları”.....	64
Tablo 3.24: “Katılımcıların Eğitim-Pedagoji-Psikoloji Gibi Alanlarda Okuma/Araştırma Yapma Durumları”.....	67
Tablo 3.25: “Katılımcıların Öğrencilerle Çatışma Durumları”.....	69
Tablo 3.26: “Katılımcıların Sınıf Yönetimi Tutumları”.....	72

KISALTMALAR LİSTESİ

AİHL	: Anadolu İmam Hatip Lisesi
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DÖGM	: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü
Dr.	: Doktor
HTK	: Hafızlık Takip Komisyonu
Hz.	: Hazreti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
No.	: Numara
PDR	: Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
Ünv.	: Üniversite
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu, Problemi ve Alt Problemleri

İslam dininin temel kaynağı olan yüce Kur'an Hz. Peygamber'e miladi 610 yılında indirilmeye başlanmıştır. Kur'an'ın günümüze kadar tahrif edilmeden ulaştırılması elbette kolay olmamıştır. İndirilmeye başlandığı dönemden itibaren Kur'an hem ezberlenerek hem de vahiy kâtipleri tarafından yazıya geçirilerek koruma altına alınmıştır. Kur'an'ın ilk hafızı olan Hz. Peygamber yaşadığı dönemde isteyen sahabilere de Kur'an'ı ezberletmiş ve aynı zamanda ilk hafızlık öğreticisi olmuştur.

Hafızlık müessesesi asırlardır devam edegelmiş ve hiçbir zaman önemini kaybetmemiştir. Günümüzde kurumsallaşmış olan hafızlık müessesesi hem örgün hem de yaygın eğitim alanında varlığını sürdürmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an kurslarında ortalama üç yılda, örgün eğitimle birlikte hafızlık eğitimi veren ortaokullarda ortalama dört yılda tamamlanması planlanan, büyük bir emek ve özveri gerektiren hafızlık eğitiminin en önemli unsurlarından biri de hiç şüphesiz hafızlık öğretmenleridir. Genellikle küçük yaşlarda öğrencilere sunulan bu eğitimin sağlıklı ve kaliteli bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için öğretmenlerin birtakım yeterliliklere sahip olması gerektiği ortadadır.

Araştırmada Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 'Genel Yeterlilikler', 'Temel Yeterlilikler', 'Özel Yeterlilikler' şeklinde üç başlık altında belirlenmiş olan ve hafızlık öğretmenlerinin sahip olması beklenen mesleki yeterliliklere değinilmiştir. Söz konusu yeterlilikler incelendiğinde, hafızlık eğitimi sürecinde özel yeterliliklerin öneminin daha fazla hissedildiğini söylemek mümkündür. Zira hafızlık eğitimi sürecinde öğretmenler ile öğrenciler yoğun bir etkileşim içine girmektedirler. Öğretmenlikten ve Kur'an kursu öğretmenliğinden farklı olarak hafızlık öğretmenleri bu süreçte bir dinleyici ve yol gösterici konumundadırlar. Her bir öğrenciyle günlük olarak ayrı ayrı ilgilenen, onların ezberini dinleyen, süreç boyunca öğrencilerin hep

yanında olan öğreticilerin daha çok Eğitim ve İletişim alanlarıyla ilgili olan özel yeterliliklere sahip olmaları bu anlamda önem kazanmaktadır.

Bu problemten hareketle araştırmada seçilen çalışma grubu üzerinden hafızlık öğreticilerinin özel yeterlilikler hakkında kendileri ile ilgili değerlendirmeleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın alt problemleri ise şunlardır:

1. Katılımcılar için hafızlık öğreticiliği neyi ifade etmektedir, hafızlık öğreticileri mesleklerini nasıl tanımlamaktadırlar?
2. Hafızlık öğreticilerinin bu mesleği tercih etme nedenleri nelerdir?
3. Hafızlık öğreticilerinin mesleki memnuniyet durumları nedir?
4. Hafızlık öğreticileri kendilerinden beklenen mesleki yeterliliklerin neler olduğu hakkında fikir sahibi midir?
5. Hafızlık öğreticilerinin bu yeterlilikler hakkındaki görüşleri nelerdir?
6. Hafızlık öğreticileri mesleki yeterlilik açısından kendilerini nasıl değerlendirmektedir?
7. Hafızlık öğreticileri hangi alanlarda kendilerini yeterli/yetersiz görmektedir?
8. Hafızlık öğreticilerinin mesleki açıdan kendilerini geliştirme çabaları var mıdır, varsa bunlar nelerdir?
9. Hafızlık öğreticilerinin hafızlık dışında ilgilendikleri farklı alanlar var mıdır, varsa bunlar nelerdir?
10. Hafızlık öğreticilerinin mesleklerini yaparken karşılaştıkları sorunlar veya yaşadıkları zorluklar var mıdır, varsa bunlar nelerdir?
11. Hafızlık eğitiminin daha kaliteli hale gelebilmesi için hafızlık öğreticileri ve idarecilerin önerdiği düzenlemeler var mıdır, varsa bunlar nelerdir?

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Hafızlık eğitimi alanında yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde bu çalışmaların genellikle hafızlık öğrencilerine, hafızlık eğitimi programlarına, Kur'an kurslarına, örgün eğitimle birlikte hafızlık projesine ve hafızlık eğitimi sürecinde ortaya çıkabilecek sorunlara yoğunlaştıkları görülmüştür. Oysa eğitim sürecinin en önemli unsurlarından biri de öğretmenlerdir. Mehmet Korkmaz'ın 'Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitim-Öğretim Yeterlilikleri' adlı doktora tezinde Kur'an kursu öğretmenlerinin mesleki yeterliliklerine ilişkin kapsamlı bir araştırma yaptığı görülmüştür.

Ancak bizim çalışmamızın farkı hafızlık öğreticiliğini Kur'an kursu öğreticiliğinden farklı ve ayrı bir meslek olarak ele almasıdır. Zira hafızlık eğitimi Kur'an kursu eğitiminden ve diğer eğitim kademelerinden farklıdır. Hafızlık eğitiminde öğrenciler gün boyu ezber yapmaktadırlar. Hafızlık öğreticisinin ve öğrencilerin takip edecekleri ortak bir ders planı söz konusu değildir. Her öğrenci için kendi hızı ve kendi kapasitesine göre bir çalışma planı belirlenmektedir. Öğrencilerin günlük düzenli olarak ezberlerini öğretmenlerine dinletmeleri gerekmektedir. Bunun için ise gün boyu devam eden uzun ve yorucu bir çalışma temposu söz konusudur.

Küçük yaşta hafızlık eğitimine başlayan öğrenciler zamanlarının büyük bölümünü öğretmenleri ile geçirmektedirler. Hafızlık eğitimi sürecine yön veren ve öğrencilere rehberlik eden öğretmenlerin bu sürecin en önemli unsuru olduğu düşünülmektedir. Öğreticilerin iletişim becerileri, mesleki tecrübeleri, yaşları, eğitim seviyeleri ve pedagojik formasyona sahip olma durumları gibi daha birçok özellikleri de bu anlamda büyük bir önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı hafızlık öğretmenlerinin sahip olması beklenen mesleki yeterliliklere değinmek, seçilen çalışma grubu üzerinden öğretmenlerin bu yeterliliklerle ilgili kendilerini güçlü veya zayıf buldukları yönlerini ortaya koymak, elde edilen bulguların sonuçlarından yola çıkarak bazı değerlendirmelerde bulunmak ve tespit edilen sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmaktır.

Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu araştırma İstanbul'un Ümraniye, Üsküdar, Beykoz, Sancaktepe, Kadıköy, Ataşehir, Tuzla, Beyoğlu, Esenler, Bağcılar, Eyüp, Fatih ve Güngören semtlerinde bulunan 17 Kur'an kursu, 4 özel öğrenci yurdu ve 2 ortaokuldan 25 hafızlık öğreticisi ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bulguları kapsamaktadır. Araştırma yalnızca 2020 yılında hâlihazırda hafızlık öğreticiliği yapmakta olan katılımcılarla sınırlı tutulmuştur. Katılımcıların görüşme esnasında sorulan sorulara içtenlikle ve objektif bir şekilde cevap verdikleri varsayılmıştır.

İlgili Araştırmalar

Bu başlıkta hafızlık eğitimi alanında yapılmış olan bazı çalışmalara değinilmiştir. Yusuf Kalemli 2016 yılında "Viyana Hafızlık Okulu ve Avrupa İçin Örnekliliği" adlı yüksek lisans tezinde, Türkiye'den Avrupa'ya göç eden Türklerin çocuklarına din eğitimi aldırabilmek ve Kur'an eğitimini kurumsallaştırabilmek için verdikleri çabaya değinmiştir. Çalışmanın asıl konusu olan Viyana Hafızlık Okulu'nun kuruluşu, tarihçesi, hafızlık eğitimi ve müfredatı hakkında bilgi vermiştir. Kalemli bu çalışmasında Hafızlık Okulu öğrencileriyle yaptığı mülakatları değerlendirmiş ve Avusturya'da örgün eğitimle birlikte hafızlık yapmanın mümkün olduğunu savunmuştur.

Hatice Kübra Özler "Diyanet İşleri Başkanlığı Hafızlık Eğitim Programının Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri" adlı yüksek lisans tezi kapsamında Konya ili Karatay ilçesinde 2018-2019 eğitim öğretim yılında yaptığı bir araştırmada öğrenci ve öğretmenlerle görüşmüştür. Araştırmalar sonucunda Hafızlık Eğitim Programının hafızlık yaptırmak için yeterli olduğunu ancak öğretmenlerin program hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıklarını bu nedenle programın uygulanmasında bazı aksaklıkların yaşandığını tespit etmiştir.

Bilal Ünsal 2006 yılında "Günümüz Kur'an Kurslarında Hafızlık Eğitimi ve Problemleri (İstanbul Örneği)" adlı yüksek lisans tezi kapsamında yapmış olduğu

araştırmasında Kur'an kurslarındaki hafızlık eğitiminin sorunlarını tespit etmeye çalışmıştır. Elde ettiği bulguların sonuçlarına göre hafızlık eğitiminin statü, program, gelecek kaygısı ve donanım; Kur'an kurslarının fiziki yapı, maddi sıkıntı; öğreticilerin statü, çalışma şartları, yeterlilik; öğrencilerin ise yaş, yaklaşım ve iş gibi sorunları olduğunu ifade etmiştir.

Rahime Kuloğlu 2018 yılında yazmış olduğu "Yönetici Görüşlerine Göre İmam Hatip Ortaokullarındaki Hafızlık Projesinin Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans tezinde Türkiye genelinde hafızlık projesinin uygulandığı imam hatip ortaokullarında görev yapan 11 yönetici ile görüşmüş ve yaptığı anket çalışması ile hafızlık projesini bütün yönleriyle incelemiştir. Yöneticilerin ifade ettikleri sorunlara değinerek bunlara yönelik çözüm önerileri sunmuştur.

Pakize Yetimova 2018 yılında "Ortaokula Devam Eden Öğrencilerin Hafızlık Eğitiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerilerine Yönelik Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tezi kapsamında İstanbul'da dört Kur'an kursunda ve beş İmam Hatip Ortaokulunda öğretmen, öğrenci, veli ve yöneticilerle yapmış olduğu durum çalışmasında ortaokul öğrencilerinin hafızlık sürecinde yaşadıkları sorunları araştırmış ve bunlara yönelik çözüm önerileri sunmuştur.

Elif Uğur 2019 yılında yapmış olduğu "İdareci, Öğretici ve Öğrenci Görüşlerine Göre Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Uygulamasının Değerlendirilmesi" adlı yüksek lisans çalışmasında hafızlık projesini sistematik bir şekilde ele almıştır. Uğur araştırma kapsamında Kayseri'de 26 katılımcı ile mülakat yapmıştır. Katılımcılar hafızlık projesini önemli bulduklarını ancak projenin henüz hazırlık aşamasında olduğunu ve geliştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Fikret Yıldız 2019 yılında "Hafızlık Eğitiminde Ergenlik Dönemine Bağlı Yaşanılan Problemler" adlı yüksek lisans tezi kapsamında altı farklı Kur'an kursundan toplam 329 öğrenci ile anket çalışması yapmıştır. Elde edilen bulgulara göre hafızlık eğitiminde ergenliğe bağlı birtakım sorunların yaşandığı ortaya çıkmıştır. Erkeklerin bu sorunları daha çok yaşadıkları ve sorunların en yoğun yaşandığı yaş aralığının 12-14 olduğu saptanmıştır. Kursun sosyal imkânlarını ve fiziki şartlarını yetersiz bulan ve kurs idaresi tarafından beklediği desteği göremediğini söyleyen öğrencilerin de yine

ergenlik sorunlarını daha yoğun hissettikleri anlaşılmıştır. Ayrıca bazı öğrencilerin hafızlık ile okul hayatını birlikte yürütme konusunda zorlandıkları ortaya çıkmıştır.

Hüseyin Algur 2018 yılında yapılmış olduğu “Hafızlık Eğitimi Alan Bireylerin Motivasyon ve Psikososyal Durumlarının Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi” adlı doktora çalışmasında hafızlık eğitimi alan öğrencilerin psikososyal durumlarını ve hafızlığa başlama motivasyonlarını tespit etmeye çalışmıştır. Algur bu çalışma kapsamında Türkiye genelinde 13 ilde bulunan toplam 30 Kur’an kursundan 1369 öğrenci ile yaptığı nicel araştırmada birtakım bağımsız değişkenlerin hafızlık eğitimi alan öğrencilerin motivasyon ve psikososyal durumları ile stres düzeyleri üzerindeki etkisini tespit etmeye çalışmıştır.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde hafızlık öğreticilerinin daha önce herhangi bir çalışmaya konu olmadıkları görülmektedir. Bu araştırmanın amacı öncekilerden farklı olarak hafızlık müessesesinin en önemli unsurlarından biri olan hafızlık öğreticilerine dikkat çekmektir. Hafızlık öğreticileri ve özellikle hafızlık öğreticilerinin mesleki yeterlilikleri araştırılmak suretiyle bu alandaki ciddi boşluk doldurulmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM: HAFIZLIK

1.1. Hafızlığın Tanımı

Hafız (çoğulu huffaz), Arapça bir sıfat olup “**hıfz**” kökünden türemiştir. Sözlükte “ezberleyen, saklayan, gözetip koruyan, himaye eden” anlamlarına gelmektedir. Kur’an’ı baştan sona kadar hiçbir ayet eksik olmaksızın ezberleyen ve zihninde muhafaza eden kişiye hafız denilmiştir.

¹ Hafız kelimesi Kur’an’da farklı kalıplarda kırk iki yerde geçmektedir. Allah’a nispet edilen bir sıfat olan “Hâfız” ismi, kendisinden hiçbir şey gizli kalmayan, hayır ve şer olarak kullarının yaptıkları her şeyi saklayan, kudretiyle gökleri ve yeri varlıkta tutan anlamına gelmektedir.² Kur’an’da Hafız ismimin geçtiği ayetler şöyledir: “Allah hafızların, koruyanların en hayırlısıdır.”³, “O zikri (Kur’an’ı) biz indirdik ve O’nun koruyucusu da elbette biziz.”⁴, “Kendisi için dalgıçlık ve daha başka birtakım işler yapan bazı cinleri (şeytanları) da onun emrine verdik. Biz onları gözetim altında tutardık.”⁵

“Hafız” ismi koruyan, gözeten, dengede tutan, hiçbir şeyin kaybolmaması ve ihmal edilmemesi için gerekli tedbirleri alan anlamlarına gelmektedir.⁶ Bu isim Kur’an’da üç ayette tekrarlanmıştır. Bu ayetler şöyledir: “Eğer sırt çevirirseniz bilin ki size ulaştırmakla görevli olduğum şeyi size bildirdim. Rabbim yerinize başka bir kavmi getirebilir. Siz O’na hiçbir engel çıkaramazsınız. Şüphesiz rabbim her şeyi gözetendir.”⁷ “Oysa onlar üzerinde onun hiçbir zorlayıcı gücü yoktu. (Şeytana,

¹ Nebi Bozkurt, “Hafız”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, 44 cilt, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1997, C.XV, s.74

² Suat Yıldırım, **Kur’an’da Uluhiyyet**, İstanbul, Işık Akademi Yayınları, 2010, s.223

³ Kur’an, 12/64.

⁴ Kur’an, 15/9.

⁵ Kur’an, 21/82.

⁶ Bekir Topaloğlu, “Esmâ-i Hüsnâ”, **DİA**, İstanbul, TDV İslam Yayınları, 1995, C.XI, s.414

⁷ Kur’an, 11/57.

kendine uyanları ayartma fırsatı vermemiz ise) sadece, ahirete inananı ona şüpheyle bakandan ayırt etmemiz içindir. Rabbin her şeyi görüp gözetir.”⁸

“Kendisinden başkasını dost ve koruyucu bilenleri Allah sürekli gözetlemektedir. Senin onlarla ilgili bir sorumluluğun yok.”⁹

Hafızlığın tanımı incelenirken “hafız” kelimesi yerine tarih boyunca farklı kelimelerin de kullanıldığı görülmüştür. Bunlardan biri de “kârî” kelimesinin çoğulu olan “Kurra” kelimesidir.¹⁰ Kurra sözlükte “çok okuyan, okuyucu” anlamına gelmektedir ve İslamiyet’in ilk dönemlerinden itibaren Kur’an’ı usulüne uygun okuma noktasında uzman kişiler, ilim sahibi kişiler veya ilim sahibi olmamakla birlikte yalnızca ibadet amacıyla sıkça Kur’an okuyan kişiler gibi farklı grupları ifade etmek için kullanılmıştır.¹¹ Buhari’nin Fezailü’l-Kuran adlı eserinde naklettiği rivayetlerden Kur’an’ı tamamen veya kısmen ezberleme anlamında kıraat kelimesinin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Diğer bazı rivayetlerde ise Kur’an’ı tamamen ezberlememiş olsa bile hükümlerini iyi bilen kimselere de “Kurra” denildiği kaydedilmiştir. Hz. Peygamber’in suffa ashabından olan öğretmenlere ve İslam’ı öğretmesi için gönderilip Biri Maune’de şehit edilen ve hafız oldukları bilinen sahabeye de Kurra denilmiştir.¹²

Kur’an’ın tamamen veya kısmen ezberlenmesini ifade eden kelimelerden biri de “cem” kelimesidir. “Hz. Peygamber zamanında Kur’an’ı cem edenler” başlığı altında kendilerinden söz edilenlerin hafızlar olduğu anlaşılmaktadır. Hz. Osman’ın namazda Kur’an’ın tamamını ezbere okuduğunu ifade etmek için “hatm”, “cem” ve “kıraat” kelimelerinin kullanılması bu durumu teyit etmektedir.¹³

Hafızlığı ifade etmek için kullanılan kelimelerden biri de “hâmil” kelimesidir. Hâmil sözlükte “taşıyan” anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber’in şöyle buyurduğu nakledilmiştir: “Hamil-i Kur'an (Kur'an-ı Kerim'in ahkâmı ile yaşayan ahlakı ile ahlaklanan ve hikmeti ile kemale eren bir hafız efendi) öldüğü zaman Allah, onun

⁸ Kur’an, 34/21.

⁹ Kur’an, 42/6.

¹⁰ Bozkurt, “Hafız”, **DİA**, s.74

¹¹ Mustafa Öz, “Kurra”, **DİA**, Ankara, TDV İsam Yayınları, 2002, C.XXVI, s.445

¹² Bozkurt, “Hafız”, **DİA**, s.74

¹³ İbn Sad, **Tabakat**, 11 cilt, İstanbul, Siyer Yayınları, 2020, C.II, s.355

vücudunu yememesini yere vahyeder. Yer de der ki: Ya Rabbi! Senin kelamın sinesinde iken, ben onun vücudunu nasıl yiyebilirim?”¹⁴

Kelimenin çoğul olarak da (Hameletü'l-Kur'an) bazı hadislerde geçtiği nakledilmiştir. Kur'an ile meşgul olan kimselere “Ehlu'l-Kur'an” ve “Sahibu'l-Kur'an” da denildiği belirtilmiştir.¹⁵

Hafız, lafzın hamili mananın amili olmalıdır. Kur'an'ı ezberleyen kişi Kur'an lafzını yani Kur'an'ın ayetlerini (cümlelerini, kelimelerini) yüklenmiştir. Ancak hafızlığın tek amacı bu olmamalıdır. Hafız olmanın asıl amacı Kur'an'ı anlamak ve anlatmak; Kur'an'ın hükümlerini iyi bilmek, bunlara uygun yaşamak ve yaşatmak olmalıdır. Bu kapsamda hafızlık eğitimi mana bakımından da zenginleştirmek amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) tarafından 2019 yılında “Hâfız: Lafzın Hâmili, Mananın Âmili” adlı 3 ciltlik bir eser yayınlanmıştır.¹⁶

Hafız kelimesi farklı anlamlarda da kullanılmıştır. Hadis literatüründe hadis nakli ve rivayetini meslek edinmiş ve çok sayıda hadis ezberlemiş kişiler için de hafız (Hadis hafızı) unvanı kullanılmıştır. Ancak hadis hafızı olmanın kolay olmadığı ifade edilmiştir. Hadis tenkitçileri de bu konudaki otorite sayısının az olduğunu belirtmişlerdir. Zira bu alanda otorite olabilmek ve hafız unvanı alabilmek için kişide pek çok şartın arandığı belirtilmiştir. İbn Şihab ez-Zühri'ye nispet edilen, bir hafızın kırk yılda bir yetiştiği sözü de bu durumu doğrulamaktadır. Hafızların ezberlemeleri gereken hadis sayısı her devirde farklılık göstermiştir. İfade edilen sayılar bin, iki bin gibi küçük sayılardan başlayarak yedi yüz binlere kadar çıkmaktadır.¹⁷

Günümüz Türkiye'sinde hafız kelimesinden anlaşılan, Allah tarafından gönderilen ve son ilahi kitap olup hükümleri kıyamete kadar devam edecek olan Kur'an'ı baştan sona kadar eksiksiz olarak ezberleyen ve korunmasına hizmet eden Müslümanlardır. Biz de çalışmamızda hafız ve hafızlık eğitimi kelimelerini kullanırken bu manayı kastediyor olacağız.

¹⁴ Şîrûye b. Şehredâr, Deylemi, **Firdevsü'l-Ahbar**, 6 cilt, Beyrut, y.y., 1986, C.I, s.284, 1112 nolu hadis

¹⁵ Bozkurt, “Hafız”, **DİA**, s.74

¹⁶ **Hafız: Lafzın Hamili Mananın Amili**, 3 cilt, İzmir, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019

¹⁷ M. Yaşar Kandemir, “Hafız”, **DİA**, İstanbul, TDV İsam Yayınları, 1997, C.XV, s.78

1.2. Hafızlığın Ortaya Çıkışı

Hz. Peygamber'e Kur'an yirmi üç senede parça parça ve sözlü olarak vahiy yoluyla indirilmiştir. Kur'an'ın indirilmeye başlandığı dönemde Mekke'de sözlü kültürün daha çok geliştiği ve toplumda okuma yazma oranının düşük olduğu bilinmektedir. Hz. Peygamber de okuma yazma bilmeyen ümmi bir peygamberdir. Ayette şöyle buyrulmuştur: “(Ey Muhammed!) Sen bundan önce bir kitap okumuyordun, elinle de onu yazmıyorsun. Öyle olsaydı, o zaman (Allah'ın sözlerini boşa çıkarmaya çalışan) iptalciler, kuşkulanırlardı.”¹⁸

Cebrail adlı melek ayetleri kendisine sözlü olarak iletmiştir. Cebrail ayetleri okumuş, Hz. Peygamber de onları dinlemiş ve aynı şekilde tekrar ederek ezberlemeye çalışmıştır zira ümmi bir kimse olan Hz. Peygamber için ayetleri unutmanın en makul yolu ancak onları ezberlemek olmuştur. Hatta ilk inen ayetler karşısında Hz. Peygamber'in onları unutma telaşına kapılıp, korkuyla, henüz Cebrail okumasını bitirmeden hızlı hızlı ağzını oynatarak tekrar ettiği ayetlerde şöyle anlatılmıştır: “Vahyi tam alma telâşı yüzünden dilini kimıldatma. Onu zihninde toplayıp okumanı sağlama işi bize aittir. O halde onu okuduğumuz zaman sen onun okunuşunu takip et. Sonra onu anlatmak elbette bize aittir.”¹⁹

“...Sana vahyedilmesi henüz tamamlanmadan Kur'an'ı acele okumağa kalkma; “Rabbim ilmimi artır!” de.”²⁰ Bu ayette Hz. Peygamber Kur'an'ı hızlı okumama ve acele etmeme konusunda uyarılmıştır.

“(Ey Muhammed!) Sana (Kur'an'ı) okutacağız ve sen hiç unutmayacaksın.”²¹

Ayetlerden de anlaşılacağı gibi Allah, Hz. Peygamber'e Kur'an'ı ezberleteceğini, onu unutmasına izin vermeyeceğini ifade ederek elçisini rahatlatmış ve ona bu konuda güven vermiştir.

¹⁸ Kuran, 29/48.

¹⁹ Kuran, 75/16-19.

²⁰ Kuran, 20/114.

²¹ Kuran, 87/6.

Ayetler inmeye devam ettikçe Hz. Peygamber onları tekrarlamış ve Cebrail ile ayetleri karşılıklı olarak birbirlerine okumuşlardır. Kur'an'ın parça parça indirilmesi ve ayetlerin Hz. Peygamber'in kalbine iyice yerleştirilmesi²² ile Hz. Peygamber ayetleri zorlanmadan kolayca ezberlemiştir.²³ Böylece Hz. Peygamber Kur'an'ın ilk hafızı olmuştur.²⁴ Hz. Peygamber ayetleri bir yandan okuyup tekrar ederken diğer yandan da onları büyük bir titizlikle sahabeye tebliğ etmiştir. Onlardan da bu ayetleri öğrenip başkalarına da öğretmelerini istemiştir.

Hz. Peygamber inen ayetleri namazda devamlı tekrar ederek onları sahabeye ezberletmiş ve sahabeyi Kur'an'ı ezberleme konusunda teşvik etmiştir. Sahabe de Kur'an'ı öğrenmeye ve ezberlemeye çok büyük önem vermiştir.²⁵ Aralarında okuma yazma bilenler ayetleri buldukları çeşitli materyallere yazmış, sonra da yazdıkları ve ezberledikleri bu ayetleri namazlarda devamlı tekrarlamış ve karşılaştıkları insanlara bu ayetleri öğretmişlerdir. Zaman zaman bir araya gelen bu sahabilerin öğrendikleri ayetler hakkında aralarında tartıştıkları ve seslerinin mescidin dışına kadar taşıdığı kaydedilmiştir.²⁶

Kur'an'ın günümüze kadar değiştirilmeden ulaştırılması ve korunmasında Hz. Peygamber'in vahiy kâtiplerinin (Hz. Peygamber gözetiminde, indirilen ayetleri yazıya geçiren sahabiler) büyük bir desteği olmuştur. Vahiy kâtipleri Hz. Peygamber'in kendilerine öğrettiği ayetleri bir yandan ezberlerken diğer yandan da bu ayetleri kemik, tahta, papirüs, deri ve kiremit inceliğindeki pişirilmiş tuğlalara yazmışlardır.²⁷

Ayetleri yazıya geçirme işleminin tam olarak ne zaman başladığına dair kaynaklarda kesin bir bilgi olmamakla birlikte, Arap toplumunun güçlü bir hafızaya

²² Kur'an, 25/32.

²³ Kur'an, 87/6-8.

²⁴ Dr. Subhî, es-Salih, **Mebâhis-u fi Ulumi'l-Kur'an**, çev. M. Sait Şimşek, İstanbul, Hikmetevi Yayınları, 2015, s.57

²⁵ Muhammed Zâhid b. el-Hasan b. Ali Zâhid, el-Kevseri, **Makalatül-Kevserî**, Kâhire, Matbaatül Envâr, 1951, s.1

²⁶ Es-Salih, **Mebâhis-u fi Ulumi'l-Kur'an**, s. 67 vd.

²⁷ Abdülhamit Birişik, "Kuran", **DİA**, Ankara, TDV İsam Yayınları, 2002, C.XXVI, s.385

sahip olduğu ve ilk inen ayetlerin de kısa olması sebebiyle bunları kolaylıkla ezberledikleri düşünülmektedir.²⁸

Bununla birlikte ayetlerin yazıya geçirildiğine dair rivayetler bu işlemin Mekke döneminde başladığına işaret etmektedir. Bu rivayetlerden biri de nübüvvetin beşinci yılında, Ömer b. Hattab'ın Müslüman olduğu sırada kız kardeşinin evinde Taha ve Tekvir surelerini yazılı şekilde görmesidir.²⁹

Kur'an o dönemde tam bir nüsha haline getirilmemiş ve sureler de bugünkü tertibe göre sıralanmamış olsa Hz. Peygamber'in Kur'an ayetlerini yazıya geçirttiği konusunda Müslümanlar arasında görüş birliği vardır.³⁰ O dönemde ayetlerin yazıya geçirildiği şu ayetten de anlaşılmaktadır: “Ve yine derler ki: Bu (*Kur'an'ı*) bir başkasına yazdırmış olup (*ezberlemesi için*) kendisine sabah akşam okunup tekrarlanan, geçmişlerin uydurduğu masalların (*benzeri şeylerdir*)”.³¹ Bu ayet, müşriklerin, Hz. Peygamber'in Kur'an'ı kendisinin yazıp uydurduğu şeklindeki iftiralarına işaret etmektedir.

Hz. Peygamber zamanında Kur'an'ın tamamının yazıyla kayıt altına alındığını gösteren durumlardan biri de, Hz. Peygamber'in vefatından sonra halife Ebu Bekir zamanında Kur'an'ın kitap haline getirilmesi çalışmaları sırasında bütün ayetlerin farklı sahabiler nezdinde çeşitli materyallere yazılmış olarak bulunmasıdır. Hz. Peygamber yeni ayetler indirilirken yanına vahiy kâtiplerini çağırmıştır. Özellikle Medine döneminde Hz. Peygamberin komşusu, aynı zamanda ünlü vahiy kâtiplerinden biri olan Zeyd b. Sabit'in, yeni ayetler indirilirken yanında yazı malzemeleri ile Hz. Peygambere çağrıldığı nakledilmiştir.³²

Böylece Kur'an hem kalplere ve zihinlere nakşedilerek (ezberlenerek) hem de yazılı olarak koruma altına alınmıştır. Ancak Kur'an'ın ezberlenerek korunması fikri

²⁸ M. Suat Mertoğlu, “Vahiy Kâtibi”, **DİA**, İstanbul, TDV İsam Yayınları, 2012, C.XLII, s.448

²⁹ M. Suat Mertoğlu, “Vahiy Kâtibi”, **DİA**, s.448

³⁰ M. Suat Mertoğlu, “Vahiy Kâtibi”, **DİA**, s.447

³¹ Kuran, 25/5.

³² M. Suat Mertoğlu, “Vahiy Kâtibi”, **DİA**, s.447

her zaman daha ön planda olmuş ve hafızlık geleneği her geçen gün daha da yaygınlaşmıştır.

Bunda Hz. Peygamber'in ayetleri sahabeye de ezberletmesi ve bu konuda onları teşvik etmesinin büyük bir rolü olduğu düşünülebilir. Sahabe de bu konuda çok istekli davranmıştır. Hz. Peygamber'den bir ayet öğrendikleri zaman hemen o ayeti tekrar ederek ezberlemiş ve zaman zaman Hz. Peygamber'in huzurunda ayetleri okuyarak okuyuşlarında bir hata olup olmadığını kontrol ettirmişlerdir. Daha sonra ezberledikleri bu ayetleri hemen yaymaya başlamış önce eşleri ve çocuklarına, sonra da Mekke-Medine halkına ve çevrelerindeki insanlara da öğretmişlerdir.³³

Hz. Peygamber zamanında en büyük ibadet Kur'an'ı öğrenmek ve öğretmek sayılmıştır. Bu nedenle sahabe de Hz. Peygamber'in hadislerinde hafızlara müjdelediği makam ve mükâfatlara ulaşmak için adeta bu konuda birbirleriyle yarışmışlardır. Sahabenin birbirine olan üstünlüğü onların Kur'an'a olan liyakatleri ile ölçülmüştür.³⁴

Hz. Peygamber de İslam'ın yayılması ve ayetlerin insanlara öğretilmesi noktasında hafızlara ayrı bir önem vermiştir. Sahabeden büyük bir grubu yalnızca Kur'an'ın ezberlenmesi ve okutulması için tahsis etmiştir. Hicretten önce Medine'ye İslam'ın öğretilmesi için gönderdiği öğretmen grubunu hafızlardan seçtiği bilinmektedir.

İlerleyen dönemlerde de bir kimse Medine'ye hicret ettiği zaman Hz. Peygamber bu kimseyi hafız öğretmenlere göndermiş ve onlardan Kur'an öğrenmesini söylemiştir.³⁵

Bazı çalışmalarda o dönemin hafız sahabilerinin Kur'an'ın hükümlerini çok iyi bildikleri, Kur'an'ın inceliklerini öğrenmeye ve ezberlemeye büyük bir önem verdikleri, canlarından, mallarından ve sevdikleri şeylerden büyük fedakârlıklar

³³ Musa Carullah, Bigiyef, **Tarihu'l-Kur'an ve'l Mesahif**, çev. Osman Aydın, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2019, s.21

³⁴ Muhammed Abdul Azim, ez-Zurkani, **Menahilü'l-İrfan fi Ulumi'l-Kur'an**, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2010, s.241

³⁵ Ez-Zurkani, **Menahilü'l-İrfan fi Ulumi'l-Kur'an**, s.21-22

gösterdikleri, bütün hayatlarını bu yola adadıkları ve sürekli Kur'an ile meşgul olmaları nedeniyle gündüzleri yemek yemedikleri ve geceleri de uyumadıkları kaydedilmiştir.³⁶

Allah yüce kitabı Kur'an'da şöyle buyurmuştur: “Şüphe yok ki, Kur'an'ı biz indirdik ve şüphe yok ki, O'nu her türlü bozulmadan da biz koruyup muhafaza edeceğiz.”³⁷ Ayetten de anlaşılacağı gibi Allah Kur'an'ı her türlü bozulmadan koruyacağını ifade etmiştir. Ancak Hz. Peygamber bu konuda kendisine düşen sorumluluğun her zaman farkında olmuş ve Kur'an'ın korunması için elinden geleni yapmıştır. Onu hem yazılı olarak kayıt altına aldırması hem de kendisi ezberleyerek ve ashabına ezberleterek korunmasını sağlamıştır.

Daha önce de ifade edildiği gibi sahabe de bu konuda çok büyük fedakârlıklar göstererek yüce kitabımızın günümüze kadar korunarak ulaştırılmasında büyük roller oynamışlardır. Onlar Kur'an'ın yalnızca lafzına değil hikmetinin anlaşılmasına ve hükümlerinin hayata geçirilmesine de çok önem vermişlerdir. Hz. Peygamber'den öğrendikleri bir ayeti iyice belleyip hayatlarına geçirmeden diğer ayete geçmemiş ve bu konuda bizlere örnek olmuşlardır.

Sahabeden Ebu Ömer gerçek bir hafızı şöyle tanımlamıştır: “Kur'an hâfızı, Kur'an'ın hükümlerini, helâlini ve haramını bilen ve onun içindikilerle amel edendir.”³⁸

Sahabeden Abdullah b. Amr ise hafızın tanımını şöyle yapmıştır: “(Kur'an hafızının), Kur'an'ın hükümlerini (ahkâmını) öğrenmesi, Allah'ın muradını ve üzerine farz olanı anlaması, okuduğundan yararlanması, okuduğuyla amel etmesi gerekmektedir. (Onun), Kur'an'ın farzlarını ve hükümlerini ezberden okuyup da okuduğunu anlamaması ne kötü bir şeydir...”³⁹

³⁶ Bigiyef, *Tarihu'l-Kur'an ve'l Mesahif*, s.22

³⁷ Kur'an, 15/9

³⁸ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, el-Kurtubi, *el-Câmi li 'Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev. M. Beşir Eryarsoy, 20 cilt, İstanbul, Buruç Yayınları, 2019, C.I, s.26

³⁹ El-Kurtubî, *el-Câmi*, C.I, s.21

Görüldüğü gibi sahabenin hafızlık anlayışında en önemli nokta bir hafızın ezberlediği ayetleri anlaması, hayatına geçirmesi ve uygulamasıdır. Zira Kur'an-ı Kerim'in temel amacı anlaşılma ve amel edilmektir. Kur'an'ın anlaşılması gerektiği hadislerde de üzerinde durulan bir konudur.

Hz. Peygamber'in Ebu Zerr'e hitaben şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "Oturup Allah'ın kitabından bir ayeti anlamadan, senin için yüz rekât (nafile) namaz kılmaktan daha hayırlıdır."⁴⁰

1.3. Türkiye'de Hafızlık Eğitimi Veren Kurumlar

1.3.1. Kur'an Kursları

Kur'an kursları, Kur'an-ı Kerim okumak, anlamını öğrenmek, hafızlık yapmak ve din eğitimi almak isteyen vatandaşlara yönelik yaygın din eğitimi faaliyeti yapan ve Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 07.04.2012 tarihli ve 28257 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmeliğe uygun olarak düzenlenen kurumlardır.

Kur'an kursları öğrenci sayıları, öğrenci kapasiteleri, derslik sayıları ve uyguladıkları eğitim programına göre A, B, C ve D grubu olarak sınıflandırılırlar. A grubu Kur'an kursları yatılı öğrenci sayısı 80 ve üzeri olan, en az üç sınıfta hafızlık eğitimi verilen kurslardır. B grubu Kur'an kursları yatılı öğrenci sayısı 24 ve üzeri olan, en az bir sınıfı hafızlık eğitimi olmak üzere asgari iki sınıf olarak eğitim verilen kurslardır. C grubu Kur'an kursları gündüzlü kurslardır. D grubu Kur'an kursları eğitim öğretim yılı içerisinde en fazla bir yıl süreli açılacak olan gündüzlü kurslardır.

Yürüttükleri eğitim programına göre kursları sınıflandırmak gerekirse;

- Yüzüne eğitim verilen Kur'an kursları,

⁴⁰ Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed, el-Aynî, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 20 cilt, Mısır, Mustafa el-Babî ve Evladuhu, 1972, C.XX, s.66

- Hafızlık eğitimi verilen Kur'an kursları (Yüzüne eğitimle birlikte hafızlık eğitimi veren karma kurslar da mevcuttur)
- Yeni geliştirilen ihtiyaç odaklı Kur'an kursları,
- 4-6 yaş grubu Kur'an kursları,
- Engellilere yönelik Kur'an kursları,
- Yaz Kur'an kursları, şeklinde bir sıralama yapılabilir.

Bu araştırmanın konusu olan kurslar 'Hafızlık Eğitimi' verilen kurslardır. Bu kurslarda yapılan hafızlık eğitimi üç aşamadan oluşacak şekilde planlanmış ve buna uygun bir program geliştirilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları'na göre bunlar Hafızlık Temel Öğretim, Hafızlık Eğitimi ve Hafızlık Tekrar ve Talim Programlarıdır.⁴¹

Planlanan bu sürecin en etkin, disiplinli, sistemli ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi için mevzuat tarafından 'Hafızlık Takip Komisyonu'nun (HTK) kurulması öngörülmüştür. Mevzuata göre Hafızlık Takip Komisyonu müftünün teklifi mülki amirin onayı ile en az bir hafızlık sınıfının bulunduğu il/ilçelerde kurulacaktır. Komisyon en az ikisi hafız olmak üzere toplam üç kişiden oluşacak ve üyelerden en az biri de kadın öğretmenlerden seçilecektir. İlçede bu üyeler bulunamazsa çevre ilçelerden veya ilden üyeler alınabilecektir. Öğrencilerin kendi sınıf öğretmenleri de gerekirse komisyona alınabileceklerdir. Komisyona müftü ya da görevlendireceği bir personel başkanlık edecektir.

Hafızlık Takip Komisyonu'nun görevleri kısaca şöyle özetlenebilir:

- "Hafızlık eğitimi yapılmaya uygun kursları belirlemek,
- Hafızlık eğitimi verecek öğretmenleri belirlemek,
- Hafızlık hazırlık dönemine başlayabilecek öğrencileri belirlemek,
- Hazırlık döneminden hafızlık dönemine geçebilecek öğrencileri belirlemek,

⁴¹ (Çevrimiçi) <https://hukukmusavirligi.diyinet.gov.tr/Documents/2019-2020%20E%C4%9Fitim%20%C3%96%C4%9Fretim%20Y%C4%B1%20Kuran%20Kurslar%C4%B1%20Uygulama%20Esaslar%C4%B1.pdf>, 19.03.2020

- Hafızlık Tespit Sınavı'na girebilecek öğrencileri belirlemek,
- Hafızlık eğitimine devam edemeyeceğine kanaat getirilen öğrencileri belirlemek,
- Hafızlık kurslarının ve öğrencilerinin ihtiyaç, beklenti, şikâyet ve dileklerini belirlemek,
- Dönem sonlarında ölçe değerlendirme yaparak gerekli tedbirleri almak,
- Her yıl mayıs ayı sonunda tespitler ve teklifler şeklinde iki başlık altında genel değerlendirme raporları hazırlamak,
- Hafızlık programının ekinde yer alan formları gereğince doldurup imzalamak,
- Hafızlık programında yer alan dönemsel kazanımlara verilen sürede ulaşamayanlara veya yetişkinlik döneminde hafızlığa başlayanlara ek süre tanımak,
- Hafızlığa kurs dışında başlayıp kursa kaydolmak isteyenleri ve hazırlık dönemine ihtiyaç duymadan doğrudan ezber dönemine geçebilecek potansiyeldeki öğrencileri belirlemek,
- Öğreticilerin hafızlık programını uygulamadaki başarısını değerlendirmek,
- Öğrenci ve öğreticilerin motivasyonunu arttırmaya yönelik çalışmalar yapmak,
- Öğreticilerin aylık ders çizelgeleriyle yöneticiler tarafından tutulacak öğrenci takip çizelgelerinin gereğince doldurulup saklandığını belirlemek,
- Dörder aylık dönemlerin sonunda yapacağı kontrollerde kurs ve öğretmenlerle ilgili tespit ve değerlendirmelerini rapor haline getirerek müftülüğe sunmak.”

Bütün bunlarla beraber Hafızlık Takip Komisyonu hafızlığın bütün süreçlerinde öğrencilere, öğretmenlere ve ailelere gerektiğinde her türlü rehberliği sağlayacaktır. Fakat DİB'in yayımladığı 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları'nda Hafızlık Takip Komisyonu'nun ya hiç kurulmadığı ya da aktif olarak işletilmediği ifade edilmiştir.

Ayrıca A ve B grubu Kur'an kurslarındaki hafızlık sınıflarında öncelikle Kur'an Kursu Baş Öğreticisi, Kur'an Kursu Uzman Öğreticisi veya Hafız ve yüksekokul mezunu ya da Hafız öğretmenlerden olmak üzere en az üç yıl görev tecrübesi olan öğretmenlerin görevlendirilmesine riayet edilmesi gerektiği de belirtilmiştir. Kur'an Kursu Baş Öğreticisi ve Kur'an Kursu Uzman Öğreticisinin mesleki yeterlilikleri

arasında bu kişilerin hafız olması şartı da yer almaktadır.⁴² Dolayısıyla hafızlık sınıflarında eğitim yapacak olan öğretmenlerin de mutlaka hafız olması gerekmektedir.

1.3.1.1. Hafızlık Eğitimi Temel Öğretim Programı

Hafızlık eğitiminin üç aşamadan oluştuğu daha önce ifade edilmişti. Birinci aşama Hafızlık Temel Öğretim Programı'dır. Bu programın amacı hafızlık yapmak isteyen öğrencilere Kur'an'ı tecvid ve mahreç kurallarına uyarak usulüne uygun şekilde okumayı öğretmek, okuyuşla ilgili temel kavramları öğretmek, ezber tekniklerini öğretmek, hafızlığın önemini kavratmak, hafızlıkla ilgili süreçleri öğretmek, Kur'an'ın ana konularını ve temel mesajlarını öğretmek, İslam dininin iman, ibadet ve ahlak kurallarını öğretmek, Hz. Peygamber'in hayatını öğretmek, ibadet alışkanlığı kazandırmak ve sosyal açıdan gelişmelerine imkan sağlamak şeklinde açıklanabilir. Bunlarla birlikte öğrencileri hem zihinsel hem de ruhsal olarak hafızlık eğitimine hazır hale getirmek de amaçlanmıştır.⁴³

DİB'in yayımladığı Hafızlık Eğitimi Temel Öğretim Programı'na göre öğrenciler programın genel amaçları, hedef ve kazanımları hakkında bilgilendirileceklerdir. Öğreticiler, öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini göz önünde tutarak gerektiğinde programı esnetebilecek ve içeriğin sınırlarını kendileri belirleyebileceklerdir. Eğitimin her aşamasında öğrencilerin pedagojik ihtiyaçları dikkate alınarak bütün süreçler öğrenci merkezli olarak işlenecektir. Öğreticilerin, öğrencilerle iyi iletişim kurması ve öğrencilerin kişilik gelişimlerini destekleyici eğitim ortamlarının oluşturulması gerekmektedir.⁴⁴

Program 17 hafta (4 ay) sürecek şekilde planlanmıştır. Haftada 24 saat Kur'an ve 6 saat Dini Bilgiler olmak üzere toplam 30 saat ders işlenecektir. Haftalık 6 saat olan Dini Bilgiler dersinin kredisi 2 saat İtikat, 2 saat İbadet, 1 saat Ahlak ve 1 saat Siyer şeklinde dağıtılacaktır. Kur'an dersinin başlıkları şöyledir: Kur'an'ı Tanıma,

⁴² DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, DİB Personel Yeterlikleri, Ankara, 2014, s.20-21

⁴³ DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Hafızlık Eğitimi Temel Öğretim Programı, Ankara, 2019, s.6

⁴⁴ DİB, Hafızlık Eğitimi Temel Öğretim Programı, s.7-8

Kur'an Okumaya Giriş, Yüzüne Okuma, Ezbere Okuma, Tecvid. İtikat dersinin başlıkları şöyledir: İnsan ve Din, İman ve İnsan, İman Esasları. İbadet dersinin başlıkları şöyledir: İbadet ve Mükellef, Temizlik ve İbadet, Namaz, Oruç, Zekât ve Sadaka, Hac ve Kurban, Dua ve Tövbe, Mübarek Gün ve Geceler. Ahlak dersinin başlıkları şöyledir: İslam Güzel Ahlaktır, İslam Ahlakının Öngördüğü Model İnsan, İslam'ın Temel Haklara Yaklaşımı, Görev ve Sorumluluklarımız, Örnek Şahsiyetlerin Davranış Modelleri. Siyer dersinin başlıkları ise şöyledir:

Peygamberlik Öncesi Hz. Muhammed, Hz. Muhammed'in Peygamberliği Mekke Dönemi, Medine Dönemi, Hz. Muhammed'in Kişiliği ve Örneği.

Dört ay süren bu eğitimin ardından Hafızlık Takip Komisyonu öğrencileri değerlendirecek ve başarılı sayılan öğrenciler Hafızlık Eğitimi Programı'na kabul edileceklerdir. Başarısız olan öğrenciler bu eğitimi en fazla üç dönem (1 yıl) alabileceklerdir.⁴⁵

1.3.1.2. Hafızlık Eğitimi Programı

Hafızlık eğitiminin ikinci aşaması Hafızlık Eğitimi Programı'dır. Hafızlık Takip Komisyonu'nun değerlendirmeleri sonucu Hafızlık Temel Öğretim Programı'nı başarılı bir şekilde tamamladığı tespit edilen öğrenciler bu aşamaya geçebileceklerdir. HTK'nin yapacağı değerlendirmeler sonucunda yeterli görülen öğrenciler Hafızlık Temel Öğretim Programı'na tabi tutulmadan doğrudan Hafızlık Eğitimi Programı'na da alınabileceklerdir. DİB'in yayımladığı bu programın amacı; hafızlık eğitimi veren kurslarda amaç, ilke, metot ve uygulamada birliği sağlamak, günümüz yaşam şartları da dikkate alınarak hafızlık geleneğinin sürdürmek, öğrencilere hafızlığın ve Kur'an'ın önemini kavratmak ve hafızlığı sadece bir ezber işi olarak görmelerinin önüne geçmek, öğrencilerin Kur'an'ı anlamalarını ve onunla hayatlarını anlamlandırmalarını sağlamak, öğrencilerin ahlaki sorumluluklarının bilincinde

⁴⁵ (Çevrimiçi) <https://hukukmusavirligi.diyaret.gov.tr/Documents/2019-2020%20E%C4%9Fitim%20%C3%96%C4%9Fretim%20Y%C4%B1%20Kuran%20Kurslar%C4%B1%20Uygulama%20Esaslar%C4%B1.pdf>, 20.03.2020

bireyler olarak yetişmelerini sağlamak, öğrencilerin ezber kapasitelerini de dikkate alarak mümkün olan en kısa sürede hafızlığı bitirmelerini sağlamak, öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimlerini desteklemek (bunun için Sosyal Etkinlik ve Rehberlik adında bir ders hazırlanmıştır), öğrencinin zihinsel gelişimine destek olacak ve onu öğrenme sürecinde canlı tutacak öğrenme ortamları hazırlamak ve gerektiğinde öğrencinin din hizmetlerini yerine getirebilmesi için bazı temel bilgileri edindirmek şeklinde açıklanabilir.⁴⁶

DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü geleneksel birikimden güç alarak, eğitim bilimleri alanındaki gelişmeleri de takip ederek, çağın ihtiyaçlarına uygun, öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alan, esnek ve uygulanabilir bir hafızlık programı hazırlamak istemiştir.

Bunun için eğitim bilimcilerin ve hafızlık eğitimi alanındaki uzmanların da görüşlerini almıştır. Bu programın öğrenci merkezli, öğrencilerin ezber kapasitelerini dikkate alan, eğitim ve teknoloji alanındaki yeniliklere uygun ve öğrencilerin kişisel gelişimlerini destekleyici bir formatta hazırlandığı Hafızlık Eğitimi Programı'nda ifade edilmiştir.⁴⁷

Hafızlık Eğitimi Programı **hazırlık, ezberleme ve pekiştirme** olmak üzere üç dönemden oluşmaktadır. Hazırlık döneminde öğrenciler Kur'an'ı usulüne uygun okumayı ve ezber yapma tekniklerini öğrenirken aynı zamanda hem ruhen hem zihnen hafızlık sürecine hazır hale geleceklerdir. Bununla beraber öğrencilerin ezber kapasiteleri ve hafızlık sürecine uyumları da değerlendirilecektir. Bu dönemde öğrenciler haftada 10 saat Yüzüne Okuma, 10 saat Ezber ve 4 saat Okuyuş Usulleri Tatbikatı olmak üzere toplam 24 saat Kur'an dersi göreceklerdir. Bununla beraber 3 saat Dini Bilgiler ve 3 saat da Sosyal Etkinlik ve Rehberlik dersleri göreceklerdir. Sosyal Etkinlik alanında Gezi Gözlem, Kültürel Etkinlikler, Resim Yapma, Dini Müzik, Seminerler ve Eğitsel Oyunlar gibi faaliyetler yer almaktadır. Hazırlık dönemi 17 hafta (4 ay) sürecektir. Bu dört ayın sonunda HTK öğrencileri değerlendirecek ve

⁴⁶ DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Hafızlık Eğitimi Programı, Ankara, 2010, s.7

⁴⁷ DİB, Hafızlık Eğitimi Programı, s.8

başarılı gördüğü öğrencilerin ezber dönemine geçmesini onaylayacaktır. HTK'nin yapacağı değerlendirmelerde hazırlık dönemine ihtiyacı olmadığı tespit edilen öğrenciler doğrudan ezber dönemine de geçebileceklerdir.

Ezber dönemi de kendi içinde dört dönemden oluşmaktadır. Her bir dönem 17 hafta (4 ay) sürecek şekilde planlanmıştır. Kur'an'da 30 cüz yer almaktadır. Her bir cüz 20 sayfadan oluşmaktadır. Bu yirmi sayfanın dörtte birine yani her beş sayfasına 'hizip' denilmektedir. Öğrencilerin birinci dönemde her cüzün 4.hizbini (son 5 sayfası), ikinci dönemde her cüzün 3.hizbini (son 10 sayfası), üçüncü dönemde her cüzün 2.hizbini (son 15 sayfası), dördüncü dönemde her cüzün 1.hizbini (cüzün tamamı) ezberlemeleri gerekmektedir. Kur'an'ın ezberi cüzlerin sonundan başlamaktadır.

Bu sistemle öğrenciler her bir dönemde Kur'an'ın dörtte birini ve toplam dört dönemde (16 ay) Kur'an'ın tamamını ezberlemiş olacaklardır. Öğrenciler için bu süreçte "Öğrenci Takip Dosyası" oluşturulacak ve her bir öğrenci için kendi kapasitesine uygun "Günlük Ezber Programı" hazırlanacaktır. Ezber döneminde 23 saat Ezber ve 2 saat Okuyuş Usulleri Tatbikatı olmak üzere toplam 25 saat Kur'an dersi yer almaktadır. Bununla beraber 2 saat Dini Bilgiler ve 3 saat da Sosyal Etkinlik ve Rehberlik dersleri yer almaktadır. Her dört aylık dönemin sonunda HTK öğrencileri değerlendirecek ve başarı oranı yüzde ellinin altına kalan ve hafızlığa devam edemeyeceğine kanaat getirilen öğrenciler müftülüğe bildirileceklerdir. Bu öğrencilerin durumuyla ilgili kararı müftülük verecektir. Özetle ezber dönemi 16 ay sürecek ve bu dönemde öğrenciler Kur'an'ın tamamını ezberlemiş olacaklardır. Ezber döneminin sonunda HTK'nin değerlendirmeleriyle başarılı görülen öğrenciler pekiştirme dönemine geçebileceklerdir.

Pekiştirme döneminde tıpkı ezber döneminde olduğu gibi 23 saat Ezber ve 2 saat Okuyuş Usulleri Tatbikatı olmak üzere toplam 25 saat Kur'an dersi, 2 saat Dini Bilgiler ve 3 saat Sosyal Etkinlik ve Rehberlik dersi yer almaktadır. Bu dönemde öğrenciler ilk ay bir ve sonraki her ay en az iki hatimle (Kur'an'ın baştan sona okunmasına hatim denilmektedir) Kur'an'ı ezbere tekrar edeceklerdir. Bu dönem de

17 hafta (4 ay) sürecektir. Dört ayın sonunda HTK'nin değerlendirmeleriyle başarılı görülen öğrenciler Hafızlık Tekrar ve Talim Programı'na geçebileceklerdir.

Hafızlık Eğitimi Programı 4 ay hazırlık, 16 ay ezberleme ve 4 ay pekiştirme olmak üzere toplam 24 ay (iki yıl) sürecektir. Öğrencilerin bireysel farklılıkları ve ezber kapasiteleri de dikkate alınarak bu süre zarfında beklenen hedefe ulaşamayan öğrencilere ek olarak 6 ay daha süre tanınabilecektir.⁴⁸

1.3.1.3. Hafızlık Tekrar ve Talim Programı

Hafızlık Eğitimi Programı'nı başarılı bir şekilde tamamlayan öğrenciler son aşama olan Tekrar ve Talim Programı'na geçebileceklerdir. Bu programda öğrenciler Kur'an'ı baştan sona ezbere tekrar edecekler ve sık sık hatim yaparak hafızlıklarını sağlamlaştıracaklardır. Haftada 12 saat Ezbere Okuma, 1 saat Okuma Usulleri ve Talimi ve 1 saat da Konularına Göre Aşrı Şerifler olmak üzere toplam 14 saat Kur'an dersi, 2 saat İlmihal Bilgisi ve 2 saat da Hitabet dersi görecektir. Bu program da 17 hafta (4 ay) sürecektir şekilde planlanmıştır.⁴⁹

HTK'nin yapacağı değerlendirmeler sonucunda Hafızlık Tekrar ve Talim Programı'nı başarılı bir şekilde tamamladığı tespit edilen öğrenciler Diyanet İşleri Başkanlığınca yılda dört kez yapılan 'Hafızlık Tespit Sınavı'na girebileceklerdir. Bu sınav komisyonu en az ikisi hafız olmak şartıyla üç kişiden oluşacak, sınav sözlü olarak yapılacak, öğrencilere bütün cüzleri kapsayacak şekilde altı farklı sayfadan soru sorulacak, değerlendirme 100 puan üzerinden yapılacak ve en az 70 puan ve üzeri alan öğrenciler başarılı sayılacaklardır. Başarılı sayılan öğrenciler "Hafızlık Belgesi" almaya hak kazanacaklardır.⁵⁰ Üç yıl boyunca hafızlık eğitimi veren ve bu süre zarfında hiçbir öğrencisi hafızlığı tamamlayamayan öğretmenlerin ise DİB tarafından

⁴⁸ DİB, Hafızlık Eğitimi Programı, s.26

⁴⁹ DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Hafızlık Tekrar ve Talim Programı, Ankara, 2015

⁵⁰ DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Hafızlık Tespit Sınavı Değerlendirme Kriterleri, Ankara, 2015

iki yıl süreyle hafızlık sınıfından alınıp yüzüne eğitim veren sınıflarda görevlendirilmesi öngörülmüştür.⁵¹

Böylece 4 ay Hafızlık Eğitimi Temel Öğretim Programı, 24 ay (iki yıl) Hafızlık Eğitimi Programı ve 4 ay da Hafızlık Tekrar ve Talim Programı görerek 32 ayın sonunda öğrenciler ‘Hafızlık Eğitimi’ni tamamlamış olacaklardır.

Hafızlığını tamamlayacak olan bu öğrencilerin sahip olması beklenen özellikleri Hafızlık Eğitimi Programı’nda şöyle sıralanmıştır: “Kur’an hafızı olur, İslam’ın temel kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’i usulüne uygun okur, Kur’an-ı Kerim okuyuş usullerini bilir ve uygular, Kur’an’dan belli bölümleri makamı olarak cemaat önünde okur, Kur’an’ı Ramazan’da cemaat önünde mukabele olarak okur, Kur’an’ın ana konuları hakkında bilgi sahibi olur, İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını bilir, Hz. Peygamber’in hayatını bilir, ibadetlerle ilgili gerekli bilgi ve becerileri kazanır, Kur’an-ı Kerim meali okuma ve anlama alışkanlığı kazanır, din hizmetinin gerektirdiği temel bilgi ve becerilere sahip olur, özgüveni, iletişim ve sosyal becerileri gelişmiş olur, demokratik haklara ve insan haklarına saygılı olur.”⁵²

Diyanet İşleri Başkanlığı hafızlık eğitimi ile ilgili gerekli bütün önlemleri yayımlamış olduğu yönetmeliklerde detaylı olarak ifade etmiştir. Öğreticiler ve öğrenciler de bu yönetmeliklere uydukları takdirde hafızlık eğitimi süreci makul sürelerde ve sağlıklı bir şekilde tamamlanacaktır.

1.3.1.4. Ezber Yapma Yöntemleri

Günümüzde hafızlık eğitiminde kullanılan iki ezber yönteminden bahsedebiliriz. Bunlar Geleneksel Ezberleme Yöntemi ve Tekrarlara Göre Yapılandırılmış Yöntemdir.

⁵¹ (Çevrimiçi) <https://hukukmusavirligi.diyaret.gov.tr/Documents/2019-2020%20E%C4%9Fitim%20%C3%96%C4%9Fretim%20Y%C4%B1%C4%B1%20Kuran%20Kurslar%C4%B1%20Uygulama%20Esaslar%C4%B1.pdf>, 22.03.2020

⁵² DİB, Hafızlık Eğitimi Programı, s11

1.3.1.4.1 Geleneksel Ezberleme Yöntemi

Bilindiği üzere Kur'an'da 30 cüz yer almaktadır. Her cüz 20 sayfadan oluşmaktadır. Geleneksel yönteme göre Kur'an ezberi cüz cüz yapılmaktadır ve ezbere sondan başlanmaktadır. 1.cüzden 30.cüze kadar bütün cüzlerin aynı sayfasını ezberlemeye “dönüş” denilmektedir. Öğrenci ilk gün 1.cüzün son sayfasını ezberler ve tekrar ederek iyice pekiştirir. Ertesi gün sabah erkenden bu sayfasını öğretmenine “ders” olarak verir ve bir sonraki günün dersini hazırlamaya başlar. Ertesi günün dersi 2.cüzün son sayfasıdır. Bu şekilde öğrenci başladığı bu “dönüş”ünü 30.cüze kadar devam ettirir. Böylece öğrenci ilk dönüşte bütün cüzlerin son sayfasını ezberlemiş olur. Ezber kapasitesi güçlü olup bir gün içinde birden fazla ders yapmak isteyen öğrenci aynı cüzün sondan ikinci sayfasını değil bir sonraki cüzün son sayfasını ezberler.

Bu şekilde esas olan bütün cüzlerin aynı sayfasını ezberlemektir. İlk dönüşünü tamamlayan öğrenci ikinci dönüşe geçer ve her cüzün sondan 2.sayfasını ezberlemeye başlar.

Cüzün sondan ikinci sayfasını ezberleyen öğrencinin ilk dönüşünde ezberlediği cüzün sondan ilk sayfası artık “has” olarak ifade edilir. Yeni ezberleyeceği sayfa ise “ham” olarak ifade edilir. Ezbere bu şekilde devam edilir. Her cüzün sondan 3.sayfası, her cüzün sondan 4.sayfası... ve nihayet cüzlerin bütün sayfaları ezberlenmiş olur. Burada önemli olan nokta ham sayfalar ile birlikte has sayfaların da tekrar edilip bu sayfaların öğretmene ders esnasında bir bütün olarak okunmasıdır. Örneğin 5.dönüşteki bir öğrenci 4 has ve 1 ham sayfasını toplu olarak öğretmenine ders olarak verir. Böylece has sayfalar her dönüşte tekrar edilmiş olur. Yeni ezberlenecek olan ham sayfaların aynı cüzden değil bir sonraki cüzden ezberlenmesi gerektiği daha önce ifade edilmişti ancak uygulamada bazen küçük farklılıklar yapılabilir ve ezberlenecek olan ham sayfa sayısı birden fazla ise ham sayfaların hepsi aynı cüzden ezberlenebilir. Ancak bu ilk dönüşlerde değil daha çok sayfa sayısının arttığı ilerleyen dönüşlerde yapılmalıdır. Örneğin 15.dönüşünde olan bir öğrenci 3 ham sayfa ezberleyecek ise bu sayfaların hepsini ilerleyen cüzlerden ezberlemesi öğrencinin ertesi gün üç cüzden 16şar sayfayı ders olarak vermesini gerektirir ki bu öğrenciyi zorlayabilir. Oysa 3 ham

sayfanın hepsini aynı cüzden ezberlerse öğrenci ertesi gün bir cüzden 18 sayfayı ders olarak verir ki bu öğrenci için daha rahat olacaktır. Nihayet 20 dönüşü de tamamlayan öğrenci bütün cüzleri tamamen ezberlemiş olur.

Geleneksel Ezberleme Yönteminde dikkat edilmesi gereken esaslar şunlardır:

- Sayfaların cüz sonundan başlanarak ezberlenmesi gerekmektedir.
- Dönüşlerde bütün cüzlerin aynı sayfasının ezberlenmesi gerekmektedir.
- Ezberin daha kalıcı olması için sayfanın aşağıdan yukarıya doğru ezberlenmesi gerekmektedir, ancak bu durum öğrenciden öğrenciye değişebilir. Öğrenciler dilerse yukarıdan aşağıya doğru da ezberleyebilirler.
- Dönüşlerde has sayfaların bırakılıp yalnızca ham sayfaların ezberlenmesi gibi bir hataya kesinlikle düşülmemelidir.
- Ders verilirken ham ve has sayfalar bir defada bir bütün olarak öğretmene okunmalıdır.
- Öğrencilerin düzenli olarak ders vermesi ve böylece dönüşlerin yaklaşık olarak 35 günde bir tamamlanması gerekmektedir.
- Öğrenciler ezberledikleri ham sayfaları ders vermeden önce ya arkadaşlarına ya da öğretmenlerine dinleterek varsa yanlış ezberlemelerini düzeltmelidirler.
- Öğrenciler ham ve has sayfalarını akşamdan hazırlamalı ve uyumadan önce mutlaka sayfaları tekrar etmelidirler.
- Ezberlenen her bir sayfanın sonraki sayfa ile bağlantısı kurulmalıdır. Böylece süre ve sayfa geçişlerinin kolay olması sağlanmalıdır.
- Ezber yapma ve öğretmene ders verme sırasında okuyuş yavaş olmalı kelimeler tane tane telaffuz edilmelidir.
- Sesli okuma ezberi kolaylaştıracağı için buna uygun ortam oluşturulmalıdır.
- Hafızlık yapan her öğrenciye kendi kapasitesine göre ham sayfa verilmelidir.

Yöntem birliğinin sağlanabilmesi ve yanlış uygulamaların önüne geçilebilmesi için bu esaslara dikkat edilmesi gerekmektedir.⁵³

⁵³ DİB, Hafızlık Eğitimi Programı, s.14-16

1.3.1.4.2. Tekrarlara Göre Yapılandırılmış Yöntem

Tekrarlara göre yapılandırılmış yöntemde ezberleme şekli ve uyulması gereken esaslar geleneksel yöntem ile aynıdır. Bu yöntemi diğerlerinden farklı kılan nokta ezberlenen sayfaların sık sık tekrar edilmesidir. Normal şartlarda bir dönüş ortalama 35 gün sürmektedir. Bu süre zarfında öğrenciler ezberledikleri sayfalara tekrar geri dönmedikleri için bu sayfaların unutulma oranı yüksektir. Dolayısıyla öğrenciler önceki dönüşlerde ezberledikleri sayfalar için tekrar bir çaba sergilemek ve bu sayfaların tekrarı için ciddi bir zaman harcamak zorunda kalmaktadırlar. Tekrarlara göre yapılandırılmış yöntemde asıl amaç araya çok zaman girmeden ve unutma meydana gelmeden sayfaların tekrar edilmesidir. Bu yöntem uygulanabilirse öğrenciler has sayfalara daha az zaman ayırarak daha çok ham sayfa ezberleyebilecek ve hafızlıklarını daha kısa sürede, kalıcı ve sağlam olarak tamamlayabileceklerdir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise bu tekrarların gelişi güzel değil zihnin çalışma sistemine göre yapılması ve ezberlenen sayfaların kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe gönderilmesidir.

Ezberlerin kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe gönderilmesi için, öğrenci verdiği dersi **1 saat sonra** öğretmenine tekrar verir, aynı dersi **24 saat sonra** tekrar verir, aynı dersi **48 saat sonra** tekrar verir. Buraya kadar saat önemlidir. Ancak bundan sonraki tekrarlar gün içinde herhangi bir saatte verilebilir. Öğrenci aynı dersi **7 gün sonra** tekrar verir, aynı dersi **14 gün sonra** tekrar verir. Son olarak aynı dersi **30 gün sonra tekrar** verir ve bu ders için süreç tamamlanmış olur.⁵⁴

Burhaneddin ez-Zernuci asırlar öncesinden ders konusunda tekrarın önemine dikkat çekmiştir. Zernuci'ye göre öğrenci dünkü dersi beş defa, önceki günün dersini dört defa, ondan önceki günün dersini üç defa, dört gün önceki dersi iki defa, beş gün önceki dersi bir defa tekrar etmelidir. Öğrencinin dersini kaç kez tekrar edeceğinin belirlenmesi gerektiğini ifade eden Zernuci, tekrar yapılmadığı takdirde dersin kalpte ve zihinde karar kılmayacağını belirtmiştir.⁵⁵

⁵⁴ DİB, Hafızlık Eğitimi Programı, s.17-20

⁵⁵ Burhaneddin, ez-Zernuci, *Talimul'l Müteallim fi Tariki't Teallüm*, Beyrut, Daru İbn Kesir, 1987, s.22

Kurslarda en sık kullanılan ezber yöntemi geleneksel yöntemdir ancak günümüzde yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda geleneksel yöneme bir alternatif olarak tekrarlaraya göre yapılandırılmış yöntem geliştirilmiştir. Hafızlık sürecinde her iki yöntemin de denenmiş ve verimli yöntemler olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte tekrarlaraya göre yapılandırılmış yöntemin ezber kapasitesi çok güçlü olmayan öğrencileri zorlayabilecek karışık bir yapıda olduğu da ortadadır. Dolayısıyla yöntem seçiminde öğreticinin öğrencisini iyi tanması ve doğru yönlendirme yapmasının önemi çok büyüktür.

1.3.1.5 Kur'an Kursları İstatistikleri

Türkiye'de hafızlık eğitimi veren en eski ve köklü kurum Kur'an kurslarıdır. Dolayısıyla Kur'an kursları hakkında bir fikir sahibi olunabilmesi için aşağıda kurslarla ilgili birtakım sayısal verilere yer verilmiştir. Bu veriler Diyanet İşleri Başkanlığı istatistiklerinden ve Türkiye İstatistik Kurumu eğitim istatistiklerinden elde edilmiştir.

Yerleşim yerine göre Kur'an kursu sayıları:

Tablo 1.1: Yerleşim Yerine Göre Kur'an Kursu Sayıları

	Toplam	İl ve İlçe Merkezleri	Belde	Köy
Toplam	18.675	11.217	1.480	5.978
Öğretime açık	16.159	10.278	1.268	4.613
Öğretime ara vermiş olan	2.516	939	212	1.365

Türkiye'deki mevcut Kur'an kursu sayısı 2019 yılından itibaren toplam 18.675'tir. Bunların 11.217'si il ve ilçe merkezlerinde, 1.480'i beldelerde, 5.978'i ise köylerdedir. Bu kursların 16.159'u öğretime açıktır. Öğretime açık olan bu kursların 10.278'i il ve ilçe merkezlerinde, 1.268'i beldelerde, 4.613'ü ise köylerdedir. Öğretime

ara vermiş kursların sayısı 2.516'dır. Bunların 939'u il ve ilçe merkezlerinde, 212'si beldelede, 1.365'i ise köylerde.

Yıllara göre Kur'an kursu sayıları:

Tablo 1.2: Yıllara Göre Kur'an Kursu Sayıları

2000 yılında 3.000 olan Kur'an kursu sayısı 2006-2007 eğitim öğretim yılında 6.770 olmuştur. Bu sayı 2009-2010 eğitim öğretim yılında 8.707'e yükselmiş, 2011-2012 eğitim öğretim yılında büyük bir sıçrama göstererek 14.676'ya ulaşmıştır. 2012-2013 eğitim öğretim yılında biraz düşüş yaşanmış ve bu sayı 13.021 olmuştur. Daha sonra 2013-2014 eğitim öğretim yılında tekrar yükselişe geçmiş ve 15.000'in üzerine çıkmıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılında bu sayı 16.159'a yükselmiştir. En son verilere göre 2019 yılı itibariyle ülkemizdeki Kur'an kursu sayısı 18.675 olarak açıklanmıştır.

Kur'an kursu kursiyer sayıları:

Tablo 1.3: 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Kurs Bitirenlerin Sayısı

	Erkek	Kadın	Toplam
Kurs bitirenlerin sayısı	134.488	584.237	718.725

Tablo 1.4: 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Kurs Bitirenlerin Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Sayı
Okuryazar değil	82.425
Okuryazar okul bitirmemiş	219.467
Okul öncesi çağı	107.098
İlkokul mezunu	106.765
Ortaokul mezunu	27.417
Lise mezunu	44.031
Yükseköğretim mezunu	125.868

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2018 yılında açıkladığı verilere göre o yılda kursa devam eden toplam kursiyer sayısı 1.032.834'tür. Kurs bitirenlerin sayısı 718.725'tir. Bunların 134.488'i erkek, 584.237'si kadındır. Eğitim durumlarına bakıldığında ise kurs bitirenlerin 82.425'i okuryazar değil, 219.467'si okuryazar olup okul bitirmemiş, 107.098'i okul öncesi çağında, 106.765'i ilkokul mezunu, 27.417'si ortaokul mezunu, 44.031'i lise mezunu, 125.868'i yükseköğretim mezunudur. Verilerden de anlaşılacağı üzere en yüksek sayı okuryazar olup okul bitirmeyenlerin sayısıdır. En düşük sayı ise ortaokul mezunlarıdır.

Tablo 1.5: 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Kurs Bitirenlerin Yaşı

Yaş	Sayı
15 yaş altı	231.673
15-17 yaş arası	28.059
18-22 yaş arası	41.090
23-44 yaş arası	192.202
45 yaş üstü	220.047

Kurs bitirenlerin 231.673'ü 15 yaşın altında, 28.059'u 15-17 yaş aralığında, 41.090'ı 18-22 yaş aralığında, 192.202'isi 23-44 yaş aralığında, 220.047'si ise 45 yaşın üstündedir. Verilerden de anlaşılacağı üzere en yüksek sayı 15 yaş altına aittir. En düşük sayı ise 15-17 yaş aralığındadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı personel sayıları:

En son açıklanan verilere göre DİB personel sayısı 104.578'dir. Bu personelin 6.790'ı genel idare personeli, 95.087'si ise din hizmetleri personeldir. Din hizmetleri personelinin 2.624'ü Vaiz, 463'ü Murakıp, 1'i Cami Rehberi, 19.163'ü Kur'an Kursu Öğreticisi, 60.808'i İmam Hatip, 12.028'i Müezzin ve 2.701'i ise diğer sınıflardandır.

Tablo 1.6: DİB Personelinin Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Yüzde
Lisans mezunu (dini öğrenim)	% 19.2
Lisans mezunu (diğer)	% 10.2
Ön lisans mezunu	% 45.6
İmam Hatip Lisesi	% 16.4
Lise	% 1.0
Ortaokul	% 1.0
İlkokul	% 0.5

Personellerin eğitim durumlarına bakıldığında yüzde 19.2'si lisans mezunu (dini öğrenim), yüzde 10.2'si lisans mezunu (diğer), yüzde 45.6'sı ön lisans mezunu, yüzde

16.4'ü imam hatip lisesi mezunu, yüzde 1.0'ı lise mezunu, yüzde 1.0'ı ortaokul mezunu ve yüzde 0.5'i ise ilkokul mezunudur. Verilerden de anlaşılacağı üzere personelin büyük çoğunluğu ön lisans mezunudur.⁵⁶

1.3.1.6. Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlilikleri

DİB personelini Genel İdare ve Din Hizmetleri şeklinde iki ana başlıkta incelemek mümkündür. Bu çalışmanın konusu olan hafızlık eğitimi ve hafız öğreticiliği ile ilgili olarak burada din hizmetleri personelinden yalnızca Kur'an Kursu Öğreticisi, Kur'an Kursu Uzman Öğreticisi ve Kur'an Kursu Baş Öğreticisinin sahip olması beklenen yeterlilikler üzerinde durulacaktır.

Diyanet İşleri Başkanlığı 31 Mart 2013 tarihli ve 1750 sayılı makam onayı ile bir komisyon kurmuş ve bu komisyon tarafından Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlilikleri belirlenmiştir.⁵⁷ Bu komisyonda Başkan Yardımcısı, Daire Başkanları, Cumhuriyet Ünv. Öğretim Üyesi Prof. Dr. N. Yaşar Aşıkoğlu, Ankara Ünv. Öğretim Üyesi Prof. Dr. Recai Doğan, Erciyes Ünv. Öğretim Üyesi Prof. Dr. Süleyman Akyürek, Diyanet İşleri Uzmanı Dr. M. Şükrü Kılıç ve Diyanet İşleri Uzman Yardımcısı Mustafa Irmaklı yer almaktadır.

Komisyonun belirlemiş olduğu yeterlilikler 'Diyanet İşleri Uzmanı', 'Diyanet İşleri Uzman Yardımcısı', 'Müftü', 'Eğitim Görevlisi', 'Rehber Öğretmen', 'Vaiz', 'Uzman Vaiz', 'Baş Vaiz', 'Din Hizmetleri Uzmanı', 'Eğitim Uzmanı', 'Kur'an Kursu Öğreticisi', 'Kur'an Kursu Uzman Öğreticisi', 'Kur'an Kursu Baş Öğreticisi', 'İmam-Hatip', 'Uzman İmam-Hatip', 'Baş İmam-Hatip', 'Müezzin-Kayyım', 'Baş Müezzin-Kayyım' unvanları için düşünülmüştür.

Yeterlilikler üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar: Genel Kültür Yeterlilikleri, Temel Yeterlilikler ve Özel Yeterliliklerdir. Genel Kültür Yeterlilikleri tüm personel için ortaktır.

⁵⁶ (Çevrimiçi) <https://stratejigelistirme.diyamet.gov.tr/sayfa/57/istatistikler>, 27.03.2020

⁵⁷ DİB, DİB Personel Yeterlilikleri

Genel Kültür Yeterlilikleri:

- “Din-birey-toplum-kültür ilişkisini açıklar.
- Türkiye’nin yönetim yapısını ana hatlarıyla özetler.
- Diyanet İşleri Başkanlığı’nın tarihini ve idari yapı içerisindeki yerini değerlendirir.
- Görevinin gerektirdiği düzeyde İslam’ın evrensel değerlere, barış ve uzlaşma kültürüne katkılarını açıklar.
- Görevinin gerektiği düzeyde ulusal ve uluslararası güncel dini gelişmeleri takip eder.
- Başkanlıktaki görev yetki ve sorumluluklarını açıklar.
- Başkanlığın teşkilat yapısını ve görevlerini açıklar.
- Görevinin gerektirdiği düzeyde Müslümanların bilim, kültür ve medeniyete katkılarını açıklar.
- Türkçeyi doğru ve etkili biçimde kullanır.
- Türkiye’nin ve görev yaptığı bölgenin sosyo-ekonomik, kültürel ve dini özelliklerini tanır.
- Bilişim teknolojilerini kullanma becerisine sahiptir.
- Görevinin gerektirdiği düzeyde İslam bilimleri ile diğer bilimleri ilişkilendirir.
- Görev alanı ile ilgili mevzuatı açıklar.
- Alanıyla ilgili yayınları takip eder.”

Temel Yeterlilikler ve Özel Yeterlilikler farklılık göstermektedir. Bununla birlikte Kur’an Kursu Öğreticisi, Kur’an Kursu Uzman Öğreticisi ve Kur’an Kursu Baş Öğreticisinin ortak olarak sahip olmaları beklenen temel yeterlilikler de vardır. Ortak temel yeterlilikleri, Kur’an okuma usul ve esaslarını bilmesi, Kur’an’ın tarihini, temel özelliklerini ve konularını ana hatlarıyla açıklaması, Kur’an’dan belli sureleri ezbere okuması, ezbere okuduğu sure ve ayetlerin mealini bilmesi, tecvit kurallarını bilmesi, İslam’ın inanç, ibadet ve ahlak esaslarını bilip bunları açıklaması, Hz. Peygamber’in hayatını bilmesi ve görevinin gerektirdiği ölçüde Arapça’yı kullanması şeklinde özetlemek mümkündür. Farklı olarak Kur’an Kursu Uzman Öğreticisi ile Kur’an Kursu Baş Öğreticisinin hafız olması da gerekmektedir.

Kur'an Kursu Uzman Öğreticisinin farklı olarak belli başlı Türkçe meal ve tefsirleri ana özellikleri ile açıklaması, güncel dini akım ve oluşumları ana özellikleriyle açıklaması, yaşayan dünya dinlerini analiz etmesi ve farklı mezhep yorumlarını analiz etmesi de beklenmektedir.

Kur'an Kursu Baş Öğreticisinin ise farklı olarak güncel dini oluşumları analiz etmesi ve dini musiki bilgi ve becerisine sahip olması gerektiğini söyleyebiliriz.

Özel yeterlilikler ise Kur'an Kursu Öğreticisi için şöyle sıralanmıştır:

- “Bireyin gelişim basamaklarını (zihinsel, duyuşsal, kültürel, sosyal, dini ve ahlaki vb.) açıklar.
- Öğrencinin bireysel ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri ile öğrenme özelliklerini belirler.
- Öğrencilerin gelişimine uygun öğrenme-öğretme ortamları oluşturur.
- Öğrencilerin sorunlarının çözümü için ilgili kişi ve uzmanlarla işbirliği yapar.
- Uyguladığı eğitim programlarının temel özelliklerini açıklar.
- Öğretimi öğrencilerin ihtiyaçlarına ve öğretimin amaçlarına uygun planlayarak yürütür.
- Kur'an-ı Kerim'in yüzüne ve ezbere öğretiminin ilke ve yöntemlerini kullanır.
- Din öğretimi ilke, yöntem ve tekniklerini kullanır.
- Öğrenenlerin özelliklerine uygun materyalleri seçerek, etkili bir şekilde kullanır.
- Gerçekleştirdiği din eğitiminin etkililiğini belirlemeye yönelik ölçme değerlendirme teknik ve araçlarını etkili bir biçimde kullanır.
- Eğitim hizmetlerinde yerel ve bölgesel dinamiklerin farkında olur.
- Öğrenme-öğretme sürecini değerlendirir.
- Öğretim sürecindeki eksiklikleri belirleyerek tedbir alır.
- Zamanı etkili ve verimli kullanır.
- Görevi çerçevesinde dinî konularda danışmanlık ve rehberlik yapar.
- İletişim ve dini danışmanlığın temel ilkelerini açıklar.
- Hedef kitle ile (çocuk, ergen, yetişkin) etkili iletişim kurma becerisine sahiptir.
- Kurs kaynaklarını etkili kullanır.
- Sorun çözme becerisine sahiptir.”

Kur'an Kursu Uzman Öğreticisinden beklenen özel yeterlilikler ise şöyledir:

- “Öğrencinin bireysel ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri ile öğrenme özelliklerini analiz eder.
- İletişim ve rehberlik ilke, yöntem ve tekniklerini hedef kitlenin ihtiyacına uygun kullanır.
- Kur'an-ı Kerim'in yüzüne ve ezbere öğretiminin ilke ve yöntemlerini analiz eder.
- Öğretimin amaçlarına uygun öğretim materyalleri geliştirir.
- Öğretim ortamını, öğretimin amaçları doğrultusunda analiz eder.
- Kursu ve eğitim faaliyetlerini geliştirici projeler üretir.
- Gerektiğinde eğitim-öğretim faaliyetlerinin planlanıp uygulanmasında ilgili kişi, birim, kurum ve kuruluşların desteğini alır.
- Hedef kitlenin (çocuk, ergen, yetişkin) sosyo-ekonomik, kültürel ve dini özelliklerini analiz eder.
- Yönetici durumunda olan öğretmenler, kurs hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi ve değerlendirmesinde çağdaş yönetim ilkelerini yorumlar.”

Kur'an Kursu Baş Öğreticisi için belirlenen özel yeterlilikler ise şöyledir:

- “Gerçekleştirdiği din eğitiminin etkililiğini belirlemeye yönelik ölçme değerlendirme teknik ve araçları geliştirir.
- Kursu ve eğitim faaliyetlerini geliştirici projeler yürütür.
- Yönetici durumunda olan öğretmenler kurs hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi ve değerlendirmesinde çağdaş yönetim ilkelerine göre hareket eder.
- Kur'an kursundaki din eğitiminin etkililiğini belirlemeye yönelik yeni ölçme değerlendirme teknik ve araçları geliştirir.
- Öğretimi planlama ve düzenlemede meslektaşlarına rehberlik eder.
- Din öğretiminde kullanılacak araç-gereç ve materyallerin geliştirilmesi hususunda meslektaşlarına rehberlik eder.”

Yukarıda da görüldüğü gibi Kur'an kursu öğretmenlerinden beklenen yeterlilikler yalnızca din alanıyla sınırlı değildir. Pedagojik formasyon eğitimi alanında da yeterlilik sahibi olmaları beklenmektedir.

1.3.2. Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Eğitimi Veren Okullar

Resmi Gazete’de yayımlanan 26.07.2014 tarih ve 29072 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği’nin 32/3.maddesi hafızlık eğitimine yeni bir boyut kazandırmıştır. Buna göre ortaokula ya da imam hatip ortaokuluna kayıt yaptıran veya devam eden öğrencilere hafızlık eğitimi aldıklarını belgelemeleri halinde bu eğitimleri süresince eğitim öğretim yılı başından itibaren en fazla bir eğitim öğretim yılı boyunca okula devam etmeme hakkı tanınmıştır. Öğrenciler tekrar okula döndüklerinde devam edemedikleri eğitim öğretim yılının derslerinden, okul müdüründen ve alan öğretmenlerinden oluşan bir komisyon tarafından sınava tabi tutulacak ve başarılı olmaları halinde bir üst sınıfa devam edebileceklerdir.

Yaşanan bu gelişme neticesinde MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından “Okul-Kur’an Kursu İşbirliğine Dayalı Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi” geliştirilmiştir. Proje kapsamında MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ile DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü arasında süresiz bir protokol imzalanmıştır.

Geçmişte 8 yıllık kesintisiz eğitim nedeniyle hafızlık yapmak isteyen öğrencilerin ortaokulu bitirmeleri gerekirken yeni uygulama ile artık öğrenciler yaşları ilerlemeden ortaokul çağında da hafızlık yapabilmektedirler. Projenin amacı hafızlığa yeteneği ve ilgisi olan öğrencilerin, öğrenmelerin daha kolay gerçekleştiği ve daha kalıcı olduğu küçük yaşlarda hafızlık eğitimini tamamlamalarıdır. Hafızlık eğitimi süresince öğrenciler okul ortamından da kopmayacak, örgün eğitimden azami derecede faydalanacak ve sosyal çevrelerinden uzun süre uzak kalmayacaklardır. Böylece öğrenciler ortaokuldan mezun olurken hafızlık eğitimini de tamamlamış olacaklardır.

Proje ilk olarak 2014-2015 eğitim öğretim yılında Ankara ili Pursaklar ilçesi, Medine Proje İmam Hatip Ortaokulunda hayata geçirilmiştir. Ardından farklı şehirlerde “hafızlık projesini” uygulayacak proje imam hatip ortaokulları açılmaya devam etmiştir. Velilerin ve öğrencilerin ilgi gösterdiği bu projeye talep giderek artmıştır. Ancak her şehirde proje okulu bulunmaması ve mevcut okulların ihtiyaca cevap verememesi üzerine MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (DÖGM) proje okulu

olmayan fakat hafızlık eğitimi vermek isteyen diğer imam hatip okullarının da önünü açmıştır. Bu okullar DÖGM'e sınıf veya okul bazında "hafızlık programını" uygulamak istediklerini iletmışler ve değerlendirmeler sonucunda uygun bulunan okullar programı uygulamaya başlamışlardır.

DÖGM resmi web sitesinden elde edilen bilgilere göre 13.07.2020 tarihi itibariyle Türkiye genelinde hafızlık projesi/programını uygulayan toplam imam hatip ortaokulu sayısı 195'tir. Bu proje/program kapsamında hafızlığı tamamlayan öğrenci sayısı ise 1142'dir. Anadolu İmam Hatip Liseleri (AİHL) bünyesinde uygulanan "hafızlık pekiştirme programının" yer aldığı AİHL sayısı ise Türkiye genelinde 32'dir. Hafızlık pekiştirme programına hafızlığını tamamlamış öğrenciler yetenek sınavı ile kabul edilmektedirler.

Örgün eğitimle birlikte hafızlık projesi/programının uygulama aşamaları şöyledir: İlkokuldan mezun olan ve hafızlığa ilgisi olan öğrenciler istedikleri okula başvurarak Nisan, Mayıs veya Haziran aylarında yapılacak olan mülakatlara katılırlar. Okul müdürünün başkanlığında toplanan mülakat komisyonu öğrencileri başta akademik düzeyleri olmak üzere Kur'an'ı güzel okuma, ezber yapma ve genel yetenek alanlarında değerlendirir.

Hafızlık eğitimine uygun bulunan öğrenciler yaz tatilinde 6 haftalık yoğunlaştırılmış Kur'an eğitimine tabi tutulurlar. Yaz eğitiminin ardından 5.sınıfa kayıt olan öğrencilere haftada 9 ders saati kadar Kur'an dersi verilir. Gerekirse okulda açılacak olan kurslar ile takviye dersler de verilebilir. Bu aşamada öğrenciler Kur'an'ı usulüne uygun hızlı bir şekilde okuma ve ezber yapma tekniklerini öğrenerek hafızlık sürecine hazır hale gelirler. Öğrenciler 5.sınıfa devam ettikleri yılın Ocak ayına kadar hazırlık eğitimini tamamlamış olmalıdırlar. Ocak ayında hafızlığa başlayan öğrenciler Mayıs ayı sonuna kadar her cüzün sondan 3 sayfasını ezberlemiş olurlar.

Altıncı sınıfa geçince öğrenciler yukarıda bahsi geçen yönetmeliğe göre bir yıl boyunca (yaklaşık 15 ay) DİB'e bağlı bir Kur'an kursunda hafızlığa yoğunlaşırlar ve bu süre zarfında okula devam zorunlulukları yoktur. Öğrenciler bu süreçte hafızlığı tamamlarlar. Hafızlığı tamamlayan öğrenciler 6.sınıfın derslerinden sınav olurlar ve

bu sınavdan başarılı oldukları takdirde okula 7.sınıftan devam ederler. 7. ve 8.sınıfta hafızlıklarını pekiştirirler.⁵⁸

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları'na göre “hazırlık” ve “pekiştirme” aşamaları okulda, “hafızlık” aşaması DİB’e bağlı bir Kur’an kursunda Okul Öncesi ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde sözü edilen bir yıllık süre içerisinde tamamlanmalıdır. Bu bir yıllık izin 5, 6 veya 7.sınıfta kullanılabilir ancak tercihen 6.sınıfta kullanılması tavsiye edilmiştir. Projeye göre 5. ve 6.sınıfta öğrenciler hafızlığı tamamlamalı, 7. ve 8.sınıfta ise hafızlığı pekiştirmelilerdir. 6.sınıfta hafızlığı tamamlayamayan öğrenciler 7.sınıfta hafızlığı tamamlayabileceklerdir.⁵⁹

Örgün eğitimle birlikte hafızlık projesi ile amaçlanan daha önce de ifade edildiği gibi öğrencilerin küçük yaşta hafızlığı tamamlamalarıdır. Öğrencilerin milli, manevi ve ahlaki gelişimleri de bu süreçte desteklenecektir. Öğrenciler Kur’an’ın lafzını öğrenirken aynı zamanda ayetlerin anlamını da öğrenerek Kur’an’ın ana konuları hakkında bilgi sahibi olacaklardır. Bunlarla birlikte öğrenciler okul ortamından da uzaklaşmayacak ve akademik hayatları sekteye uğramayacaktır. Hafızlık eğitimi sırasında edindikleri çalışma disiplini akademik hayatlarında da uygulama konusunda desteklenecekler ve Kur’an kursuna devam ettikleri bir yıllık süre zarfında okulun öğrenme ortamlarından ve sosyal faaliyetlerinden yararlandırılacaklardır. 6.sınıf öğrencilerine akademik öğrenmeden uzak kalmamaları için yıl içerisinde ya da yaz tatilinde Türkçe, Matematik, Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri ve İngilizce derslerinden destekleyici eğitimler verilecektir. Böylece öğrenciler örgün eğitimden koparılmadan ve sene kaybı yaşamadan hafızlığı tamamlayacaklardır.⁶⁰

Projenin uygulandığı okullarda öğrencilerin ilgi duydukları sanat dallarında yeteneklerinin keşfedilmesi ve geliştirilmesine imkan tanıyacak sosyal, kültürel ve sanatsal etkinlikler düzenlenecektir. Öğrenciler; sinema, belgesel, film, drama

⁵⁸ MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları, Ankara, 2018, s.25-28

⁵⁹ MEB, Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları, s.8, 16, 18

⁶⁰ MEB, Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları, s.47

etkinliği, sosyal sorumluluk projesi, bilim fuarı, münazara, spor vb. faaliyetlere katılabileceklerdir. Okulda gerçekleştirilen sosyal etkinlikleri desteklemek ve geliştirmek amacıyla il/ilçede bulunan yükseköğretim kurumları, gençlik ve spor müdürlükleri, kültür ve turizm müdürlükleri, belediyeler, sivil toplum kuruluşları, spor kulüpleri ile diğer resmi ve özel kurum veya kuruluşlarla işbirliği yapılacaktır.⁶¹

Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları'nda ifade edildiği üzere hafızlık eğitimi sürecinde görev alacak olan öğreticiler öncelikle hafız, Kur'an ğretiminde ve hafızlık eğitiminde tecrübeli, Kur'an okuyuşu düzgün ve tashih-i huruf seminerlerine katılmış öğretmenlerden seçilecektir. Bu vasıflarda ğretmen bulunamadığı durumlarda Kur'an kursu öğreticileri veya din görevlilerinden yararlanılacaktır. MEB Din ğretimi Genel Müdürlüğü ve DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü arasında imzalanan protokole göre il/ilçe milli eğitim müdürlükleri ile il/ilçe mftlkleri gerekli durumlarda birbirilerine kadro ve program desteği sağlayacaklardır.⁶²

Daha önce de ifade edildiği gibi rgn Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi hafızlık eğitimine yeni bir boyut kazandırmıştır. Geçmişte hafızlık yapmak isteyen öğrenciler ancak ortaokuldan sonra bir Kur'an kursunda hafızlık eğitimine başlayabiliyor ve örgün eğitimden ayrılıp Açık ğretim Lisesi'nde eğitim hayatına devam edebiliyorlardı. Örgün eğitime devam etmek isteyen öğrenciler ise hafızlık eğitiminden vazgeçmek zorunda kalıyorlardı. Geliştirilen bu projeye öğrenciler örgün eğitim ile hafızlık arasında bir seçim yapma ikileminden kurtulmuşlardır. Hz. Peygamber'in "mmetimin en şereflileri Kur'an'ı ezberleyenlerdir."⁶³ hadisinde ifade edilen mjdeye nail olmak isteyen ve hafız olma hayali kuran öğrencilerin projeye gösterdikleri ilginin giderek artacağı dşnlmektedir.

Kur'an kursları ve İmam Hatip okulları dışında kendi imknlarıyla hafızlık eğitimi veren dernek, vakıf, ğrenci yurdu vb. Özel kurumların varlığı da bilinmekle

⁶¹ MEB, Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları, s.46

⁶² MEB, Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları, s.19, 40

⁶³ Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub el-Lahmi, et-Taberani, **el-Mucemu'l-Kebir**, 12 cilt, Beyrut, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, 2009, C XII, s.125

birlikte bunlar hakkında resmi bilgilere ulaşılamamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada yalnızca Türkiye’de hafızlık eğitimi veren resmi kurumlara değinilmiştir.

2. BÖLÜM: METOD

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacı hafızlık öğretmenlerinin mesleki yeterlilik bakımından kendileri ile ilgili değerlendirmelerini tespit etmeye çalışırken aynı zamanda onlarla ayrıntılı bir durum tespit çalışması yapmak olduğundan nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmalar genelleme ve tahminden uzak dururken bireyin anlam dünyasını keşfetmeye ve bireylerle ilgili ayrıntılı bilgi sahibi olmaya imkân tanır. ⁶⁴

Geleneksel araştırma yöntemleriyle sorulması ve cevaplanması zor olan sorulara cevap bulmak için nitel araştırma yöntemi ideal bir seçenektir.¹ Nitel araştırma yöntemlerinden mülakat (görüşme tekniği) tercih edilmiştir. Mülakat en az iki kişi arasında gerçekleşen bir iletişim sürecidir. Araştırmacının katılımcıya birtakım sorular yönelterek ondan veri elde etme sürecini ifade eder. Bu yöntemle katılımcıların belirlenen konu hakkında neyi, nasıl ve neden düşündükleri; konu ile ilgili duygu, tutum, istek, deneyim ve anlamlandırmalarının neler olduğu ortaya çıkarılabilmektedir. Bunların yanı sıra araştırma konusu ile ilgili ayrıntılı ve öngörülemez veriler elde etmek de bu yöntemle mümkün olabilmektedir.² Mülakat tekniği çeşitlerinden yarı yapılandırılmış mülakat tercih edilmiştir. Bu teknikle araştırmacı önceden hazırladığı bir dizi araştırma sorusunu katılımcıya sormayı hedefler. Bununla birlikte görüşme esnasında gerekli gördüğü durumlarda ya da aldığı cevaplar doğrultusunda ek sorular veya yan sorular sorarak görüşmenin seyrine etki edebilmektedir.³ Bu durum araştırmacıya, katılımcının cevaplarını ayrıntılandırması avantajını sağlamaktadır. Görüşmenin önceden hazırlanmış sorular etrafında gerçekleşmesi ise sınırların açık bir şekilde belirlenmesini sağlarken konunun

⁶⁴ Elif Kuş, **Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri; Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nicel mi? Nitel mi?**, Ankara, Anı Yayınları, 2003, s. 78

¹ Şener Büyüköztürk v.d., **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Pegem Akademi Yayınları, 2018, s.252

² Büyüköztürk, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, s.150-151

³ Philipp Mayring, **Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş; Nitel Düşünce İçin Bir Rehber**, çev. Adnan Gümüş, M. Sezai Durgun, Ankara, Bilgesu Yayınları, 2011, s. 78

dağılmasını da engellemektedir.⁴ Araştırma konusuna uygun olarak seçilen model, durum çalışması modelidir. Durum çalışması var olan bir durumu belirlemek, görmek, tanımlamak, değerlendirmek ve resmetmek üzere gerçekleştirilen bir çalışmadır.⁵

2.2. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi, Geçerlilik ve Güvenirliği

Bir veri toplama aracı geliştirilirken dikkat edilmesi gereken en önemli husus ölçme aracının geçerlilik ve güvenirliliğinin yüksek olmasıdır. Geçerlilik kavramı ölçme aracının ölçülmek istenen özelliği diğer özelliklerle karıştırmadan ölçebilme derecesini ifade etmektedir. Ölçme aracının tesadüfi hatalardan arındırılmış olması ve ölçme işleminin benzer şartlarda tekrar edilebilmesi ise güvenirlilik kavramı ile ifade edilmektedir.⁶ Nitel veri toplama araçlarında geçerlilik ve güvenirliliği arttırmak için araştırmacının önyargısız ve tarafsız olması, iyi bir gözlem yapması ve görüşme sırasında meydana gelen her şeyi veri olarak kaydetmesi önemlidir. Nitel araştırmalarda güvenirliliği arttırmada kullanılan en önemli tekniklerden birisi üye kontrolü tekniğidir. Buna göre görüşme sırasında ses kaydı alınmalı, bu kayıtlar yazıya döküldükten sonra katılımcılara gösterilerek verilerin eksiksiz ve yanlışsız olduğu teyit ettirilmelidir. Raporlaştırma aşamasında araştırmacının yanlı düşünmemesi için görüşmeler sırasında aldığı notlarından yararlanması ve katılımcılardan sık sık alıntı yapması da güvenirliliğe katkı sağlayacaktır.⁷

Bu araştırmanın veri toplama aracı olan mülakat formu geliştirilirken soruların açık, anlaşılır ve katılımcıyı yönlendirmeden uzak olmasına özen gösterilmiştir. Soruların dizilişinde konunun alt başlıklarına göre mantıklı bir sıra izlenmiştir. Henüz ham olan mülakat formu ölçülmek istenen özellikleri yeterince ölçebilmesi ve geçerliliğinin yüksek olması için tez danışmanına sunulmuştur. Buna göre geçerliliği düşüreceği düşünülen sorular formdan çıkartılmış, yeni sorular eklenmiş ve gerekli

⁴ Kuş, **Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri**, s. 88

⁵ Büyüköztürk, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, s.268-269

⁶ Büyüköztürk, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, s.112, 121

⁷ Büyüköztürk, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, s.264-265

değişiklikler yapılmıştır. Formun son halini alması için bir hafızlık öğreticisi ile ön görüşme yapılmış ve anlaşılmayan sorular çıkartılarak son düzenlemeler yapılmıştır.

2.3. Veri Toplama Süreci

Veriler 2020 yılı Kasım ve Aralık aylarında toplanmıştır. İstanbul ilinde çeşitli Kur'an kursu, özel öğrenci yurdu ve ortaokullarda hafızlık öğreticiliği yaptığı bilinen kişilere ulaşılmış ve onlardan randevu talep edilmiştir. Daha fazla katılımcıya ulaşabilmek için kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle göre mevcut katılımcıların önerileriyle aynı ölçütü taşıyan başka kişilere ulaşılmış ve böylece katılımcı sayısı giderek arttırılmıştır.⁸ Gönüllü katılımcılarla kararlaştırılan gün ve saatte yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Mülakat için rahat ve sessiz ortamlar tercih edilmiştir. Araştırmacı öncelikle yaptığı araştırmadan bahsetmiş, katılımcıların verecekleri kişisel bilgilerin asla üçüncü kişilerle paylaşılmayacağını ifade etmiş ve katılımcıların kendilerini rahat hissetmelerini sağlamıştır. Mülakata geçmeden önce katılımcılara cevaplamak istemedikleri soruları geçebilecekleri ifade edilmiştir. Görüşmeler ortalama 45-60 dakika sürmüştür. Araştırmacı soru cevap esnasında yönlendirici, yadırgayıcı, yargılayıcı ve sair ifadelerden kesinlikle kaçınmış, önyargısız bir şekilde katılımcıları dinlerken katılımcıların da izni dâhilinde görüşmelerin ses kaydını almıştır. Mülakat formundaki sorular sırasıyla sorulmuş, gerektiğinde ek veya yan sorular sorularak katılımcıların kendilerini daha ayrıntılı ifade etmeleri sağlanmıştır. Görüşmenin akışına bağlı olarak bazı soruların yeri değişmiş ve küçük değişiklikler yapılmıştır. Katılımcılardan sorulara içtenlikle cevap vermeleri istenmiştir. Araştırmacı görüşme sırasında edindiği gözlemlerini ve meydana gelen her şeyi veri olarak kaydetmiştir. Bütün katılımcılar çalışmaya olumlu tepkiler vermiş ve katkı sağlamaktan mutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

⁸ Remzi Altunışık v.d., **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Spss Uygulamalı**, 7. bsk., Sakarya, Sakarya Yayıncılık, 2012, s. 143.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde kullanılan yöntem içerik analizi yöntemidir. Bu yöntemle, toplanmış olan veriler öncelikle kavramsallaştırılır, ardından bu kavramlar kodlara dönüştürülür. Daha sonra araştırmanın problem cümlelerinden hareketle belirlenmiş olan temaların altında bu kodlar kategorize edilerek alt temalar oluşturulur.

Diğer bir ifadeyle nitel veriler nicel verilere dönüştürülür.⁹ Bu yöntemle araştırmacı sınıflandırmış olduğu verileri sistematik bir şekilde inceleme imkânı bulur. Verileri karşılaştırır, geliştirmiş olduğu temalar arası ilişkiler kurarak veri seti içerisinde yer alan değişkenler arasındaki ilişkileri ve farklılıkları analiz eder.¹⁰ Veri analiz yöntemlerinden en detaylı analiz imkânı sağlayan yöntem budur.

Araştırmacı ses kayıtlarını yazıya döktükten sonra görüşme sırasında aldığı notlardan da yararlanarak verileri ayrıntılı bir şekilde betimlerken doğrudan alıntılara da sık sık yer vermiştir. Elde edilen bulgular kendi içlerinde karşılaştırılmış ve etraflıca değerlendirilmiştir.

Araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulmuştur. İsim yerine K1, K2, E1, E2 şeklinde kısaltmalar kullanılmıştır. K harfi kadın katılımcıları E harfi ise erkek katılımcıları ifade etmektedir. Katılımcıların yaşları da sayısal olarak ifade edilmiştir.

⁹ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2011, s.259

¹⁰ Murat Özdemir, "Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.XI, No.1, 2010, s.330

2.5. Katılımcılara Ait Özellikler

Tablo 2.1: Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

	Erkek	Kadın	Toplam
Katılımcı Sayısı	12	13	25
Medeni Durum	Sayı	Sayı	Yüzde (%)
Evli	10	7	68
Bekâr	2	6	32
Yaş Aralığı	Sayı	Sayı	%
20-25	2	2	16
26-30	3	4	28
31-35	2	1	12
36-40	1	4	20
41-45	2	0	8
46-50	1	1	8
51-55	1	1	8
Eğitim Durumu	Sayı	Sayı	%
Lise	4	3	28
Ön Lisans	4	3	28
Lisans	3	6	36
Yüksek Lisans	1	1	8
Toplam	12	13	100

Tablo 2.2: Katılımcılara Ait Diğer Özellikler

	Erkek	Kadın	
Görev Yaptığı Kurum	Sayı	Sayı	Yüzde (%)
DİB	10	9	76
MEB	0	2	8
Özel Öğrenci Yurdu	2	2	16
Pedagojik Formasyonu Olanlar	Sayı	Sayı	%
	0	6	24
Arapça Bilenler	Sayı	Sayı	%
	10	10	80
Hizmet Süresi	Sayı	Sayı	%
0-5 yıl	3	7	40
6-10 yıl	2	2	16
11-15 yıl	1	1	8
16-20 yıl	2	1	12
21-25 yıl	1	1	8
26-30 yıl	2	1	12
+30 yıl	1	0	4
Hafızlığı tamamlattığı öğrenci sayısı	Sayı	Sayı	%
0-10	1	4	20
11-30	4	5	36
31-50	0	1	4
51-100	1	0	4
+100	6	3	36
Toplam	12	13	100

Tabloda da görüldüğü gibi katılımcıların % 76'sı Diyanet'te, % 8'i Milli Eğitimde ve % 16'sı özel öğrenci yurtlarında görev yapmaktadır. Pedagojik formasyon belgesine sahip olanların oranı yüzde 24, Arapça bilenlerin oranı ise yüzde 80'dir. Katılımcıların tamamı hafızdır ve hafızlık eğitimi vermekte oldukları öğrenci sayısı 7 ile 22 arasında değişmektedir. Dört katılımcı hafızlık öğreticiliği yaparken aynı zamanda idarecilik görevini de sürdürmektedir. Bu katılımcıların idareci olarak görüşlerine de yer verilmiştir.

3. BÖLÜM: BULGULAR

3.1. Katılımcıların Hafızlık Öğreticiliği İle İlgili Tanımlamaları

Tablo 3.1: Katılımcıların Meslekleri İle İlgili Tanımlamaları

Tanım	Sayı	Yüzde (%)
Allah rızası için yapılan bir iş	4	16
Bir gönül işi	6	24
Dünyanın en güzel mesleği	1	4
Terapistlik	1	4
Kutsal bir meslek	3	12
Bir sevda	2	8
Fedakârlık	4	16
Büyük bir sorumluluk	2	8
Delilik	1	4
Çok güzel bir meslek	1	4
Toplam	25	100

Katılımcıların yüzde 24'ü hafızlık öğreticiliğini bir gönül işi olarak tanımlamışlardır. Yüzde 16'sı Allah rızası için yapılan bir iş, yüzde 16'sı fedakârlık, yüzde 12'si kutsal bir meslek, yüzde 8'i bir sevda, yüzde 8'i büyük bir sorumluluk, yüzde 4'ü dünyanın en güzel mesleği, yüzde 4'ü terapistlik, yüzde 4'ü delilik ve yüzde 4'ü de çok güzel bir meslek olarak tanımlamışlardır.

Hafızlığı bir gönül işi olarak tanımlayanların vurguladıkları ortak nokta, bu mesleğin sevilerek yapılması gereken bir meslek olduğudur. Hafızlık öğreticisinin kendisini işini yapan bir memur gibi görmemesi gerektiği ve mesai saatleri dışında da severek öğrencileriyle ilgilenmesi gerektiği ifade edilmiştir:

K9 (27): "Açıkçası tamamen fedakarlık olarak tanımlarım. Yani sadece memur gibi işe gideyim işimi yapıp çıkayım. Maaşımı alayım. Böyle bir şey değil. Gönül vermek gerekiyor herkesin yapabileceği verim alabileceği bir iş değil bu. Gerçekten gönül vermek gerekiyor. Sonuçta benim

öğrencilerim hafta sonu da ders veriyorlar. Yani her zaman her saatte her şeyde fedakarlık yapıyorsun. Yapmak durumunda da kalıyorsun. O yüzden severek yapmak gerekiyor diye düşünüyorum.”

K3 (50): “Hafızlık bir gönül işi yani gönül bağı olan Kuranla gönül bağı olanlar ancak hafız hocası olabilir. Olmalı. Bu işi sevmeli. Hafız hocası Kuran dostu olmalı ki Kuran dostu yetiştirebilsin.”

Hafızlık öğreticiliğinin para kazanmak için yapılacak bir iş olmadığı, bu mesleğin aşk ve muhabbetle yalnız Allah rızası için yapılacağı ve bir hafızlık öğreticisinin en büyük kazancının öğrenci yetiştirmek olduğu şöyle ifade edilmiştir:

E1 (35): “Yani biz bu mesleği tabi 10 yılı aşkın bir süredir yapıyoruz. Bu işin diğer mesleklerden şöyle bir farkı var bu iş para kazanmak için yapılacak bir şey değil, biz bu işi Allah rızası için yapıyoruz. Bir hoca yüzlerce talebe yetiştirir kimi bırakır gider öğrencilerin kimi devam eder çok farklı talebeler gelir ama içlerinden sadece birkaçı bile gerçek manada yetişmiş olsa bu bize yeter. Bir talebe yetiştirmek için de olsa biz yıllarca uğraşmaya razıyız.”

E3 (50): “Dünyanın en iyi mesleği. Benim binlerce canım olsa Allah Teâlâ bana sorsa ne olmak istersin ben yine hafız hocası derim. Bundan daha güzel bir şey olamaz Allah Teâlâ'nın kelamını öğretmekten daha güzel bir şey olamaz. Çocuklara Kuran öğretmek ezberletmek, yani bu Allah rızası için yapılan bir iş. Allah Teâlâ başta kendi hafız, sonra Cebrail hafız sonra pirimiz sultanımız Hz. Muhammed Mustafa üçüncü hafız. Aşk olmadan muhabbet olmadan hafızlık olmaz.”

Hafızlık öğreticiliğinde, büyük bir gayret ve emekle dersini hazırlayan öğrenciyi anlamının, onu motive etmenin, ona gerektiğinde bir anne gibi şefkatle yaklaşmanın ve hafızlık yolculuğu boyunca ona rehberlik etmenin önemine de vurgu yapılmıştır:

K1 (35): “Hafızlık hocalığı bence çocuğa terapistlik yapmak gibi bir şey. Çocuk dersini gelip okuyana kadar o kadar meşakkatli bir yerden geçiyor ki gecesini gündüzüne katmış, uykusuz, moralsiz, sınıf içinde gergin, arkadaşlarıyla sorun yaşamış olabilir ya da bir sağlık problemi var. Hafızlık hocası oraya oturduğu andan itibaren aslında bir anne, bir terapist, bir rehber, bir hoca. Aslında hocalık en geride kalan kısım. Çünkü o çocuk o dersini bir arkadaşına da verebilir yani. Hocalık orda aslında o çocuğu anlamak. O çocuğu o yola koymak yani...”

K4 (27): “Hafızlık zaten benim için başlı başına bir sevdandı, böyle çocukluğumdan beri hayalini kurduğum bir şeydi. Hafız olduktan sonra bir de hafızlık hocalığı yapınca zevkinin apayrı ve bambaşka olduğunu gördüm. Hafızların o süreçlerini izlemek onların yanında olmak, böyle anne gibi oluyorsun hafızlık hocası olduğunca çünkü gece gündüz onlarla beraber oluyorsun bütün dertlerinde sıkıntılarında birebir yanlarındasın ve o Kuranı Kerimle olan bağ onların bağını kuvvetlendirmeye çalışmak işte hem psikolojik destek hem annelik hem hocalık böyle hepsi bir araya toplanıyor. Çok farklı bir duygu gerçekten çok güzel bir duygu...”

Hafızlık öğreticiliğinin fedakârlık gerektiren bir meslek olduğu da sıkça vurgulanmıştır. Hafızlık öğreticisinin mesai saatleri dışında, öğleden sonra veya hafta sonları da öğrencileriyle ilgilenmesi gerektiği, gerekirse ek ders ve etütler düzenlemesi gerektiği, her bir öğrencisinin dersini ayrı ayrı takip etmesi gerektiği ve benzer birçok zorluğun olduğu ancak tüm bu zorluklara rağmen hafızlık öğreticiliğinin çok keyifli bir meslek olduğu da ifade edilmiştir:

K5 (27): “Dünyalık maddi hiçbir karşılığı olmayan yegâne iş diyebilirim. Yani hafızlık hocalığı deyince aklıma ne geliyor mesela kesinlikle çok büyük bir fedakârlık geliyor. Birazcık cesaret geliyor çünkü ben hiç farkında olmadan direk bu işin içinde buldum kendimi ama şu an düşündüğümde iyi ki de düşünmeden girmişim diyorum çünkü çok akıllı karı bir iş değil. Hepimiz hafızlıkta çok zor süreçler yaşadık ve şimdi 13 tane öğrencim var onların bu zor süreçleri yaşamalarına tanıklık etmek gerçekten zor. Ama şöyle bir şey de var geriye dönüp baktığım zaman öğretmenlik yıllarımın en keyifli yıllarını da yaşıyorum bir yandan. Hem lezzetli hem çok büyük fedakârlık özveri gerektiren bir iş ve kopulamayacak bir iş. Yani gönül bağı kuruyorsun öğrenciyle, ben normal din kültürüne de giriyorum o yüzden karşılaştırmamı yapabiliyorum. Öğretmenlik genel olarak böyle öğrenci birazcık sana bağlandığında ister istemez o sevgi bağını kuruyorsun ama hafızlıkta bu bağ sanki daha kuvvetli oluyor...”

Görüldüğü gibi katılımcılar hafızlık öğreticiliğini severek yapılması gereken, fedakârlık gerektiren, maddi kaygılardan ziyade Allah rızası için yapılması gereken, öğrencilerle birebir ilgilenmeyi gerektiren, sorumluluğu büyük ancak bir o kadar da keyifli olan, özveri gerektiren ve öğrencilerle gönül bağı kurulan bir meslek olarak tanımlamışlardır.

3.2. Katılımcıların Bu Mesleği Tercih Etme Nedenleri

Tablo 3.2: Katılımcıların Hafızlık Öğreticiliğini Tercih Etme Nedenleri

Neden	Sayı	Yüzde (%)
Baba mesleğini devam ettirme isteği	1	4
Ailenin teşvik etmesi	1	4
Dine hizmet etme isteği	4	16
Kendi hafızlığını koruma isteği	5	20
Mesleğe duyulan sevgi	7	28
Hafızlık öğrencilerine duyulan ihtiyacı giderme isteği	5	20
İdarenin görevlendirmesi	2	8
Toplam	25	100

Katılımcıların yüzde 28'i bu mesleği sevdiği için tercih ettiğini ifade etmiştir. Yüzde 20'si kendi hafızlığını (ezberini) korumak için, yüzde 20'si hafızlık öğrencilerine duyulan ihtiyaçtan dolayı, yüzde 16'sı dine hizmet etmek için, yüzde 8'i idarenin verdiği görevi yerine getirmek için, yüzde 4'ü baba mesleğini devam ettirmek için ve yüzde 4'ü de ailenin teşviki ile bu mesleği tercih ettiğini ifade etmiştir.

Katılımcılara neden bu mesleği tercih ettikleri sorulduğunda mesleğini çok sevdiğini ve asla bırakmak istemediğini belirten katılımcılar bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

K10 (38): "Neden tercih ettiğimi ben de bilmiyorum, çok seviyorum hafızlığı da hafız hocalığını da. Kuran kursunda ben 5-6 yıl eğitim aldım diğer derslerim de iyiydi ama hep hafız hocalığını istedim. Çok seviyorum yani nedenini bilmiyorum inşallah da hiç kopmam bu işten ruhumu hafız hocası olarak teslim etmek isterim yani."

E5 (32): "Çok seviyorum, yani ben hafızlığı da çok severek isteyerek yaptım sonra bu alanda devam etmek istedim Kur'an'a hizmet etmek istedim. Başka meslekler de seçebilirdim ama sevdiğim için hafızlık hocalığını seçtim hiçbir zaman bırakmayı düşünmedim inşallah da hiç bırakmam. Hafız dinlemek Kur'an dinlemek hafız yetiştirmek benim için çok büyük bir şeref, çok keyifli bir iş çok lezzetli."

Hafızlık öğreticilerinin bu mesleği tercih etme nedenlerinden biri de kendi hafızlıklarını koruma isteği olmuştur. Kur'an'ı ezberledikten sonra ezberi koruyabilmek için düzenli olarak tekrar yapmak gerekmektedir. Günlük yaşamda buna fırsat bulamayacağını ya da yeterince tekrar yapamayacağını ve köreleceğini düşünen katılımcılar hafızlık öğreticiliğine yönelmişlerdir. Hafızlık öğreticiliği, hafızlar için büyük bir avantaj sağlamaktadır. Haftanın altı günü düzenli olarak öğrencilerin ezberini dinleyen öğreticiler böylece kendi ezberlerini de pekiştirmiş olmaktadır. Bu durumu şöyle ifade etmişlerdir:

K2 (36): “Ben dindar bir aileden geliyorum, küçüklükten beri Kuran kursu hocalığı benim hayalimdi. İlkokulda öğretmenimiz sorduğunda ben hep hoca olacağım derdim. Sonra başörtüsü sorunu olduğu için liseye gidemedim. Kursan kursuna başladım. Hafızlık yaptım. Liseyi dışardan okudum. Derken kursta hocalığa başladım. Hafızlığımın zayıflamasını istemediğim için hafız dinlemek istedim. O şekilde hafızlık hocalığına başladım.”

K1 (35): “Benim önceliğim açıkçası kendi hafızlığımı korumak, hafızlığımın sağlam kalması. Evliyim iki çocuğum var evde tekrar yapmak çok zor olduğu için benim önceliğim hep hafızlık hocalığıydı. Dinlemek çok fayda ediyor. Bir de kendimi bu işe yatkın da buluyordum, seviyorum Kur'an dinlemeyi. Kendi hocamızdan da hep duyardık şu kadar hafızı var bu kadar hafız yetiştirmiş falan diye çok imrenirdim. Hep hayalini kurardım.”

Hafızlık öğreticiliğine ihtiyaç duyulduğu ve kendisine hafızlık öğreticiliği yapması teklif edildiği için bu mesleği tercih eden veya idarenin yönlendirmesi sonucu bu mesleğe başlayan katılımcıların çoğu başlangıçta tereddütlerinin olduğunu fakat mesleğe başladıktan sonra mesleklerini çok sevdiklerini ve mevcut durumda hafızlık öğrencileriyle ilgilenmekten mutluluk duyduklarını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı bu durumu şöyle özetlemiştir:

K6 (30): “Tercih olarak aslında bana sorulsaydı belki tercih etmezdim. Bu idarenin kararıydı ama bana hafızlık sınıfı verildikten sonra sevdim mi çok sevdim. Şu an mesela minik hafızlarla uğraşıyoruz. Onların hareketliliği enerjisi bize enerji katıyor. Minik hafızlarla çalışmak farklı bir boyutmuş gerçekten. Hep şu ana kadar lise öğrencilerinin derslerini dinlemiştim. Şimdi küçüklerle çalışmak çok hoşuma gitti. Onlarla birlikte sen de hareketli olmalısın ki onları zinde tutabilesin. Çok güzel bir iş açıkçası iyi ki bu işin içindeyim diyorum şu an.”

Dine hizmet etmek istediğini bu nedenle hafızlık öğreticiliğini tercih ettiğini belirten katılımcılardan ikisinin ifadeleri şöyledir:

E3 (50): “Ben okulu bitirdiğimde hep Allah’a dua ederdim Ya Rabbi beni nefsim hizmet ettirme kendi dinine hizmet ettir diye. Çok şükür nasip etti.”

E8 (38): “Benim hep en büyük arzum Kur’an’a ve İslam’a hizmet etmeyi, ben hafızlığı bitirdiğimde 14 yaşındaydım daha çocuktum ama o zamanda bile Kur’an ile meşgul olmak çok hoşuma giderdi hep derdim ben hafız hocası olacağım Kur’an öğreteceğim dinime hizmet edeceğim derdim hep...”

Hafızlık öğreticilerinin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi katılımcıları bu mesleğe yönelten nedenlerin daha çok hafızlık alanına, Kur’an’a ve dine hizmet etme amacı; Kur’an dinlemekten, Kur’an ile meşgul olmaktan keyif alma ve mesleğini sevme gibi duygusal nedenler olduğu görülmektedir.

3.3. Katılımcıların Mesleki Memnuniyet Durumları

Tablo 3.3: Katılımcıların Mesleki Memnuniyet Durumları

Durum	Sayı	Yüzde (%)
Memnun	20	80
Memnun Değil	5	20
Toplam	25	100

Katılımcılara mesleğin çalışma saatleri, tatil günleri, maaşı vb. şartlarından memnun olup olmadıkları sorulduğunda katılımcıların yüzde 80’i şartlardan memnun olduklarını, yüzde 20’si ise memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Memnun olduğunu belirten katılımcılardan birisi resmi ders saatlerinin 8.30-13.00 olduğunu ancak kendisinin görev yaptığı kursun gündüzcü olması nedeniyle çalışma saatini kendisinin uzattığını ifade etmiştir. Hafızlık öğrencileri öğlen saatlerine kadar o günün dersini öğretmenlerine okuduktan sonra ertesi günün dersini hazırlamaya başlamaktadırlar. Hafızlıkta en önemli noktalardan birisi de ezberlenen sayfanın Kur’an okumayı bilen birine dinletilmesi ve varsa hataların düzeltilmesidir.

Öğlen kurstan ayrılan ve evde ders hazırlayan öğrencilerin her zaman evde uygun ders çalışma ortamlarına sahip olamadıklarına ve sayfalarını dinleyecek birilerini bulamadıklarına dikkat çeken katılımcı, öğrencileriyle akşam saatlerine kadar kursta ilgilendiğini, sayfalarını dinlediğini ve derslerini hazırlayarak kurstan ayrılmalarını sağladığını şu sözlerle ifade etmiştir:

K11 (37): “Çalışma saatleri şöyle bizim resmi saatimiz 8.30’da başlıyorsa 13.00’te bitiyor ama ben kendim bunu 17-18’e kadar uzatıyorum çocukları ertesi günkü derslerine çalıştırıyorum çünkü verim almak istiyorum çocuklardan yani ve severek isteyerek yaptığım için bunu memnunum. Evde çocuklar verimli çalışmıyorlar bazen hatalı ezberliyorlar sayfalarını dinletmeden geliyorlar ama kursta hazırlayınca onlar da rahat ediyor ben de. Gündüzcülerde bu olması gerekiyor...”

Yatılı kurslarda hafızlık öğrencilerinin sayfalarını dinletmeleri ve derslerini hazırlamaları için belli saatlerde etütler düzenlenmektedir. Dolayısıyla bu sorun yalnızca gündüzcü kurslarda söz konusudur.

Şartlardan memnun olmadığını belirten katılımcıların şikâyetçi oldukları tek konu çalışma günleridir. Bilindiği üzere hafızlık öğreticileri cumartesi günleri de çalışmaktadırlar. Bu durumdan memnun olmadığını belirten katılımcılar hafızlık öğreticiliğinde genel olarak bir tatil sorunu olduğunu, öğrencilerin de öğreticilerin de yaz tatilinde, on beş tatilinde, resmi günlerde tatil yapmadıklarını, yalnızca bayramlarda birkaç gün tatil yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun kendileri için de öğrenciler için de bir eksiklik olduğunu ve en azından öğrenciler için bu mümkün olmasa bile öğreticilerin cumartesi günleri tatil yapmaları gerektiğini belirtmişlerdir:

K1 (35): “Hafız hocasının cumartesi çalışması biraz sıkıntılı bir durum. Bunun ek dersini alıyoruz tabi ki ama eminim şu an ek dersini feda edip cumartesi tatil olmayı tercih edecek birçok kişi vardır. Bütün Kuran kursu öğreticileri, öğretmenler eğitimciler cumartesi tatilken hafız hocasının çalışması yani bunu zorunlu tutmaları bence sıkıntı. Bence bu büyük bir problem ben cumartesi çalışacağımı bilseydim hafız hocalığını tercih etmezdim. Resmi tatillerde bile çalışıyoruz. Bizim bayram ve yıllık izinlerimiz dışında hiç tatilimiz yok. Bence bu ciddi bir problem. Yani evet öğrencilerin cumartesi de ders vermesi gerekiyor onlar için bir gün bile çok önemli ama en azından evli çocuğu olan bayan hocalar için bir şeyler yapılmalı bence.”

K7 (51): “Şimdi de şu var altı güne çıktı ders. Çocuk altı gün ders veriyor. Cumartesi eve gidiyor Pazar geri dönüyor diyelim yatılıysa veya gündüzlü de öyle çocuk cumartesi öğlen gidiyor zaten. Bir pazarı boş onda da pazartesiye ders hazırlaması lazım yazık günah bu çocuklara. Çocuk pazar dinlensin mi ders mi hazırlasın. Bıraksınlar çocuk cumadan gitsin güzelce dinlensin bir keline gelsin yani yazık bence.”

Hafızlık öğreticiliği ve idarecilik görevini aynı anda devam ettiren bir katılımcı kendisinin bu durumdan şikâyetçi olmadığını ancak birçok öğreticinin bu durumdan rahatsız olduğunu bildiğini hatta bu nedenle bazen kurslarda hafızlık öğreticisi açığı oluştuğunu ve hafız olan Kur'an kursu öğreticilerinin hafızlık öğreticiliğine sıcak bakmadıklarını ifade etmiştir:

K2 (36): “Ben memnunum elhamdulillah. Seviyorum işimi bazen yorulsam da. Bu işi Allah rızası için yapıyorum. Ama cumartesi günleri çalışma olayı var. Yani ben şikâyetçi değilim ama bazı hocaların sırf bu yüzden hafızlık hocalığını yapmak istemediğini bu yüzden bırakmak isteyenler olduğunu biliyorum. Hatta bazen bize soruyorlar hafız hocasına ihtiyaç var tanıdığımız birileri varsa yönlendirin diye. Ama herkes yanaşmıyor tabi. Bu cumartesi olayı gerçekten caydırıcı oluyor yani.”

Genel olarak incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu mesleğinin şartlarından memnun olduğunu ifade etmiştir. Memnun olmadığını belirten katılımcılar ise evli ve çocuk sahibi kadın katılımcılardır. Bu katılımcılar evde de kendilerinin birçok sorumluluğu olduğunu, cumartesi çalışma zorunluluğunun kendilerini zor durumda bıraktığını ve bu konuda bir düzenleme yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

3.4. Katılımcıların DİB'in Belirlemiş Olduğu Kendilerinden Beklenen Mesleki Yeterliliklerden Haberdar Olma Durumları ve Bu Yeterlilikler Hakkındaki Görüşleri

Katılımcılara DİB tarafından belirlenmiş olan mesleki yeterliliklerden haberdar olup olmadıkları sorulduğunda yalnızca idareci katılımcılar (%16) bu yeterliliklerden haberdar olduklarını belirtmişlerdir. Haberdar olmadığını belirten katılımcılar (%84) bu yeterlilikleri araştırmadıklarını, hizmet içi eğitimlerde bu konuya kısaca değinildiğini ancak çok üzerinde durulmadığını, konuyla ilgili yönetmelikleri

incelemediklerini ve bu yeterlilikler hakkında bir fikirlerinin olmadığını ifade etmişlerdir. İdareci katılımlar ise idarecilik kimliğinin getirdiği sorumlulukla bu yönetmelikleri incelediklerini ve yeterlilikleri bildiklerini belirtmişlerdir. Bu yeterliliklerin önemli olduğunu, öğretmenlerin bu yeterliliklere sahip olup olmadığının mutlaka denetlenmesi gerektiğini, hafızlık eğitiminin genel Kur'an kursu eğitiminden farklı ve daha hassas olduğunu, dolayısıyla hafızlık öğretmenlerinin bu yeterliliklere sahip olmasının diğer öğretmenlere göre daha çok önem kazandığını, bu anlamda hizmet içi eğitimlerin artırılması gerektiğini ve gerekirse bu yeterliliklere sahip olmayanlara hafızlık öğreticiliği yaptırılmaması gerektiğini ifade etmişlerdir.

3.4.1. Katılımcıların Hafızlık Öğreticiliğinde Sahip Olunması Gereken En Önemli Özelliğe Dair Görüşleri

Tablo 3.4: Katılımcıların Hafızlık Öğreticilerinde Bulunması Gereken En Önemli Özelliğe Dair Görüşleri

Özellik	Sayı	Yüzde (%)
Hafız Olması	2	8
İşini Sevmesi	3	12
Hoşgörülü Olması	5	20
Merhametli ve Şefkatli Olması	5	20
Mesleki Yeterliliklere Sahip Olması	1	4
Fedakâr Olması	4	16
Sabırlı Olması	3	12
Disiplinli Olması	2	8
Toplam	25	100

Katılımcıların yüzde 20'si hafızlık öğreticisinin merhametli ve şefkatli olması gerektiğini, yüzde 20'si hoşgörülü olması gerektiğini, yüzde 16'sı fedakâr olması gerektiğini, yüzde 12'si işini severek yapması gerektiğini, yüzde 12'si sabırlı olması

gerektiğini, yüzde 8'i hafız olması gerektiğini, yüzde 8'i disiplinli olması gerektiğini ve yüzde 4'ü de mesleki yeterliliklere sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Hafızlık süreci uzun, zor ve yorucu bir süreçtir. Bu yorucu süreçte öğrencinin her zaman yanında olan, ona rehberlik eden ve dersini dinleyen öğreticinin elbette sabırlı olması, şefkatli ve merhametli olması, öğrencinin yaşadığı sorunlar karşısında ona hoşgörü ile yaklaşabilmesi ve tüm bunları yapabilmek için işini severek yapması çok önemlidir.

Katılımcıların yüzde 40'ı hoşgörü, merhamet ve şefkati hafızlık öğreticiliğinde olmazsa olmaz olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri, bir öğrencisinin yaşadığı üzücü bir durumdan bahsetmiş, öğrencisinin geçmişte fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kaldığını şu sözlerle ifade etmiştir:

K7 (51): "En önemli özellik bence şöyle karşıdaki çocukları kendi çocuğu yerine koymalı, şefkatli merhametli olmalı ve de sevecen olmalı. Böyle işte yakarım ederim kızarım bu tip olmaması gerekir bana kalırsa öyle gönül işi diyelim. Herkes hafız olmak zorunda değil yani ders vermediyse işte çocuğa kızmak bağırarak hakaret etmek aşağılamak gibi birtakım böyle şeyler girişmemesi lazım. Böyle olanların kesinlikle hafız hocası olmasını tasvip etmiyorum. Bir tane öğrencim vardı Konya'dan gelmişti. Evli bir çocuk annesiydi. Bizim kursun yanındaki erkek yurdunun müdürünün hanımıydı. Eşi çok ısrar etmiş yanda kurs var sen de git hafızlığı tekrar et diye. Kız Kur'anı açtığına ağlamaya başlıyordu. Okuyacak okuyamıyordu okuyacak okuyamıyordu. Ne oldu yavrucuğum dedim niye ağlıyorsun dedi ki hatıralarım aklıma geliyor. Ne oldu ki dedim, işte hocası ders yapamadığında kafasına vuruyormuş işte senden de bir şey olmaz kaç kez söyledim sana falan diye sözlü hakaret ediyormuş. Resmen kızın şahsiyetine hakaret ediyormuş yani psikolojisi bozulmuş kızcağızın. Keşke hafız olmasaydı o öğrenci ama bu duruma da gelmeseydi çünkü şu an Kur'an okuyamıyor kız Kur'anı açar açmaz ağlamaya başlayıp kapatıyor. Çok üzücü bir durum yani ne gerek var bunlara."

Hafızlık öğreticiliğinde hoşgörü ve şefkate dikkat çeken katılımcıların çoğunluğu geçmişte hafızlık öğreticilerinin öğrencilere hoşgörüsüz ve şefkatsiz yaklaştığını, o dönemde öğreticilerin öğrenciler üzerinde otorite kurmadan ve disiplini sağlamadan öğrencilere hafızlık yaptırmanın mümkün olmayacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Kendilerinin de geçmişte şiddete maruz kaldığını ifade eden katılımcılar bu zihniyetin büyük ölçüde değiştiğini öğreticilerin günümüzde çok daha bilinçli olduklarını da belirtmişlerdir. Bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

K11 (37): “Sabır. Bir de hoşgörü olması lazım. Bizim zamanımızda maalesef hoşgörü yoktu yani şöyle söyleyeyim o zaman dayakçı hocalar vardı. Maalesef hatta bizim hocamızın dayak olmadan hafızlık olmaz derdi ama biz elhamdulillah dayak olmadan da hafızlık olacağını gördük öğrencilerimize çok hassas yaklaşıyoruz yani çok da güzel oluyor böyle de.”

Diğer bir katılımcı ise mesleki yeterliliklere sahip olmanın gerekliliğini şöyle ifade etmiştir:

E12 (45): “Bence mesleğini bir sevmeli ve yeterliliği olmalı kesinlikle. Bu söylediğiniz maddeler var ya onlar cidden önemli. Bunları yapamayan hafız hocası olamaz. Benim iki tane hafızlık hocam vardı ben küçükken. Bir tanesinden çok memnundum böyle baktığım zaman Allah razı olsun falan diyorum. Diğeri çok güzel Kuran okuyan meşhur olan birisiydi. Ama bizim resmi hafızlık hocamız olduğunda dedim ki bunu nasıl hafızlık hocası yaptılar çünkü bizi dinlemeyen bizi anlamayan kötü birisi olmadığı halde yeterliliği yok yani insanı anlama işte empati kurma çocuğun ihtiyacını giderme yani böyle şeyler yoktu hocamızda ve biz hafızlığı öylesine onunla bitirdik yani. Öyle hafızlık hocalarının tespit edilip oradan çıkarılması gerekiyor. Hafız olabilir güzel okuyabilir. Ama bu yetenekler yoksa kendisinde o hocadan hafızlık eğitimi olmaz. Farklı bir şey yapabilir talim hocası olabilir öğretmen olabilir ama hafızlık hocalığı bir süreç yani çocuğu gerçekten anlayamadan onu götüremezsiniz. Özel bir hafızlığın farklı bir psikolojisi var bir âleme giriyorsunuz o âlemde sizi o âleme girebilen sizi anlayabilecek birinin olması gerekiyor.”

Diğer bir katılımcı ise hafızlık öğreticiliğinde disiplinin önemine dikkat çekmiştir:

E2 (27): “Bir hafız hocasında olmazsa olmaz hafız olmasıdır. Bir hafız öğrenci hızlı hızlı okurken hocası onu dinleyemez zorlanır. Hafız olması lazım. Bir de şu var eğer hafız hocası otoriter bir sistemle hareket ederse daha başarılı olur. Disiplin önemli. Yani hoca öğrenciye baktığı zaman o öğrencinin hocanın yüz ifadesinden bakışından bazı şeyleri anlaması lazım. Eğer bunu yapamıyorsan sen zaten sınıfta öğrencinin gözünde kendini pasif bir duruma düşürmüşsün demektir.”

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı gibi hafızlık öğreticiliğinde hoşgörü, empati yeteneği, merhamet, sabır, fedakarlık gösterebilme gibi insani değerlerin ve mesleki yeterliliklerin önemi çok büyüktür. Hafızlık sürecinin sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesi için bu yeterliliklerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

3.4.2. Katılımcıların Hafızlık Öğreticilerinin Eğitim Seviyesinin Ne Olması Gerektiğine Dair Görüşleri

Tablo 3.5: Katılımcıların Hafızlık Öğreticiliğinde Eğitim Seviyesinin Ne Olması Gerektiğine Dair Görüşleri

Eğitim Seviyesi	Sayı	Yüzde (%)
Lise	8	32
Ön Lisans	3	12
Lisans	7	28
Yüksek Lisans	1	4
Fark Etmez	6	24
Toplam	25	100

Katılımcıların yüzde 32'si hafızlık öğreticilerinin en az lise mezunu olması gerektiğini, yüzde 28'i en az lisans mezunu olması gerektiğini, yüzde 12'si en az ön lisans mezunu olması gerektiğini ve yüzde 4'ü en az yüksek lisans mezunu olması gerektiğini belirtmişlerdir. Yüzde 24'ü ise 'eğitim seviyesinin ne olduğu önemli değildir' demişlerdir.

Hafızlık öğreticisinin en az lise mezunu olması gerektiğini düşünen katılımcılar, herkesin üniversite okuma imkânı bulamayabileceğini bununla birlikte lise mezunu öğreticilerin de kendini geliştirmiş olabileceğini bu nedenle lise mezunlarının da hafızlık öğreticiliği yapabileceğini ancak eğitim seviyesinin lisenin altına düşmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bir katılımcı bu durumu şöyle dile getirmiştir:

E10 (22): "Yani tabii üniversite okumuş olsa çok daha güzel olur ama herkesin üniversite okuma imkânı olmayabilir o yüzden en az lise mezunu olmalı diyorum ben lisenin altına düşmemeli çünkü lise mezunu olursa biraz daha kendini geliştirmiş biraz daha okumuş olabileceğini düşünüyorum."

Katılımcılardan üçü hafızlık öğreticilerinin kendilerini geliştirmeleri gerektiğini bu nedenle lisans okuma imkanları olmasa bile en az ön lisans mezunu olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir.

Hafızlık öğreticiliğinde eğitim seviyesinin çok önemli olduğunu ve hafızlık öğreticilerinin kendilerini sürekli olarak geliştirmeleri gerektiğini, en az lisans mezunu

olmaları gerektiğini bununla birlikte formasyon eğitimi almış olmalarının da çok önemli olduğunu belirten katılımcılardan biri ise bu durumu şöyle ifade etmiştir:

K3 (49): “Hafızlık hocalığında kesinlikle bir eğitim seviyesi olmalı. Yani belki Kuran kurslarını bir kenara koyabiliriz ama şimdi ortaokullarda hafızlık projesini başlattılar. İlkokuldan sonra çocuklar hafızlığa başlıyorlar. Bu okullarda hafız yetiştirecek olan kişilerin mutlaka lisans bitirmiş olması gerekir. Formasyon almış olmaları gerekir. Hatta sadece bununla yetinmemek lazım buna ekstra eğitimler de eklenmeli hafızlıkla ilgili. Ondan sonra hafızlık hocası olmalı.”

Örgün eğitimle birlikte hafızlık projesi kapsamında bir ortaokulda hafızlık öğreticisi olarak görev yapmakta olan bir katılımcı da formasyon eğitiminin önemine vurgu yapmıştır:

K5 (29): “Çok önemli çalıştığım yerde de gördüğümde, biz aldığımız formasyon eğitimini çok basit görüyoruz bazen ama onun bile çok büyük etkisi oluyor. Mesela milli eğitim kurumundayım ben yani Kuran kursunda değilim ama milli eğitimde bile bazı hoca arkadaşların yaptığı yanlışları gördüğümüzde çok üzülüyoruz ve hani sınıfa da müdahale edemezsin sonuçta o hocanın da sınıfına karışamazsın. O yüzden eğitim seviyesi kesinlikle çok önemli. Ben bunu üniversite mezunu olarak söyleyemiyorum yani gerçekten eğitimden anlaması lazım. Belki üniversite mezunu değildir ama çok iyi insan yetiştirmiştir. Pedagojiden anlar psikolojiden anlar. İnsanın ruh dünyasından anlar. Faydalı bir birey olabilir. Ama bazen de mesela tam tersi olabilir çok eğitilidir formasyonu vardır o da hiç fayda etmeyebilir. O yüzden evet eğitim önemli ama kendini geliştirmek de çok önemli. Bir de fitrat da önemli. Benim bir hoca arkadaşım var mesela kaç yıl oldu dili bir türlü değişmiyor. O insanı da değiştirmeye çalışmaya gerek yok demek ki onun da fitratı uygun değil. Yani çocuklarla konuşma dili biraz kaba bir deyim olacak ama dandun konuşuyor çocuklarla. O çocukla sen bir eğitmen olarak öyle konuşamazsın mesela ki hafızlıkta çok daha dikkatli olman lazım çocuk daha 13-15 yaşında sen onun nazını çekmek zorundasın.”

Kur’an kursunda hafızlık öğreticiliği yapmakta olan bir katılımcı da lisans ve formasyon eğitiminin önemini şu sözlerle dile getirmiştir:

K9 (27): “Bence lisans olmalı ilaveten pedagojik formasyon da olmalı. Neden diyeceksiniz çünkü hafızlarla uğraşmak ciddi anlamda zor hafızlık psikolojisini anlamak. Zaten hafızlık yapmayan o psikolojiyi anlayamaz. Onu yaşayan sadece anlayabilir. İlaveten ben son zamanlarda çok fazla çocuk gelişimi kitabı okumaya başladım kendi çocuğum da olduğu için. Mesela çocukları bir anne olarak bir öğretmen olarak daha iyi anlamaya başladığımı fark ettim. Aynı şekilde gençleri de. Mesela benim çocuklarım küçük okulla birlikte hafızlık yapıyorlar. 12 yaşındalar çocuk sayılırlar sonuçta. Nasıl davranmam gerektiğini çok daha iyi anladım. Sert olmak ya da çok yumuşak olmak iyi sonuç vermiyor sonuçta. O açıdan bunların eğitimini almış özellikle formasyon görmüş kendini bu anlamda geliştirmiş

olmasını tercih ederim. Sonuçta güzel bir iş değerli bir iş güzel bir iş bu nedenle liyakatli kişilerin olması gerektiğini düşünüyorum.”

Katılımcıların önemli bir kısmı ise (%24) hafızlık öğreticiliğinde eğitim seviyesinin değil kişinin kendini geliştirmiş olmasının önemli olduğunu bunun ise diplomayla ölçülemeyeceğini, lise mezunu bir öğreticinin üniversite mezunu bir öğreticiden daha gelişmiş olabileceğini aynı şekilde üniversite mezunu bir öğreticinin ise kendini geliştirmemiş olabileceğini ve diplomasının kendisine bir fayda vermeyebileceğini belirtmişlerdir. Bu durumu, “Önemli olan kendini geliştirmesi, araştırması, okuması, fitratının bu mesleğe uygun olması, iletişim becerilerinin güçlü olması, eğitimden ve psikolojiden anlamasıdır.” şeklinde ifade etmişlerdir.

3.4.3. Katılımcıların Hafızlık Öğreticilerinin Yaş Sınırlarının Ne Olması Gerektiğine Dair Görüşleri

Tablo 3.6: Katılımcıların Hafızlık Öğreticiliğinde Yaş Sınırlarının Ne Olması Gerektiğine Dair Görüşleri

Yaş	Sayı	Yüzde (%)
+18	3	12
+20	6	24
+25	7	28
Fark Etmez	9	36
Toplam	25	100

Katılımcıların yüzde 28’i hafızlık öğreticilerinin en az 25 yaşında olması gerektiğini, yüzde 24’ü en az 20 yaşında olması gerektiğini ve yüzde 12’si en az 18 yaşında olması gerektiğini belirtmişlerdir. Yüzde 36’sı ise hafızlık öğreticiliğinde yaşın önemli olmadığını belirtmişlerdir.

Hafızlık öğreticilerinin en az 18 veya en az 20 yaşında olması gerektiğini belirten katılımcılar, gençlerin enerjisinden faydalanmak gerektiğini, genç öğreticilerin öğrencilerle daha rahat iletişim kurabileceğini ve onların seviyesine inebileceğini ifade etmişlerdir.

Hafızlık ğreticilerinin en az 25 yaşında olması gerektiğini düşünen katılımcılar ise, hafızlık öğreticiliğinde belli bir olgunluğa sahip olmanın önemini şöyle ifade etmişlerdir:

E7 (30): “En az 25 yaşında olması lazım. nk yaş demek yani eğer kişi kendini geliştirmişse yani her yıl insana farklı tecrübeler katıyor insan her yıl daha olgunlaşıyor farklı pencerelerden hayata bakmayı öğreniyor. Yaşanmişlık çok önemli. Gençlerde bu olmayabiliyor. Ben gördüm mesela genç 18 yaşlarında hoca olmuş kafası yerinde değil hayat tozpembe ona göre çocuğun derdiyle dertlenemiyor. Kafası başka yerlerde oluyor. Yaş olgunlaştıkça kendinden kk birini anlayabiliyor.”

E9 (52): “Yani şöyle eğer kk çocuğa hizmet edecekse biraz genç olsa iyi olur ama belli bir yaşın altında da olmamalı. En az 25’in altına düşmemeli nk kendisini tamamlamamış oluyor. Kendisini tamamlamadan başkasına eğitim vermesi zor olur. Bizim kursta mesela 20’li yaşlarda hocalar var zor oluyor yani zorlanıyorum onlarla çalışırken. En ufak bir şeyde çok farklı çocuksu tepkileri olabiliyor. O yüzden belli bir olgunluğa erişmesi lazım.”

Katılımcıların önemli bir kısmı (%36) hafızlık öğreticiliğinde yaşın önemli olmadığını belirtmişlerdir. Genç yaştaki bir öğreticinin de gerekli olgunluğa sahip olabileceğini, hafızlık öğreticiliğinde yaştan ziyade tecrübenin ve öğrencileri anlamanın onlarla iyi iletişim kurabilmenin önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

3.5. Katılımcıların Mesleki Yeterlilik Açısından Kendileri İle İlgili Değerlendirmeleri

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde katılımcılara DİB'in Kur'an kursu öğreticileri için belirlemiş olduğu birtakım özel yeterliliklerden bahsedilmiş, bu yeterlilikler hakkındaki kendileri ile ilgili değerlendirmeleri sorulmuştur. Katılımcılar kendilerini “yeterli hissediyorum”, “emin değilim” veya “eksik hissediyorum” şeklinde değerlendirmişlerdir.

“Kuran-ı Kerim'in yüzüne ve ezbere öğretiminin ilke ve yöntemlerini bilme”

Tablo 3.7: Katılımcıların “Kuran-ı Kerim'in yüzüne ve ezbere öğretiminin ilke ve yöntemlerini bilme” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	20	80
Emin değilim	3	12
Eksik hissediyorum	2	8
Toplam	25	100

“Kuran-ı Kerim ve tefsirine vakıf olma”

Tablo 3.8: Katılımcıların “Kuran-ı Kerim ve tefsirine vakıf olma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	17	68
Emin değilim	5	20
Eksik hissediyorum	3	12
Toplam	25	100

“İslami İlimlere vakıf olma”

Tablo 3.9: Katılımcıların “İslami İlimlere vakıf olma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	19	76
Emin değilim	3	12
Eksik hissediyorum	3	12
Toplam	25	100

“Öğrencinin ezber kapasitesinin farkında olma”

Tablo 3.10: Katılımcıların “Öğrencinin ezber kapasitesinin farkında olma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	25	100
Emin değilim	0	0
Eksik hissediyorum	0	0
Toplam	25	100

“Öğrenciye ezber sürecinde rehberlik etme”

Tablo 3.11: Katılımcıların “Öğrenciye ezber sürecinde rehberlik etme” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	25	100
Emin değilim	0	0
Eksik hissediyorum	0	0
Toplam	25	100

"Öğrencinin içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini bilme (Bilişsel, Duyuşsal, Devinişsel)"

Tablo 3.12: Katılımcıların "Öğrencinin içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini bilme (Bilişsel, Duyuşsal, Devinişsel)" Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	11	44
Emin değilim	6	24
Eksik hissediyorum	8	32
Toplam	25	100

"Öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini bilme"

Tablo 3.13: Katılımcıların "Öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini bilme" Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	20	80
Emin değilim	2	8
Eksik hissediyorum	3	12
Toplam	25	100

"Öğrencinin öğrenme özelliklerini bilme"

Tablo 3.14: Katılımcıların "Öğrencinin öğrenme özelliklerini bilme" Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	22	88
Emin değilim	3	12
Eksik hissediyorum	0	0
Toplam	25	100

“Öğrencinin aile çevresini, sosyo ekonomik ve kültürel özelliklerini bilme”

Tablo 3.15: Katılımcıların “Öğrencinin aile çevresini, sosyo ekonomik ve kültürel özelliklerini bilme” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	20	80
Emin değilim	5	20
Eksik hissediyorum	0	0
Toplam	25	100

“Öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alma”

Tablo 3.16: Katılımcıların “Öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	25	100
Emin değilim	0	0
Eksik hissediyorum	0	0
Toplam	25	100

“Öğrenciyi tanıma ve anlama”

Tablo 3.17: Katılımcıların “Öğrenciyi tanıma ve anlama” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	17	68
Emin değilim	5	20
Eksik hissediyorum	3	12
Toplam	25	100

“Öğrenciyle etkili iletişim kurma”

Tablo 3.18: Katılımcıların “Öğrenciyle etkili iletişim kurma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	17	68
Emin değilim	6	24
Eksik hissediyorum	2	8
Toplam	25	100

“Öğrencinin gelişimine uygun öğrenme öğretme ortamları oluşturma”

Tablo 3.19: Katılımcıların “Öğrencinin gelişimine uygun öğrenme öğretme ortamları oluşturma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	21	84
Emin değilim	4	16
Eksik hissediyorum	0	0
Toplam	25	100

“Öğrencinin sorunlarının çözümü için ilgili kişi ve uzmanlarla işbirliği yapma”

Tablo 3.20: Katılımcıların “Öğrencinin sorunlarının çözümü için ilgili kişi ve uzmanlarla işbirliği yapma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	16	64
Emin değilim	3	12
Eksik hissediyorum	6	24
Toplam	25	100

“Öğretim sürecindeki eksiklikleri belirleyerek tedbir alma”

Tablo 3.21: Katılımcıların “Öğretim sürecindeki eksiklikleri belirleyerek tedbir alma” Yeterliliği İle İlgili Değerlendirmeleri

Değerlendirme	Sayı	Yüzde (%)
Yeterli hissediyorum	25	100
Emin değilim	0	0
Eksik hissediyorum	0	0
Toplam	25	100

Tablolarda da görüldüğü gibi “Öğrencinin ezber kapasitesinin farkında olma”, “Öğrenciye ezber sürecinde rehberlik etme”, “Öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alma”, “Öğretim sürecindeki eksiklikleri belirleyerek tedbir alma” konularında katılımcıların tamamının kendini yeterli hissettiği anlaşılmaktadır. “Öğrencinin öğrenme özelliklerini bilme” konusunda katılımcıların yüzde 88’inin kendini yeterli hissettiği ve yüzde 12’sinin ise emin olmadığı görülmektedir. “Öğrencinin gelişimine uygun öğrenme öğretme ortamları oluşturma” konusunda katılımcıların yüzde 84’ü yeterli hissettiğini ve yüzde 16’sı emin olmadığını ifade etmiştir. Emin olmadığını belirten katılımcılar çeşitli yaş gruplarından kadın ve erkek katılımcılar olup, kursun fiziki şartlarından dolayı öğrencilere sınıf ortamı dışında farklı öğrenme ortamları oluşturamadıklarını ancak sınıf içinde sırada oturmadan farklı olarak yerde oturarak çalışma seçeneği sunabildiklerini ifade etmişlerdir. “Kuran-ı Kerim’in yüzüne ve ezbere öğretiminin ilke ve yöntemlerini bilme” konusunda katılımcıların yüzde 80’i yeterli hissettiğini, yüzde 12’si emin olmadığını ve yüzde 8’i ise eksik hissettiğini ifade etmiştir. Emin olmadığını ve eksik hissettiğini belirten katılımcılar 20-30 yaş aralığındaki erkek ve kadın katılımcılar olup, eğitim seviyeleri incelendiğinde lise ve ön lisans mezunu oldukları anlaşılmaktadır. Söz konusu katılımcılar Kur’an öğretiminin ilke ve yöntemleriyle ilgili bir eğitim almadıklarını, bu ilke ve yöntemleri bilmediklerini, kendi Kur’an öğretmenlerinin usulünü benimseyip meslek hayatlarında da kendi öğretmenlerinin yöntemleriyle Kur’an öğrettiklerini ve hafızlık yaptıklarını ifade etmişlerdir. “Öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini bilme”

konusunda katılımcıların yüzde 80'inin kendini yeterli hissettiği, yüzde 8'inin emin olmadığı ve yüzde 12'sinin ise eksik hissettiği görülmektedir.

“Öğrencinin aile çevresini, sosyo ekonomik ve kültürel özelliklerini bilme” konusunda katılımcıların yüzde 80'inin kendini yeterli hissettiği ve yüzde 20'sinin ‘emin değilim’ dediği görülmektedir. Emin olmadığını belirten katılımcılar 20-25 yaş aralığındaki, yatılı kursta görev yapan kadın katılımcılardır. Bu katılımcılar göreve yeni başladıklarını ve öğrencileri yeterince tanıyamadıklarını ifade etmişlerdir. “İslami ilimlere vakıf olma” konusunda katılımcıların yüzde 76'sı kendini yeterli hissettiğini, yüzde 12'si emin olmadığını ve yüzde 12'si ise kendini eksik hissettiğini ifade etmiştir. Kendini yeterli hissetmeyen katılımcılar farklı yaş gruplarından lise ve ön lisans mezunu erkek ve kadın katılımcılardır. Katılımcılar Fıkıh, Siyer, İslam Tarihi, Kelam, Tefsir gibi tüm İslami ilimlerde asgari düzeyde bilgi sahibi olduklarını ancak bu ilimlerin hepsine tam anlamıyla vakıf olmadıklarını ifade etmişlerdir. “Öğrenciyle etkili iletişim kurma” konusunda katılımcıların yüzde 68'inin kendini yeterli hissettiği, yüzde 24'ünün emin olmadığı ve yüzde 8'inin ise eksik hissettiği görülmektedir. Emin olmadığını ve eksik hissettiğini belirten katılımcılar farklı yaş gruplarından ve farklı eğitim seviyelerinden erkek ve kadın katılımcılardır. Söz konusu katılımcılar öğrenciyle iletişim kurma noktasında zaman zaman sorun yaşadıklarını, bildikleri tüm yolları denemelerine rağmen bazen öğrenciye ulaşamadıklarını ve tıkdıkları zamanların olabildiğini belirtmişlerdir. “Kuran-ı Kerim ve tefsirine vakıf olma” konusunda katılımcıların yüzde 68'inin kendini yeterli hissettiği, yüzde 20'sinin emin olmadığı ve yüzde 12'sinin ise eksik hissettiği görülmektedir. Emin olmadığını veya eksik hissettiğini ifade eden katılımcılar farklı yaş aralıkları ve farklı eğitim seviyelerinden oluşan erkek ve kadın katılımcılardır. Söz konusu katılımcılar Kur'an'a vakıf olduklarını ancak tefsirine vakıf olmadıklarını, bu durumun hafızlar için ciddi bir eksiklik olduğunu, hafızlık sürecinde sürekli olarak ezberle meşgul olduğu için Kur'an'ın anlamı ve tefsirinin ihmal edilebildiğini ifade etmişlerdir. “Öğrenciyi tanıma ve anlama” konusunda katılımcıların yüzde 68'i kendilerini yeterli hissettiklerini, yüzde 20'si emin olmadıklarını ve yüzde 12'si ise eksik hissettiklerini belirtmişlerdir. Emin olmadığını veya eksik hissettiğini belirten katılımcılar farklı eğitim seviyeleri ve farklı yaş gruplarından erkek ve kadın katılımcılardır. Bu

katılımcılar öğrencileri büyük ölçüde tanıdıklarını ancak öğrencileri anlamının her zaman mümkün olmadığını, farklı sosyal çevrelerden, farklı kültürlere ve farklı yetiştirilme tarzlarına sahip öğrencilerle muhatap olduklarını, her ne kadar empati yapsalar da özellikle içe dönük öğrencileri anlamının ve onlara ulaşmanın bazen zor olduğunu ifade etmişlerdir. “Öğrencinin sorunlarının çözümü için ilgili kişi ve uzmanlarla işbirliği yapma” konusunda katılımcıların yüzde 64’ünün kendini yeterli hissettiği, yüzde 12’sinin emin olmadığı ve yüzde 24’ünün ise eksik hissettiği görülmektedir. Emin olmadığını ve eksik hissettiğini söyleyen katılımcılar gündüzlü/yatılı kurslarda görev yapan farklı yaş gruplarındaki erkek ve kadın katılımcılardır. Bu katılımcılar öğrencinin sorunlarını çözmek için ellerinden geleni yaptıklarını ancak uzman kişilerle iş birliği yapmadıklarını ifade etmişlerdir. “Öğrencinin içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini bilme (Bilişsel, Duyuşsal, Devinişsel)” konusunda kendini yeterli hissettiğini belirten katılımcıların oranı yüzde 44, emin olmayanların oranı yüzde 24 ve eksik hissedenenlerin oranı ise yüzde 32’dir. Bu konuda kendini yeterli hissettiğini belirten katılımcıların tamamı lisans ve yüksek lisans mezunlarından oluşmaktadır. Kendini yeterli hissetmediğini ifade eden katılımcılar bu alanda bir eğitim görmediklerini bu nedenle yetersiz hissettiklerini belirtmişlerdir.

Görüldüğü gibi “Kur’an-ı Kerim ve tefsirine vakıf olma”, “Öğrenciyle etkili iletişim kurma”, “Öğrenciyi tanıma ve anlama”, “Öğrencinin sorunlarının çözümü için ilgili kişi ve uzmanlarla işbirliği yapma” ve “Öğrencinin içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini bilme (Bilişsel, Duyuşsal, Devinişsel)” konularında kendini yeterli hissettiğini ifade eden katılımcıların oranı yüzde 70’in altına düşmektedir. Bu oranın en fazla düştüğü yeterlilik ise %44 ile “Öğrencinin içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini bilme” yeterliliğidir ki bu yeterlilik bilindiği gibi Gelişim Psikolojisi alanı ile ilgilidir.

İdareci katılımcıların hafızlık öğreticileri ile ilgili değerlendirmeleri de sorulmuştur. Görev yaptıkları kurslardaki gözlemlerinden hareketle hafızlık öğreticilerini mesleki yeterlilik açısından değerlendiren idareciler de hafızlık öğreticilerinin zaman zaman Eğitim, Pedagoji ve İletişim gibi alanlarda zayıf

kaldıklarını, hizmet içi eğitimlerde bu alanlarla ilgili seminerlerin verildiğini ancak bunların yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Bir idareci bu durumu şöyle ifade etmiştir:

E3 (50): “Yani hoca arkadaşların ben baktığımda mesela şunu görüyorum evet hafızlık yaptırma konusunda iyiler gerçekten yani o çocuğun ezberi nasıldır hangi sayfayı kaç dakikada ezberler kim hangi teknikle ezberler hangisi kaç ayda bitirir hafızlığı vs. bunlara gerçekten çok hâkimler. Ama ben şunu görüyorum bazı hocalar var mesela kaç yaşına gelmiş hala çocukla nasıl konuşacağını bilmiyor, hala çocuğun dilini çözmemiş şimdiki çocuklar öyle rastgele davranışları kaldıracak gibi değiller artık yani. Çocuğun biraz halinden anlamak lazım, gerektiğinde avutmak konuşmak onun kalbine girmek lazım bence hocalar bu konuda eğitilmeli şimdi gerçi hizmet içi eğitimler oluyor ama yeterli geliyor mu diye sorarsanız maalesef yılda 1-2 yapılıyor bunları arttırmak lazım.”

İdareciler bu konuda, hafızlık öğreticilerinin lisans ve yüksek lisans eğitimine devam etme konusunda teşvik edilmelerinin gerektiğini ve söz konusu alanlarda hafızlık öğreticilerine yönelik hizmet içi eğitimlerin artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bilindiği gibi Kur’an kursu öğreticiliği ve hafızlık öğreticiliği için aranan şartlar arasında pedagojik formasyon sahibi olma şartı bulunmamaktadır. Elde edilen bulgular incelendiğinde katılımcıların yetersizlik hissettikleri konuların ‘Pedagoji’, ‘Eğitim’ ve ‘İletişim’ alanları ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu konudaki yetersizlik hissini dile getiren katılımcılar bu alanla ilgili bir eğitim almamış olmalarının bu duruma neden olduğunu belirtmişlerdir. İdarecilerin görüşleri de bu durumu desteklemektedir. Dolayısıyla bu konuda hizmet içi eğitimlerin yoğunlaştırılması gerektiğini ve yeni göreve başlayacak olan öğretmenler için pedagojik formasyon belgesi sahibi olma şartının getirilmesinin çok daha etkili bir çözüm olacağını söylemek mümkündür.

3.5.1. Katılımcıların Hafızlık Eğitiminde Tercih Ettikleri Ezber Teknikleri

Tablo 3.22: Katılımcıların Uyguladıkları Ezber Teknikleri

Teknik	Sayı	Yüzde (%)
Geleneksel Dönüştü Sistem	25	100
Toplam	25	100

Katılımcılara, öğrencilere hangi teknikle hafızlık yaptıkları ve neden bu tekniği tercih ettikleri sorulmuştur. Katılımcıların tamamı ‘Osmanlı Usulü’ de denilen geleneksel dönüştü sistemle hafızlık yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu sistem yıllardır uygulanan ve verimliliği kanıtlanmış bir sistemdir. Dönüştü sistemde yeni sayfalar ezberlenirken eski sayfalar da sarmal bir şekilde sürekli olarak tekrar edilir. Böylece ezberin sağlam ve kalıcı olması sağlanır. Katılımcılar kendilerinin de bu teknikle hafızlık yaptıklarını ve öğrencilerinde de bu teknikten verim aldıklarını ifade etmişlerdir. Sayfa olarak ise katılımcıların çoğu (%72) sayfayı ezberlerken alttan başlamanın daha verimli olduğunu, aksi takdirde sayfa sonlarının ihmal edildiğini ve öğrencilerine sayfaları alttan ezberlemelerini tavsiye ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların yüzde 28’i ise her öğrencinin sayfayı alttan ezberleyemediğini bu nedenle öğrencilere herhangi bir yönlendirme yapmadıklarını ve tercihi öğrencilere bıraktıklarını ifade etmişlerdir. Genel olarak bakıldığında hafızlık öğreticilerinin yeni ezber tekniklerine, yeni sistemlere ve farklı uygulamalara açık olmadıkları görülmektedir. Katılımcılar hafızlıkta öğrenciler üzerinde farklı teknikler denemenin sağlıklı olmayacağını ve kendilerinin de öğrencilere bilmedikleri bir sistemle hafızlık yaptırmak istemeyeceklerini ifade etmişlerdir.

3.5.2. Katılımcıların Ödül/Ceza Yaklaşımları

Tablo 3.23: Katılımcıların Ödül Ve Ceza Kullanma Durumları

Ödül ve Ceza Kullanma Durumu	Sayı	Yüzde (%)
Ödül ve ceza kullanıyorum	6	24
Sadece ödül kullanıyorum	6	24
Ödül ve ceza kullanmıyorum	13	52
Toplam	25	100

Katılımcılara, ezberini veren/vermeyen öğrencilere yönelik ödül veya ceza kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların yüzde 52'si ödül/ceza kullanmadığını, yüzde 24'ü ödül/ceza kullandığını ve yüzde 24'ü ise ceza kullanmayı yalnızca ödül kullandığını belirtmiştir. Ödül/ceza kullanmadığını belirten katılımcılar ödül/cezaya sıcak bakmadıklarını, cezanın kısa vadede işe yarayabileceğini ancak uzun vadede çözüm olmayacağını bu nedenle ceza kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Ödül de kullanmadığını belirten katılımcılar bunun yerine belli durumlarda sınıfça kutlama yapmayı tercih ettiklerini, örneğin çeyrek hafız olan, yarım hafız olan veya hafızlığını tamamlayan öğrenciler için kutlama düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

E11 (26): "Ben cezaya karşıyım yani ceza kullanmıyorum ödül de kullanmıyorum şöyle bir şey yapıyoruz biz mesela o ay güzel düzenli ders verdilerse çocuklarla küçük bir kutlama yapıyoruz mesela ne seviyorlarsa dışarıdan yemek söylüyoruz maç yapıyoruz beraber. Bunu çeyrek hafızlarda yarım hafızlarda da yapıyoruz hafızlığı bitirenlerle kutlama tarzı şeyler yapıyoruz çocuklar hem mutlu oluyorlar hem bir değişiklik oluyor onlara motive oluyorlar ben şahsen bir eğitimci olarak ödülün de cezanın bir yere kadar işe yarayacağını sonrasında bir anlamı olmadığını düşünüyorum."

Ödül/ceza kullandığını belirten katılımcılar bir ay boyunca dersini düzenli veren öğrencilere para ödülü veya küçük hediyeler verdiklerini belirtmişlerdir. Haftalık olarak düzenli ders veren öğrencilere hafta sonu bir gün izin kullanma hakkı tanıdıklarını veya sınıfça düzenli ders verildiğinde sınıfa maç yapma izni verdiklerini ya da öğrencilere sınıfça dışarıdan yemek söyleme hakkı tanıdıklarını ifade etmişlerdir. Ceza olarak ise dersini vermeyen öğrencinin anne-babasını arama, hafta sonu iznini iptal etme ya da izin günü kurstan geç çıkarma, teneffüsünü azaltma veya

uyarma/kızma gibi yöntemler kullandıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

E6 (44): “Ödül ceza kullanıyoruz ödül olarak bazen sınıfça yemek söylemek istiyorlar çiğ köfte gibi sevdikleri şeylerden sipariş ediyorlar mesela o hafta güzel ders verdilerse izin veriyoruz buna. Bir de haftanın altı günü ders veren öğrenciler hafta sonu Pazar günü izin kullanıyorlar. Bunun dışında bazen maç yapıyorlar bu tür şeylere izin veriyoruz. Ceza olarak hafta içi mesela öğrenci eksi açtıysa hafta sonu kursta kalıp eksisini kapatıyor izin kullanamıyor. Birden fazla eksi açarlarsa ben şahsen kızıyorum yani öğrenci benim karşıma gelip de öyle hiçbir şey olmamış gibi ben ders yapmadım diyemez öyle olursa zaten biz o öğrenciye hafızlık falan yaptıramayız. Öğrenci biraz hocasından çekinecek çekinmeli yani yoksa o iş yürümez.”

Ödül kullandığını belirten katılımcıların yüzde 25’i ödülü bireysel kullanmadıklarını, her öğrencinin ezber kapasitesinin farklı olduğunu, bazı öğrencilerin çok çalışarak hazırladığı dersi bazı öğrencilerin daha az çalışarak kısa sürede hazırlayabilecek kapasitede olduğunu bu nedenle ezber kapasitesi iyi olan öğrencileri ödüllendirirken çok çalışan öğrencileri ödüllendirmemenin adil olmayacağını belirtmişlerdir. Dolayısıyla ödül kullanılacaksa bütün sınıfı ödüllendirmek gerektiğini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların kullandıkları ödül/cezalar incelendiğinde hafta sonu izin kullanma veya teneffüs yapma gibi öğrencinin doğal olarak sahip olması gereken hakların ödül veya ceza konusu yapıldığı görülmektedir. Hafızlık eğitiminde öğrencilerden her hafta düzenli olarak altı ders vermeleri beklenmektedir. Haftanın altı günü düzenli ders veren öğrenciler Pazar günü izin kullanma hakkı elde etmektedirler. Ancak çeşitli nedenlerle (sağlık sorunu, zihinsel yorgunluk, isteksizlik vb.) öğrencilerin ders yapamadıkları günler elbette olacaktır. Bu durumda öğrencinin hafta sonu izninin iptal edilmesi vb. cezalar öğrencinin yeni haftaya da yorgun başlamasına ve motivasyonunun daha çok düşmesine neden olacaktır. Dolayısıyla bu tür cezaların sağlıklı sonuçlar doğurmayacağını ve bu cezalara alternatif farklı uygulamaların geliştirilmesi gerektiğini ifade etmek gerekir.

3.5.3. Katılımcıların Öğrencilerin Gelişimine Katkı Sağlamak Amacıyla Düzenledikleri Sosyal-Kültürel Etkinlikler ve Sıklıkları

Katılımcılara, kursta/okulda/yurtta öğrencilere yönelik ne tür sosyal kültürel etkinlikler düzenledikleri, bu etkinlikleri ne sıklıkla yaptıkları ve ezber yapmaktan yorulan öğrencilerin nasıl dinlenmesini sağladıkları sorulmuştur. Yatılı kurslarda öğlen 13.00-16.00 saatleri arasında öğrencilerin dinlenme saati olduğu ve bu saatlerde öğrencilerin serbest zaman geçirdiği anlaşılmaktadır. Dinlenme saatinde uyuma, dinlenme, varsa kursun spor salonu, kafeterya, bahçe gibi alanlarında zaman geçirme, voleybol/basketbol/masa tenisi oynama vb. imkânlarla sahip oldukları görülmektedir. Bunun dışında öğreticilerin düzenledikleri etkinlikler şunlardır: Yılda bir kez şehir dışı gezisi, yılsa 3-4 kez piknik, ayda bir gezi (yemeğe gitme, alışveriş merkezine gitme, sinemaya gitme), yaz aylarında bahçe kahvaltısı, ayda bir film gecesi, haftada bir adabı muaşeret ve talim derslerine katılma, haftada bir kursta düzenlenen ve hafızlık öğrencilerinin de katılabildiği etkinlikler (Perşembe akşamı programları, kandil programları, özel gün ve gecelerde düzenlenen programlar, seminer/teyatro/yarışma/şiir geceleri), haftalık halı saha maçları, zaman zaman Play Station oynama, doğum günü kutlama, oyun oynama, çay saati, sohbet etme, bahçede top oynama, ip atlama ve mandala boyama. Görüldüğü gibi en sık düzenlenen etkinlikler sohbet etme, çay saati düzenleme ve oyun oynamadır. Katılımcıların dikkat çektikleri önemli bir nokta öğrencilerin bu etkinlikleri sevdiğini ancak kurs dışında düzenlenen büyük etkinliklere ve haftalık olarak düzenlenen etkinliklere çoğu zaman katılmak istememeleridir. Bu durumun nedeni ise öğrencilerin çalışma temposunun yoğun olması ve ertesi güne ders yetiştirme telaşlarıdır. Dolayısıyla öğreticiler etkinlikleri düzenli bir takvimde değil öğrencilerin ihtiyacı doğrultusunda düzenlediklerini ifade etmişlerdir.

Hafızlık eğitiminde zihnin ezber yapmaya hazır ve uyanık olması çok önemlidir. Zira sürekli ezber ile meşgul olan zihin yoruldukça öğrencinin derse olan ilgisi azalacak ve ezber yapmak zorlaşacaktır.

İbn Cema'a da ilmi bir mesele ile meşgul olan öğrencinin yorulduğu takdirde dinlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.¹¹ Zihin yorgunluğunu giderme noktasında hafızlık eğitiminde sosyal-kültürel etkinliklerin düzenlenmesi bu anlamda büyük önem taşımaktadır.

3.5.4. Katılımcıların Öğrencilerini Daha İyi Tanımak ve Anlamak Amacıyla Eğitim-Pedagoji-Psikoloji vb. Alanlarda Araştırma/Okuma Yapma Durumları

Tablo 3.24: Katılımcıların Eğitim-Pedagoji-Psikoloji Gibi Alanlarda Okuma/Araştırma Yapma Durumları

Durum	Sayı	Yüzde (%)
Araştırma/Okuma Yapıyorum	8	32
Araştırma/Okuma Yapmıyorum	17	68
Toplam	25	100

Hafızlık sürecinin diğer eğitim süreçlerinden, hafızlık öğreticiliğinin de öğretmenlikten ve Kur'an kursu öğreticiliğinden farklı olduğunu ifade etmek gerekir. Özellikle yatılı Kur'an kurslarında hafızlık eğitimi alan öğrenciler, dışarıdaki hayattan kopuk, ailelerinden, evlerinden, akranlarından ve sosyal çevrelerinden uzak kalmaktadırlar. Bu öğrencilerin 2-3 yıl süreyle kursta kaldıkları, çok az tatil yaptıkları ve yoğun bir tempoyla ders çalıştıkları bir gerçektir. Söz konusu şartlar düşünüldüğünde bu öğrencilerin öğretmenleriyle kuracakları iletişimin, öğreticiler tarafından anlaşılmasının ve desteklenmelerinin ruh sağlıklarının korunması açısından ne kadar önemli olduğu ortadadır. Bu nedenle hafızlık öğreticilerinin Eğitim, Pedagoji, Psikoloji vb. alanlarda okuma yapmaları ve kendilerini geliştirmeleri büyük önem arz etmektedir.

Katılımcıların yüzde 68'i söz konusu alanlarda okuma yapmadığını ifade ederken yüzde 32'si ise okuma ve araştırma yaptıklarını ifade etmişlerdir. Okuma ve

¹¹ Ebu Abdullah Bedreddin Muhammed b. İbrahim b. Sadullah Kinani, İbn Cema'a, **Tezkiretü's-Sami ve'l Mütekellim fi Edebi'l-Âlim ve'l Müteallim**, İstanbul, Daru'l-Lübab li'd Dirasat ve Tahkiku't-Turas, 2016, s.72

araştırma yaptığını belirten katılımcıların yüzde 75'i kadın katılımcılardır. Okuma yaptığını belirten ve yatılı bir kursta görev yapan bir katılımcı okumaların kendisine çok fayda sağladığını şu sözlerle dile getirmiştir:

K8 (37): “Evet okuma yapmaya çalışıyorum hep bunun için hani vakit ayırıyorum benim kendi çocuklarım da olduğu için ve tabii hafızlarla da ilgilendiğim için özellikle Çocuk Gelişimiyle ilgili çok fazla kitap okudum şu anda da sosyoloji okuyorum. Gerçekten çok faydasını gördüm hala da görüyorum yani çocukların her biri apayrı bir dünya ve aslında baktığınızda tek istedikleri anlaşılma ve sevilme. Hafız öğrencilerimiz zaten biliyorsunuz kursta yatılılar yatılı hayatı zordur biz de yaşadık. Yatılı öğrencilerin anlaşılma ve rahatlatılmaya çok daha fazla ihtiyacı oluyor. Mesela haftanın belirli günlerinde psikoloğumuz geliyor ona da öğrencileri ben randevu sistemiyle hepsini gönderiyorum. Bazen gitmek istemiyorlar gidin evladım diyorum bize söyleyemediğiniz şeyler olabilir orada konuşursunuz rahatlırsınız diyorum. Ben genel olarak psikolojiye de meraklı olduğum için bu konuda elimden geleni yapmaya çalışıyorum kendim de çok sohbet ediyorum çocuklarla varsa sıkıntılarınız anlatın diyorum her zaman.”

MEB’de görev yapan diğer bir katılımcı ise öğrencilerine faydalı olabilmek amacıyla ‘Dini Danışmanlık ve Rehberlik’ alanında yüksek lisans yaptığını şöyle ifade etmiştir:

K5 (29): “Yapıyorum, ben Dini Danışmanlık alanında yüksek lisans yapıyorum. Ben bu alana bu yüzden yöneldim zaten, yani iyi bir eğitimci olacaksanız psikoloji bilmek zorundasınız zaten. Kaçarınız yok bundan. Yani psikoloji bilsen iyi olur denebilecek bir noktada değiliz. Bu sene biz full psikoloji okumaları yapıyoruz ve çok faydalı oluyor benim için. Yani okuma yapmalıyız bu alanda.”

Okuma yapmadığını belirten katılımcılar bu alanda okuma yapmanın gerekli olduğunu ancak kendilerinin yoğunluk nedeniyle okuma yapamadıklarını buna zaman ayıramadıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte hizmet içi eğitimlere katıldıklarını, DİB’in düzenlemiş olduğu seminerlere katıldıklarını, sosyal medyada bazı psikolog ve eğitimcileri takip ettiklerini, bu kişilerin kısa videolarını izlediklerini, yazılarını okuduklarını ve bunların da kendileri için çok faydalı olduğunu ifade etmişlerdir.

Okuma yaptığını ve bunun kendisi için çok faydalı olduğunu belirten katılımcıların ifadeleri de göz önüne alındığında hafızlık öğreticilerinin söz konusu alanlarda okuma yapmalarının ne kadar önemli olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu konuda okuma yapmanın hafızlık öğreticileri için bir tercih meselesi olmaması gerektiğini ve bunun DİB tarafından zorunlu kılınarak takip edilmesi

gerektiğini ifade etmek gerekir. Ayrıca DİB tarafından özellikle hafızlık öğretmenleri için bir sistem geliştirilerek sisteme çeşitli aralıklarla kısa yazıların/kısa videoların/anedotların yüklenmesi ve bunların hafızlık öğretmenleri tarafından takip edilmesinin sağlanması da tavsiye edilebilir.

3.5.5. Katılımcıların Öğrencilerle Çatışma Durumları

Tablo 3.25: Katılımcıların Öğrencilerle Çatışma Durumları

Durum	Sayı	Yüzde (%)
Çatışma yaşadığım oluyor	19	76
Çatışma yaşamıyorum	6	24
Toplam	25	100

Görüldüğü gibi katılımcıların yüzde 76'sı öğrencilerle çeşitli konularda çatışma yaşadığını belirtirken yüzde 24'ü ise çatışma yaşamadığını ifade etmiştir. Katılımcıların öğrencilerle çatıştıkları konular ise sıklıklarına göre şöyle sıralanmıştır: Öğrencinin ders yapmak istememesi, velilerin tavizkar davranması, cep telefonu kullanımı ile ilgili sorunlar, izin konusu, kurs kurallarına uyulmaması, sigara kullanımı, öğrencilerin saygısız tavırları.

Öğreticilerin öğrencilerle en sık çatıştıkları konu ders konusudur. Öğrencilerin zaman zaman ders yapmak istemediğini ve derslerini aksattığını belirten katılımcılar bu durumda öğrencilerle konuşarak sorunu çözmeye çalıştıklarını, ancak bu durumun üst üste tekrar etmesi halinde öğrenciyi uyardıklarını ve son çare olarak öğrenciyi idareye sevk ettiklerini ifade etmişlerdir. Sık görülen çatışma nedenlerinden biri de velilerin tavizkar tutumlarıdır. Katılımcıların ifadesine göre velilerin öğretmenlerle iş birliği yapmadığı, evde öğrencinin ders takibini yapmadığı, çocuğun bütün isteklerini yerine getirdiği, öğrenciyi hafızlık sürecinde tamamen serbest bıraktığı ve öğrencinin disiplinsiz davranmasına neden olduğu anlaşılmaktadır. Bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

E2 (27): “Bazen velilerin yanlış davranışları mesela çocuğa evde dersini yaptırmıyor başından atmak istiyor git hocan ilgileysin diyor. Ya da çocuk kursa gelmek istemiyor diyelim arıyor yalan söylüyor mesela çocuk hasta değil ama hasta gelemeyecek diyor. Bazı çocuklar hafızlığı bırakmak istediğinde aile bunu hemen kabul edip çocuğu kurstan alıyor bunun gibi. Yani hafızlık elbette ki zor ama şu var çocuklar bazen zorlanabilirler aile onu motive edeceğine bırak o zaman diyor o çocuk hafızlık yapacağım diye okulu dondurmuş mesela hiç düşünmüyor aile bunu çocuk okuldan da oluyor hafızlığı da bırakıyor yani veli bunun karını zararını hesap edemiyor”

Yatılı kurslarda hafta içi öğrenciler telefonlarını idareye teslim etmektedirler. Bazı öğrencilerin hafta içi telefonunu vermek istememesi, ya da hafta içi düzenli ders vermediği halde hafta sonu izin kullanmak istemesi gibi nedenlerle de çatışma yaşandığı ifade edilmiştir. Çatışma yaşaması durumunda bir uzmandan destek aldığını ifade eden katılımcıların oranı ise yüzde 32’dir. Çatışma yaşadığını belirten katılımcılar bu çatışmaların uzun sürmediğini ve çoğu zaman destek gerektirmediğini de ifade etmişlerdir.

Görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğu çatışma yaşadığını belirtmesine rağmen çatışma yaşaması halinde uzman desteği aldığını belirten katılımcıların oranı çok düşüktür. Her ne kadar katılımcılar bu çatışmaların uzun sürmediğini belirtse de hafızlık gibi stresli ve yorucu bir süreçte bu çatışmaların zamanla şiddetlenebileceğini ve uzun vadede öğrenci açısından çözümsüz kalan çatışmaların olumsuz sonuçlar doğurabileceğini unutmamak gerekmektedir. Dolayısıyla hafızlık öğreticilerinin böyle durumlarda uzman desteği alma konusunda teşvik edilmeleri ve DİB tarafından bu tür durumların PDR birimi aracılığıyla takibinin yapılması gerekmektedir.

3.5.6. Katılımcıların Velilerle İletişimi ve Velilerin Eğitim Sürecine Etkisi

Gündüzlü kurslarda/okullarda görev yapan öğretmenler velilerle haftada 1-2 kez yüz yüze, telefonda da mesajlaşma şeklinde her gün görüştiklerini belirtmişlerdir. Gündüzlü olarak hafızlık eğitimi alan öğrenciler derslerini evde hazırlamaktadırlar. Bu öğrencilerin evde uygun ders çalışma alanlarına sahip olmaları ve ezberledikleri sayfaları dinletmeleri önemlidir. Bu nedenle gündüzlü öğrencilerin velileriyle günlük

olarak görüşmek gerektiğini ve velilerin desteğinin gerekli olduğunu belirten katılımcılar, veli desteği olmadan bu öğrencilere hafızlık yaptırmanın çok zor olduğunu belirtmişlerdir. Bilinçli ve çocuğuyla ilgilenen velilerin çocuklarının daha başarılı olduğunu, hafızlık hakkında pek bilgisi olmayan bilinçsiz ve ilgisiz ailelerin çocuklarının çok daha zor yol aldığını ifade etmişlerdir. İmam hatip ortaokulunda görev yapan bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

K5 (29): “Neredeyse haftada iki kere görüşüyoruz, her zaman yüz yüze değil ama telefonda veya Whatsapp’tan sürekli görüşüyoruz. Çünkü yaşları küçük olduğu için muhakkak görüşmek zorundayız. Velilerin etkisi çok fazla. Velisi olumlu olan çocuklar çok güzel ilerliyor. Velisi desteklemeyen yardımcı olmayan çocuklar çok fazla bırakmaya meyilli oluyor ve bırakanlar da oluyor. Çünkü çocuk buradan çıktığı zaman kursa gitmiyor eve gidiyor ve desteklenmesi lazım evde.”

Gündüzlü bir kursta görev yapan bir katılımcının ifadesi ise şöyledir:

E11 (26): “Veliler ile biz sık sık görüşüyoruz, haftada 3-4 kez görüşüyoruz, mesela bir tanesinin velisi her gün çocuğum dersini verdi mi diye mesaj atıyordu pandemiden önce. Bazı veliler çok dert ediniyorlar, ben buna dersini yaptırmalıyım ilgilenmeliyim diye, bazıları da çok ilgisiz oluyor, o ilgisiz veliler ile biraz uğraşıyoruz tabi, özellikle hafta sonları. Kesinlikle bir velinin sıkı takipte olması lazım hafızlıkta.”

Yatılı kurslarda durum farklıdır, yatılı olarak hafızlık eğitimi alan öğrenciler ertesi günün dersini kursta hazırlamakta ve kurstaki belletmenlerine ezberledikleri sayfaları dinletebilmektedirler. Yatılı kursta görev yapan katılımcılar velilerle ayda bir görüştüklerini, bunun dışında gerekli durumlarda mesajlaştıklarını belirtmişlerdir. Çok sık görüşme gereği duymadığını belirten katılımcılar yatılı öğrencilerde ailelerin sürece etkisinin yok denecek kadar az olduğunu ifade etmişlerdir. Yatılı bir kursta görev yapan bir katılımcı bu durumu şöyle dile getirmiştir:

K8 (37): “Yüz yüze görüşmüyoruz fazla ama telefonda hep irtibattayız. Her öğrenci için farklı oluyor yani düzenli bir görüşme yaptığımı söyleyemem. Gereklikçe görüşüyoruz. Bizim kursumuz yatılı olduğu için velilerin çok fazla bir etkisi olmuyor diyebilirim.”

Özetle gündüzlü kurslarda eğitimli ve bilinçli ailelerin sürece olumlu yönde etki ettiğini, hafızlık konusunda bilinçli olmayan ve ilgisiz ailelerin sürece ne yazık ki olumsuz etki ettiğini ve yatılı kurslarda ailelerin sürece etkisinin az olduğunu söylemek mümkündür.

3.5.7. Katılımcıların Sınıf Yönetimindeki Tutumları

Tablo 3.26: “Katılımcıların Sınıf Yönetimi Tutumları”

Tutum	Sayı	Yüzde
Disiplinli	9	36
Kuralcı	7	28
Otoriter	5	20
Arkadaşça	1	4
Tatlı Sert	1	4
Serbest	2	8
Toplam	25	100

Katılımcılara sınıf yönetimindeki tutumları sorulduğunda katılımcıların yüzde 36’sı kendini disiplinli, yüzde 28’i kendini kuralcı, yüzde 20’si otoriter, yüzde 4’ü arkadaşça, yüzde 4’ü tatlı sert ve yüzde 4’ü ise serbest olarak tanımlamıştır.

Kendini disiplinli olarak tanımlayan katılımcılar hafızlıkta düzenli ders vermenin ve disiplinli çalışmanın çok önemli olduğunu, hafızlığın ortalama 1-2 (en geç 3 yıl) yıl içerisinde bitirilmesi gerektiğini aksi halde öğrencilerin belli bir süreden sonra bıkkınlık yaşamaya başladığını bu nedenle de hafızlıkta disiplinin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Disiplinli olduğunu belirten katılımcıların yüzde 16’sı, bazı öğrencilerin okullarını dondurarak kursa geldiklerini, dolayısıyla bu öğrencilerin zaman kaybetmesini istemediklerini bir an önce hafızlığı tamamlayıp eğitim hayatlarında devam etmelerini istediklerini belirtmişlerdir. Disiplinli bir tutuma sahip olduğunu belirten katılımcılardan bazılarının ifadeleri şöyledir:

E1 (35): “ Hafızlıkta en önemli şey istikrar, yani bir gün ders verdin iki gün vermedin iki gün ders verdin ertesi gün ders vermedin o şekilde olmaz. İstikrar çok önemli. Hafızlığın yürümesi için bu şart. O yüzden disiplinliyim diyebilirim.”

K1 (35): “Kuralcıyım da bence disiplinliyim de. Yani öğrencinin hasta olduğunu dersini yapmadığını görürsem kızmam esneklik sağları ama kuralcıyım da. Kurallara uyulmasını isterim. Mesela derse geç kalınmasını falan istemem. Dersini aksatmamasını, derste konuşmamasını böyle şeylerde çok dikkat ederim. Çünkü muhakkak ipin ucu bir yerden sonra kaçıyor. Çocuk o rahatlığı görünce onu suiistimal ediyor yani.”

K8 (37): “Ben serbest olduğumu söyleyemem, serbest olmayı çok denedim ama yapamadım yapamıyorum yani, bu biraz da benim fitratımla ilgili. Evet, çocukların sağlıkları, ruh halleri benim için çok önemli ama dersleri de çok önemli, zaman kaybetmemeli, bir işin başındaysa oyalanmamalı, bir an önce bitirip gitmeli, tabi ki kapasitesi de önemli ama zeki öğrencilerin vakit kaybetmesine ben tahammül edemiyorum. O yüzden disiplinliyim diyebilirim.”

K10 (38): “Disiplinliyim zaten öyle rahat yumuşak bir hoca gitmez hafızlıkta öğrenci onu kullanabildiği yere kadar kullanır.”

Sınıf yönetimi konusunda otoriter olduğunu belirten katılımcıların tamamının erkek katılımcılardan oluştuğu gözlenmiştir. Bir katılımcı sınıf yönetimindeki tutumunu şöyle ifade etmiştir:

E2 (27): “Şöyle söyleyeyim sert mizacım yoktur benim ama hata gördüğümde kızarım. Otoriterimdir yani otoritem çok iyidir. Kendimi övmek için söylemiyorum otoritemi sıkı tutmaya çalışırım. Çocukların sınıfta beni resmi görmesini isterim yani.”

Diğer bir katılımcı ise hafızlığın ciddiyet gerektiren bir iş olduğunu ve hafızlıkta kuralların önemli olduğunu şöyle ifade etmiştir:

K9 (27): “Çok fazla otoriter olmasam da kuralcıyım öyle çocuk kafasına göre girecek çıkacak ayağa kalkacak vs. bunlara müsaade etmem. Dozunda haylazlık yapmasına müsaade ederim ama kuralcıyım da yani ciddiyet gerektiren bir iş olduğunu düşünüyorum hafızlığın.”

Görüldüğü gibi katılımcıların yüzde 84’ü hafızlıkta disiplinin, öğretici otoritesinin ve kuralların önemine vurgu yaparken bir katılımcı öğrencilere arkadaşça yaklaştığını, bir katılımcı tatlı sert olduğunu ve iki katılımcı da serbest davrandıklarını ifade etmişlerdir.

3.5.8. Katılımcıların Mesleki Açıdan Kendilerini Geliştirme Çabaları

Katılımcılara mesleki açıdan kendilerini nasıl geliştirdikleri sorulduğunda, bir katılımcı ön lisans okuduğunu, bir katılımcı yüksek lisans yapmakta olduğunu, bir katılımcı doktora yapmakta olduğunu, bir katılımcı Arapça öğrenmeye çalıştığını, bir katılımcı Fıkıh ve Tefsir alanlarında okumalar yaptığını, bir katılımcı Çocuk Gelişimi alanında okumalar yaptığını, bir katılımcı çeşitli kültür merkezlerindeki seminerlere katıldığını, bir katılımcı yıllık ajanda tutarak mesleğiyle ilgili yaptığı her şeyi not

ettiğini ve geçmişe dönük her yıl yaptığı doğru/yanlış davranışlarla ilgili kendini sorguladığını ve üç katılımcı ise meslektaşlarıyla devamlı görüşerek istişare ettiklerini ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi katılımcıların yüzde 44'ü çeşitli şekillerde kendilerini geliştirmeye çalışmaktadırlar. Katılımcıların yüzde 66'sı ise kendilerini geliştirmek için herhangi bir şey yapmadıklarını ifade etmişlerdir.

Eğitimin dinamik bir süreç olduğu ve dünyanın hızla değiştiği düşünüldüğünde hafızlık öğrencilerinin sürekli olarak kendilerini geliştirmelerinin ve yenilenmelerinin de yeni yetişmekte olan nesil ile sağlıklı bir ilişki kurmaları ve hafızlık eğitiminde kalitenin sağlanabilmesi açısından ne kadar önemli olduğu görülecektir. Aksi halde öğrencilerle kuşak çatışması vb. sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır.

3.5.9. Katılımcıların Hafızlık Dışında İlgi Duydukları Alanlar

Öğreticilerin hafızlık dışında ilgi duydukları alanları, balık tutmak, futbol, dini musiki, İslami ilimler, Sosyoloji, hat sanatı, Psikoloji, Çocuk Gelişimi, örgü, etamin, edebiyat, ev dekorasyonu, mutfak, Arapça, ney ve ebru sanatı şeklinde özetlemek mümkündür.

3.5.10. Katılımcıların Hafızlık Öğreticiliğinde Karşılaştıkları Sorunlar Ve Yaşadıkları Zorluklar

Hafızlık öğrencilerinin karşılaştıkları sorunların başında öğrencilerin aile baskısı ile gönülsüz olarak hafızlığa başlaması gelmektedir. Bu konuda bilinçsiz ailelerin çocuklarını ciddi bir baskı altına aldıkları ve çocuğa bir tercih hakkı bırakmadıkları anlaşılmaktadır. Katılımcılar, her ne kadar bu konuda ailelerle görüşüp onları bilinçlendirmeye çalışsalar da bu gayretlerinin sonuçsuz kaldığını ve bazı ailelerin bu baskıcı tutumu sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı bu konuda şunları söylemiştir:

K6 (30): "Bir tane talebemiz var, illa annesi hafızlık yapmasını istiyor ama çocuğun dili dönüyor, peltek bir çocuk ve çok zorlanıyor, aileye anlatmak çok zor, illa devam etsin diyorlar, kabul etmiyorlar, bu hususta çok zorluk çekiyorum."

Diğer bir katılımcı da bu durumu şöyle ifade etmiştir:

K2 (36): “Bizi en çok zorlayan dediğim gibi isteksiz öğrenciyi motive etmeye çalışmak. Sürekli dil dökmek hadi evladım yaparsın evladım diye diye sürekli pohpohlamak gerçekten yorucu yıpratıcı oluyor belli bir zamandan sonra. Çocuk isteksiz bırakmak da istemiyor diyelim. Bıraktırmayı biz de istemeyiz zaten ama sürekli motive etmeye çalışmak da yorucu oluyor. Ne yaparsam yapayım bazen öğrencileri memnun etmek gerçekten zor oluyor.

Gönülsüz olarak hafızlığa başlayan veya kendi isteğiyle başlamasına rağmen daha sonra hafızlığı bırakmak isteyen öğrencilerin genel olarak ders çalışmadıkları, arkadaşlarının da motivasyonunu düşürdükleri, hafızlık öğreticilerini de fazlasıyla yordukları ve bu durumun ne yazık ki sık karşılaşılan bir durum olduğu da ifade edilmiştir.

Öğrencilerin hafızlığın bilincinde olmaması, ders çalışırken veya ders verirken ciddiyetsiz davranması, öğrencinin inatlaşması veya şımarık davranması gibi durumlar da öğreticilerin karşılaştıkları sorunlardandır.

Bir diğer sorun ise katılımcıların ifadesiyle öğrenciyi dersin başına oturtmaktır. Öğrencilerin hafız olmayı çok istemelerine rağmen zaman zaman sıkıldıkları, bunaldıkları ve ders çalışmak istemedikleri ifade edilmiştir. Bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

E7 (30): “Beni en zorlayan şey talebeyi dersin başına oturtmak, hafızlığı çok istiyorum diyor mesela ama dersin başına oturmuyor. Şimdiki çocukları dersin başına oturtmak çok zor, canım istemiyor diyor, bana ne vereceksin diyor, şu kadar saatte yaparsam bana ne hediye vereceksin diyor, aileleri öyle alıştırmış. Lise çağındaki talebelerle ilgilenmek daha kolay, onlarla iletişim kurmak daha kolay. Küçük hafızlarda da şöyle bir kolaylık var çok kolay ezberliyorlar ama çok çabuk sıkılıyorlar, onları uzun süre dersin başında tutamazsın ama lise talebesini saatlerce dersin başında tutabilirsiniz.

Ders çalışmayan ve dersini veremeyen öğrencilere yardımcı olamamanın, onlar için bir çözüm üretmemenin büyük bir sorun olduğunu ifade eden katılımcılar kendilerini en çok zorlayan durumun da bu olduğunu, öğrenciler için her şeyi yapmaya hazır olduklarını ancak buna rağmen bazen öğrencilere ulaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı bu konuda şunları söylemiştir:

K1 (35): “Benim sorun diyebileceğim şey şudur, yani öğrencilerime yardımcı olamıyorsa, mesela öğrenciler bazen ezber yapmakta zorlandıklarında veya ders yapmak istemediklerinde hocam

yapamıyorum dediklerinde onlara yardımcı olamıyorsam bu beni çok üzer. Çaresiz hissetmek benim için bu anlamda bir sorundur yani.”

Bazı katılımcıların dikkat çektikleri bir diğer sorun ise öğrencilerin derslerini çok hızlı okumalarıdır. Katılımcıların görüşlerine göre hafızlıkta esas olan sayfayı ezberlerken yavaş yavaş ve tane tane okuyarak ezberlemektir, zira yavaş yapılan ezberin daha sağlam ve kalıcı olacağı düşünülmektedir. Ancak yavaş ezberlenmemiş bir sayfayı yavaş okumanın da mümkün olmayacağını belirten katılımcılar, hızlı okumaya alışmış öğrencileri yavaşlatmanın çok zor olduğunu ifade etmişlerdir.

Bir diğer sorun ise gündüzcü olarak hafızlığa devam eden öğrencilerin evde gerekli ders çalışma şartlarına sahip olmamalarıdır. Katılımcılar, bazı ailelerin çocuğunu hafızlığa zorladığını ancak buna rağmen onun ders çalışma planına saygı göstermediğini ve çocuğun evde rahat ders çalışabileceği bir alanının olmadığını ifade etmişlerdir. Bir katılımcının bu konudaki görüşü şöyledir:

E4 (24): “Bazı öğrencilerim var benim mesela gündüz gelip gidiyorlar yurda hocam evde ders çalışmıyoruz diyorlar, misafir geldi şu oldu bu oldu yani hem çocuğa hafızlık yapacaksın deyip hem de evde böyle ona uygun program yapmamak ona uygun hareket etmemek yani bu zulümdür bence. Ya o çocuğa göre hareket edeceksin ya da çocuğu zorlamayacaksın.”

Diğer bir sorun da hafızlık eğitiminde bayramlar dışında tatil olmamasıdır. Ailelerin özellikle yaz aylarında memleketine gitmek istediğini ve bu durumun gündüzcü kurslarda sorun olduğunu ifade eden katılımcılardan biri bu durumu şöyle ifade etmiştir:

K7 (51): “Diyaretin yazın da hafızlığa devam ettirmesi meselesi. İzin konusu çok problemlidir. Çocuklarla bizim aynı zamanda gidip aynı zamanda döneceğimiz bir tatil planı olması lazım. Ailelerin kimisi memlekete gitmek istiyor yazın çocuğu çaya fındığa götürmek istiyor. Bırakmam burada diyor ya da bırakayım abisinde kalsın vs o da ayrı sorun oluyor. Velilerin çocuklarının izin zamanı nedir ne zaman izin kullanabilirler buna bakmaksızın kendi planlarına göre hareket etmeleri her zaman sıkıntı oluyor. Her yaz kriz çıkıyor. Halbuki hafız okulları temmuz ayının başında kapanır ağustos ayının başında açılır mesela böyle bir kural olsa çok daha iyi olur ortak bir zamanda tatil olması lazım. Birisi gidiyor birisi dönüyor her yaz aynı krizi yaşıyoruz. Bazen çocuk gitmek istemiyor aile götürüyor ya da çocuk gitmek istiyor. Her yaz aynı sorunlar yaşıyor.”

Katılımcılar kendilerinin yıllık izinleri olduğunu ancak öğrencilerin tatili olmadığı için kendilerini de tatil yapmak istemediklerini mümkünse öğrencilerle kendileri için ortak bir tatil planı yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Bir diğer sorun ise hafızlık öğreticilerinin aynı zamanda idarecilikle görevlendirilmesidir. İdareci katılımcılar hafızlık öğreticiliği ile idareciliğin aynı anda yürütülmesinin zor olduğunu, hafızlık öğreticilerinin yalnızca hafızlığa yoğunlaşması gerektiğini, bunun kendileri için de öğrencileri için de daha sağlıklı olacağını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı bu durumu şöyle dile getirmiştir:

E3 (50): “Ben burada aynı zamanda idareciyim. Hafızlık hocasının başka iş yapmaması lazım. İdare işleri bir yandan hafızlar bir yandan zor oluyor yani ben sadece hafızlara yoğunlaşmak istiyorum. O yüzden hafız hocası sadece hafızlıkla ilgilenmeli.”

Diğer bir sorun ise Hafızlık Takip Komisyonu ile ilgilidir. Katılımcıların ifadesine göre komisyon dört ayda bir kursa gelerek öğrencilerin dört aylık performansını değerlendirmektedir. Bu değerlendirmeler sonucunda düzenli olarak ders veremeyen ve eksileri olan öğrencilerin komisyon tarafından hoş karşılanmadığı ve bu öğrencilerin kursla ilişkisinin kesilmesi gerektiğini belirten komisyon ile öğreticilerin çatışma yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

K10 (38): “Benim karşılaştığım en büyük sorun hafızlık komisyonları. Komisyonlar kuruldu belki biliyordur. Komisyon yani yapamayan öğrencileri tutmak istemiyor hafızlıkta. Dört ayda bir geliyor komisyon. Dört aylık raporuna bakıyor. Eksikleri olunca komisyon bunu kabul etmiyor. Ama o çocuk zaten hasta oluyor ya da çok uğraşiyor ama yapamıyor bazen. Ama yine de 3 yılda bitirebilecek bir çocuk. Tamam eksikleri oluyor ama toplamda baktığımızda o çocuk 3 yılda bitirecek. Komisyon sürekli yapamıyor gönder yapamıyor gönder çok fazla üstüme geldiler. Neredeyse bırakma noktasına geldim. Baş edemedim yani komisyonla. Öğrencilerimi de bıraktırmak istemedim. Öğrenci istiyor gayret ediyor neden bıraktırayım zor yapıyor diye. Ben sırf bu yüzden tayin istedim farklı bir ilçeye gittim yani. Hafızlık hocalığından vazgeçemedim yerimi yurdumu değiştirdim. Bu konuda çok mustarip oldum yani.”

Katılımcının ifadesinden de anlaşıldığı gibi komisyonlar dört aylık değerlendirmelerde eksikliği fazla olan öğrencilere hafızlığı bıraktırma taraftarı iken katılımcılar, öğrencinin ortalama 2-3 yılda hafızlığı bitirebilecek durumda olmasının

önemli olduğunu vurgulamışlardır. Katılımcılar, öğrencilere bireysel hedefler koyduklarını, örneğin bir öğrencinin kapasitesinin ayda 20 ders olabileceğini ve bu şekilde de öğrencinin 2 yılda hafızlığı tamamlayabileceğini, ancak komisyonun beklentisinin ayda 24 ders olması nedeniyle söz konusu öğrencinin ‘başarısız’ olarak değerlendirildiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin hastalık veya farklı nedenlerle zaman zaman eksikliğinin olabileceğini söyleyen katılımcılar öğrencilerin kendi kapasitelerine göre değerlendirilmeleri gerektiğini ve hedeflerin de bireysel olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu anlamda hafızlık öğreticileri ile HTK’nın bir araya gelerek, öğrencileri kapasitelerine göre tek tek ele almalarının ve öğrencilere bireysel hedefler belirlemelerinin bu sorunun giderilmesinde bir çözüm olabileceği düşünülmektedir.

Diğer önemli bir sorun ise ‘Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi’ kapsamında okula bir yıl ara vererek Kur’an kursuna gelen ve bir yılın sonunda hafızlığı tamamlayarak yedinci sınıftan okula devam etmesi gereken öğrencilerin bu bir yılın sonunda hafızlığı tamamlayamamış olmasıdır. Böyle durumlarda öğrencilerin hafızlığın sonlarına geldikleri ve sayfa sayıları arttığı için okula dönemdiklerini, okulun ise devamsızlık konusunda tolerans göstermediğini, bu öğrencilerin okula dönmeleri halinde hafızlığı bitirmekte zorlanacaklarını ve bu nedenle ikilemde kaldıklarını ifade eden katılımcılar bu durumun bir çözüme kavuşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

K11 (37): “ Benim öğrencilerim proje okulundan gelen çocuklar aslında kursla okul arasında iş birliği yapıyor ama çocukların bir yıllık süresi dolduktan sonra okul çocukları sıkıştırmaya başlıyor ve bu onlara iyi gelmiyor iki arada kalıyorlar. Tamam, bir yıllık izin veriliyor ama çocuk o bir yılda bitiremeyebiliyor mesela okula dönmesi de gerekiyor ve bu çocuğun psikolojisini bozuyor gerçekten yani. Çocuk ikilemde kalıyor bizim elimizden de bir şey gelmiyor okul da biz bir şey yapamayız diyor. Bunun düzeltilmesi lazım bence. Okul, derslere gelmesi lazım diyor çocuğun sayfası 20 diyelim ne yapacak çocuk okul derslerine mi gitsin 20 sayfasını mı yapsın böyle durumlarda her iki tarafı da rahatlatacak bir şey söylenmesi lazım belki ek süre verilebilir böyle durumlarda. Bir şey yapılması lazım bu konuda.”

Katılımcıların dikkat çektikleri önemli sorunlardan biri de hafızlık sürecinde Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik hizmetinin eksik kalmasıdır. Katılımcıların ifadelerinden, gündüzlü Kur’an kurslarında PDR servisinin olmadığı ve yatılı kurslarda haftanın belli günlerinde PDR hizmetinin verildiği ancak yetersiz olduğu

anlaşılmaktadır. Okullarda ise PDR servislerinin, hafızlık ve hafızlık öğrencileri ile ilgili bir tecrübelerinin olmaması nedeniyle hafızlık öğrencilerine yönelik bir rehberlik sunamadıkları ifade edilmiştir. MEB’de görev yapan bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

K5 (29): “Milli eğitimde hafızlık eğitiminde özellikle rehberlik hizmetleri çok eksik. Sonuçta biz çocukla aynı gemideyiz. Ben bazen farkında olmadan çocuğu yanlış yöne sürükleyebilirim. Bana göre çok doğru olan bir cümle kullanırım mesela ama aslında pedagojik olarak o cümle doğru olmayabilir. Rehberlik bu yüzden çok önemli ama onlar da hafızlıkla ilgili bir tecrübeleri olmadığı için genelde hafız öğrenciler konusunda biraz geri duruyorlar hep.”

Diğer bir sorun ise hafızlık öğreticiliğinin uzun vadede yorucu ve yıpratıcı bir iş olmasıdır. Hafızlık öğrencileri her iki yılda bir yeni sınıf almaktadırlar. Hafızlık öğrencilerinin sorumluluğunu almanın zor olduğunu ve her iki yılda bir aynı stresi baştan yaşadıklarını belirten katılımcılardan bazıları hafızlık öğreticilerinin 5-6 yılda bir hafızlık sınıfından alınıp yüzüne bir sınıfa verilerek dinlendirilmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmiştir:

K11 (37): “ Yoğunluk zorluyor beni artık bence belirli bir süreden sonra hafızlık hocaları değiştirilmeli diye düşünüyorum çünkü iki üç yılda bir sınıf alıyoruz biz başlattığımız öğrenciye hafızlığı tamamlamak o stresi hep baştan yaşamak insanı yoruyor o yüzden belli bir süreden sonra bence hafız hocalarını dinlendirmek lazım. Yoğunluk benim için sorun oluyor hepsinin derdini almış oluyorsun çünkü bu da yıpratıcı oluyor.”

Katılımcıların ifadelerinden hareketle hafızlık öğreticiliğinde karşılaşılan bazı sorun ve zorluklara kısaca değinilmiştir. Bu sorunların bir kısmına bu başlık altında bir kısmına ise bir sonraki başlıkta çözüm önerileri sunulmuştur. Ancak bu sorunların her birinin ayrı araştırma konuları olabileceği unutulmamalıdır.

3.5.11. Katılımcıların Hafızlık Eğitiminde Kaliteyi Arttıracaklarını Düşündükleri Düzenlemeler

Katılımcıların en çok vurguladıkları konu aile baskısı ile hafızlığa başlamış olan isteksiz öğrencilerdir. Bu öğrencilere hafızlık yaptırmanın çok zor hatta imkânsız olduğunu ancak bu durumu velilere anlatmanın ve velileri bu konuda ikna etmenin de

zor olduğunu belirten katılımcılar; hafızlığa başlamış bulunan öğrencilere hafızlığı bıraktırmanın da kendilerini vicdanen rahatsız ettiğini ve hafızlık sürecinde kendilerini en çok zorlayan durumun bu olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar, hafızlığa başlatılacak öğrencilerin seçilerek alınması gerektiğini, hâlihazırda öğrencilerin seçilerek alındığını ancak bu seçimlerde genellikle öğrencinin ezber kapasitesine, Kur'an okuyuşuna vs. bakıldığını, bununla birlikte öğrencinin gerçekten hafız olmak isteyip istemediğine de bakılması gerektiğini ve aile baskısı ile gelmiş olan gönülsüz öğrencilerin kesinlikle hafızlığa başlatılmaması gerektiğini ısrarla belirtmişlerdir. Bu anlamda öğrencilerin de velilerin de hafızlık hakkında bilgilendirilmesi gerektiğini, hafızlığın diğer eğitimlerden farklı olarak ömür boyu korunması, özen gösterilmesi gereken bir durum olduğu, büyük bir sorumluluk gerektirdiği ve hafızlığın gönülsüz olarak yapılacak bir iş olmadığı konusunda velilerin bilinçlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Velilerin genel olarak hafızlık sürecine yabancı olduklarını, böyle bir tecrübeleri olmadığı için çocuklarına nasıl yaklaşımları gerektiğini bilmediklerini bazen çocuklarının çok fazla üstüne gittiklerini ve süreci zorlaştırdıklarını belirten katılımcılar, bu konuda velilerin eğitilmesi gerektiğini, gerekirse hafızlık süreci boyunca velilerin düzenli olarak kursa/okula davet edilerek çeşitli eğitimlerden geçirilmeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

Katılımcılar, gündüzcü olarak hafızlığa devam edecek olan öğrencilerin de evlerinde ziyaret edilerek ve velileriyle görüşülerek, öğrencilerin evlerinde hafızlık eğitimi için gerekli ortamın ve şartların sağlanıp sağlanamayacağını da denetlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Katılımcılar, hafızlık öğrencilerinin bayramlar dışında tatillerinin olmadığını, bu durumun bir süre sonra öğrencilerde zihinsel yorgunluğa neden olduğunu, kendilerinin de yaz tatili, 15 tatili ve resmi tatil gibi tatillerde çalıştıklarını bu nedenle yıl içinde 1-2 kez öğrenciler ve öğretmenler için ortak bir tatil planının oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca özellikle kadın katılımcılar, hafızlık öğretmenleri için cumartesi çalışma zorunluluğunun kaldırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Katılımcılar, hafızlıkta PDR hizmetinin ihmal edildiğini, DİB’den bu konuda destek beklediklerini, Kur’an kurslarında rehberlik hizmetlerinin artırılması gerektiğini, özellikle hafızlıkta buna daha çok gereksinim olduğunu, hafızlık öğrencilerinin psikolojik danışmanlığa çok ihtiyaç duyduğunu ve kurslarda/okullarda özellikle hafızlık öğrencileri ile ilgilenecek PDR servislerinin yaygınlaştırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda katılımcılardan bazıları, sınıflarına zaman zaman dışarıdan bir gözlemci (Psikolog, Psikolojik danışman veya farklı bir hafızlık öğreticisi olabileceği ifade edilmiştir) davet ettiklerini, bu gözlemcinin bir ders saati boyunca öğrencileri ve öğreticiyi gözlemleyip dersin sonunda görüşlerini öğretici ile paylaştığını ifade etmişlerdir. Uygulamanın amacı hafızlık eğitiminin gerçekleştirildiği ortamın dışarıdan bir göz tarafından değerlendirilmesidir. Gözlemci hem öğrencileri hem de öğretiyi gözlemleyecektir. Böylelikle öğreticinin kendisiyle veya öğrencileriyle ilgili fark edemediği durumlar tespit edilip varsa sorunlar giderilecektir. Hafızlıkta böyle bir kontrol mekanizmasının yaygınlaştırılması ve bunun DİB tarafından sistematik olarak uygulanması hafızlık eğitimine büyük katkı sağlayacaktır.

Katılımcılar, DİB’in hafızlığı başarı ile tamamlayan ve belge almaya hak kazanan öğrencilere yönelik ödüller koymasının öğrenciler için teşvik edici olacağını, özellikle umre hediyesi verilmesinin çok güzel ve anlamlı olacağını, ayrıca hafızlık eğitimi boyunca öğrencilere burs verilmesinin güzel bir motivasyon kaynağı olacağını, bu konuda sponsor olmak isteyen pek çok hayırsever vatandaşın olabileceğini, hafızlığın yüceltilmesi gerektiğini ve hafızlara çok değer verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında dördü aynı zamanda idarecilik yapmakta olan 13'ü kadın 12'si erkek olmak üzere toplam 25 katılımcı ile mülakatlar yapılmıştır. Katılımcılara öncelikle mesleklerini nasıl tanımladıkları ve hafızlık öğreticiliğinin kendileri için ne ifade ettiği sorulmuştur. Katılımcıların hafızlık öğreticiliğini daha çok 'bir gönül işi', 'Allah rızası için yapılan bir iş', 'fedakârlık' ve 'kutsal bir meslek' olarak tanımladıkları görülmüştür. Katılımcıların bu mesleği tercih etme nedenleri incelendiğinde ise mesleğe duyulan sevgi, dine hizmet etme arzusu, hafızlığı koruma arzusu ve hafızlık öğreticiliğine ihtiyaç duyulması gibi nedenler ön plana çıkmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu mesleğinden memnun olduğunu belirtirken, memnun olmadığını belirten katılımcılar (tamamı kadın katılımcılardır) cumartesi günleri çalışma zorunluluğunun kendilerini zor durumda bıraktığını, evli ve çocuk sahibi kadın öğretmenler için bu zorunluluğun kaldırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Katılımcıların DİB'in belirlemiş olduğu mesleki yeterliliklerden haberdar olma durumlarına bakıldığında bu yeterliliklerden yalnızca idareci katılımcıların haberdar oldukları görülmüştür. Hafızlık öğretmenlerinin bu yeterlilikler hakkında bilgilendirilmesinin ve hizmet içi eğitimlerde bu yeterliliklerin konuşulup tartışılmasının öğretmenler için faydalı olacağı düşünülmektedir.

Katılımcılara, hafızlık öğreticiliğinde sahip olunması gereken en önemli özellik sorulduğunda katılımcıların merhamet ve şefkat, hoşgörü, fedakârlık ve sabır gibi insani değerlere dikkat çektikleri görülmüştür. Katılımcılara hafızlık öğreticiliğinde eğitim seviyesinin ne olması gerektiği ile ilgili görüşleri de sorulmuştur. Hafızlık öğreticiliğinde eğitim seviyesinden ziyade kişinin kendini geliştirmesinin önemli olduğunu vurgulayan katılımcılar olduğu gibi öğretmenlerin en az lise mezunu olması gerektiğini veya en az lisans mezunu olması gerektiğini savunan katılımcılar da vardır. Oysa ülkemizde öğretmenlik mesleği için lisans mezunu olma ve pedagojik formasyon sahibi olma şartları aranmaktadır. MEB'de bu şartlar aranırken DİB'de öğreticilik yapan kişiler için bu şartların aranmaması ciddi bir eksikliklerdir. Kişinin kendini geliştirmesi elbette farklı şekillerde olabilir ancak DİB'de görev yapan lise mezunu veya ön lisans mezunu öğretmenlerin lisans eğitimine devam etme konusunda teşvik

edilmelerinin ve öğreticilere formasyon eğitimi verilmesinin bu gelişimi hızlandıracağı düşünölmektedir. Diğer bir soru ise hafızlık öğreticiliğinde yaş sınırlarının ne olması gerektiğidir. Bu konuda da farklı görüşler vardır. Hafızlık öğreticiliğinde yaşın önemli olmadığını belirten katılımcılar olduğu gibi öğreticilerin en az 20 veya en az 25 yaşında olması gerektiğini savunan katılımcılar da vardır. Biz, hafızlık öğreticilerinin en az 25 yaşını doldurmuş olmasının hafızlık eğitiminde kaliteyi arttıracakđını düşünmekteyiz. Zira bir insanın kendi gelişimini tamamlamadan, gerekli olgunluğa ulaşmadan ve belli bir yaşam tecrübesi edinmeden küçük yaşlarda hafızlık öğreticiliğine başlamasının sağlıklı olmayacağı kanaatindeyiz.

Katılımcılara, DİB'in belirlemiş olduğu bazı özel yeterlilikler hakkında kendilerini nasıl değerlendirdikleri sorulduğunda, katılımcıların tamamının kendilerini "Öğrencinin ezber kapasitesinin farkında olma", "Öğrenciye ezber sürecinde rehberlik etme", "Öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alma", "Öğretim sürecindeki eksiklikleri belirleyerek tedbir alma" konularında yeterli hissettikleri anlaşılmıştır. Kendini yeterli hissetme oranlarının "Öğrencinin öğrenme özelliklerini bilme", "Öğrencinin gelişimine uygun öğrenme öğretme ortamları oluşturma", "Kur'an-ı Kerim'in yüzüne ve ezbere öğretiminin ilke ve yöntemlerini bilme", "Öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini bilme", "Öğrencinin aile çevresini, sosyo ekonomik ve kültürel özelliklerini bilme" ve "İslami ilimlere vakıf olma" konularında %88 - %76 arasında değişmekte olduğu görölmüştür. "Kur'an-ı Kerim ve tefsirine vakıf olma", "Öğrenciyle etkili iletişim kurma", "Öğrenciyi tanıma ve anlama" ve "Öğrencinin sorunlarının çözümü için ilgili kişi ve uzmanlarla iş birliği yapma" konularında ise bu oranların %68 - %64 arasında değişmekte olduğu fark edilmiştir. Kendini yeterli hissetme oranının en fazla düşüş gösterdiği yeterliliğin ise %44 ile "Öğrencinin içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini bilme (Bilişsel, Devinişsel, Duyuşsal)" yeterliliği olduğu tespit edilmiştir. Yeterlilikler ve oranlar incelendiğinde katılımcıların Eğitim, Pedagoji ve İletişim gibi alanlarda desteğe ihtiyaç duydukları görölmektedir.

İdareci katılımcıların bu konudaki görüşleri de bulguları desteklemektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi hizmet içi eğitimlerde bu alanlara yönelik (Eğitim, İletişim,

Pedagoji vb.) seminerler düzenlendiği bilinmektedir ancak katılımcılar bu eğitimlerin yılda 1-2 kez düzenlendiğini ve yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Konuyla ilgili olarak katılımcılara bu alanlarda okuma yapıp yapmadıkları da sorulmuştur. Katılımcıların yüzde 68'inin söz konusu alanlarda herhangi bir okuma/araştırma yapmadığı anlaşılmıştır. Bu konuda çözüm olarak, hizmet içi eğitimlerin artırılması, buna ek olarak öğretmenlere kendilerini zayıf buldukları alanlarda DİB tarafından aylık okuma hedefleri konularak bu okumaların performans değerlendirilmesi şeklinde DİB tarafından sistematik hale getirilmesi önerilebilir.

Hafızlık eğitimi sürecinde tercih edilen ezber yöntemlerine bakıldığında katılımcıların tamamının öğrencilerine geleneksel yöntemle hafızlık yaptırdıkları, geleneksel yöntemin denenmiş ve verimliliği kanıtlanmış bir yöntem olması nedeniyle farklı yöntemlere ihtiyaç duymadıkları görülmüştür.

Ödül ve ceza yaklaşımları incelendiğinde katılımcıların yüzde 76'sının ceza yöntemini kullanmadığı anlaşılmıştır. Ceza kullandığını belirten katılımcıların, dersini vermeyen öğrencilerin hafta sonu iznini iptal etme, öğrenciyi teneffüse çıkarmama, öğrencinin anne babasını arama veya kızma/uyarma gibi yöntemler kullandıkları görülmüştür. Hafta sonu izin kullanma veya teneffüse çıkma gibi öğrencinin doğal haklarının hafızlık eğitimi gibi zor ve yorucu bir süreçte ceza konusu yapılmaması gerekmektedir. DİB'e bağlı Kur'an kurslarında hafızlık eğitimine devam eden öğrenciler için ders vermeme gibi durumlarda uygulanabilecek yaptırımların DİB tarafından öğrencilerin yaş seviyelerine uygun olarak belirlenmesi ve tüm kurslarda bu yaptırımların dışında farklı cezaların uygulanmasının yasaklanması ceza konusunda yanlış uygulamaların da önüne geçecektir.

Hafızlık öğretmenlerinin öğrenciler için düzenledikleri sosyal-kültürel etkinliklere bakıldığında en çok düzenlenen etkinliklerin erkeklerde halı saha maçları, kızlarda sohbet, çay saati ve oyun oynama olduğu görülmüştür. Öğrencilerin gelişimine destek olması ve öğrencilerin zihinlerini dinlendirmelerini sağlaması açısından kurs/okullarda özellikle spor ve sanat etkinliklerinin artırılması gerektiğini ifade etmek gerekmektedir.

Öğrencileriyle çatışma durumlarına bakıldığında katılımcıların yüzde 76'sının çeşitli konularda öğrencileriyle çatışma yaşadıkları görülmüştür. En çok çatışma yaşanan konu ders (ezber dinletme) konusudur. Çatışma yaşadığı durumlarda bir uzmandan destek alan katılımcıların oranı ise yüzde 32'dir. Öğreticilerin çoğu çatışma durumunun uzun sürmediğini ve uzman desteği gerektirmeden kısa sürede çözüme kavuştuğunu belirtmişlerdir.

Katılımcıların velileriyle olan iletişimlerini incelendiğinde özellikle gündüzcü kurslarda veya okullarda görev yapan katılımcıların velileriyle sık sık iletişim kurdukları, yatılı kurslarda görev yapan katılımcıların ise daha az iletişim kurdukları görülmüştür. Velilerin eğitim sürecine etkisine bakıldığında ise eğitim seviyesi yüksek ve hafızlık konusunda bilinçli olan ailelerin etkilerinin olumlu olduğu anlaşılmıştır. Bu anlamda velilerin hafızlık konusunda bilinçlendirilmelerinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Hafızlık öğretmenlerinin sınıf yönetimindeki tutumları incelendiğinde ise öğretmenlerin büyük çoğunluğunun kuralcı, disiplinli ve otoriter oldukları anlaşılmıştır. Katılımcıların da ifade ettikleri gibi hafızlık eğitiminde başarıya ulaşabilmek için düzenli ve disiplinli çalışmanın önemli olduğu bir gerçektir.

Mesleki açıdan kendilerini geliştirme çabalarına bakıldığında katılımcıların yüzde 44'ünün kendini geliştirmeye çalıştığı anlaşılmıştır. Katılımcıların ilgi duydukları alanlarına bakıldığında ise bunların Sanat, Yabancı Dil, Çocuk Gelişimi, Psikoloji, Dini Müzik, Edebiyat, Mutfak, Futbol vb. olduğu görülmüştür.

Katılımcıların hafızlık öğreticiliğinde karşılaştıkları sorunlar ve bunların çözüm önerileriyle birlikte katılımcıların hafızlık eğitiminin daha kaliteli hale gelebilmesi için önerdikleri düzenlemelere de ilgili bölümlerde detaylı yer verilmiştir.

Hafızlık öğretmenleri ile mesleki yeterlilikler hakkında detaylı bir durum tespit çalışması yaptığımız bu araştırmanın alana faydalı olacağı ve ileride yapılacak olan çalışmalar için bir kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir. Bununla birlikte hafızlık alanıyla ilgili yeniliklerin takip edilebilmesi, hafızlık alanının özelleştirilmesi ve

hafızlıkla ilgili araştırmaların arttırılması amacıyla üniversitelerde hafızlıkla ilgili yüksek lisans programlarının açılmasının da faydalı olacağı düşünölmektedir

KAYNAKÇA

Bigiyef, Musa Carullah: **Tarihu'l-Kur'an ve'l Mesahif**, çev. Osman Aydın, Ankara, Ankara Okulu Yayınları, 2019

Birişik, Abdülhamit: "Kuran", **DİA**, Ankara, TDV İsam Yayınları, 2002, C.XXVI, s.385

Bozkurt, Nebi: "Hafız", **TDV İslam Ansiklopedisi**, 44 cilt, İstanbul, TDV İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1997, C.XV, s.74

Büyüköztürk, Şener v.d.: **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Pegem Akademi Yayınları, 2018

Deylemi, Şîrûye b. Şehredâr: **Firdevsü'l-Ahbar**, 6 cilt, Beyrut, y.y., 1986

DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü: **DİB Personel Yeterlikleri**, Ankara, 2014, s.20-21

DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü: **Hafızlık Eğitimi Programı**, Ankara, 2010, s.7

DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü: **Hafızlık Eğitimi Temel Öğretim Programı**, Ankara, 2019, s.6

DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü: **Hafızlık Tekrar ve Talim Programı**, Ankara, 2015

DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü: **Hafızlık Tespit Sınavı Değerlendirme Kriterleri**, Ankara, 2015

El-Ayni, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed: **Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî**, 20 cilt, Mısır, Mustafa el-Babi ve Evladuhu, 1972

El-Kevseri, Muhammed Zâhid b. el-Hasan b. Ali Zâhid: **Makalatül-Kevserî**, Kâhire, Matbaatül Envâr, 1951

El-Kurtubi, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed: **el-Câmi li 'Ahkâmi'l-Kur'an**, çev. M. Beşir Eryarsoy, 20 cilt, İstanbul, Buruç Yayınları, 2019

Es-Salih, Dr. Subhî: **Mebâhis-u fi Ulumi'l-Kur'an**, çev. M. Sait Şimşek, İstanbul, Hikmetevi Yayınları, 2015

Et-Taberani, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed b. Eyyub el-Lahmi: **el-Mucemu'l-Kebir**, 12 cilt, Beyrut, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, 2009

Ez-Zernuci, Burhaneddin: **Talimu'l Mûteallim fi Tariki't Teallüm**, Beyrut, Daru İbn Kesir, 1987

Ez-Zurkani, Muhammed Abdul Azim: **Menahilü'l-İrfan fi Ulumi'l-Kur'an**, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2010

Hafız: Lafzın Hamili Mananın Amili, 3 cilt, İzmir, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019

İbn Sad: **Tabakat**, 11 cilt, İstanbul, Siyer Yayınları, 2020

İbn Cema'a, Ebu Abdullah Bedreddin Muhammed b. İbrahim b. Sadullah Kinani: **Tezkiretü's-Sami ve'l Mûtekellim fi Edebi'l-Âlim ve'l Mûteallim**, İstanbul, Daru'l-Lübab li'd Dirasat ve Tahkiku't-Turas, 2016

Kandemir, M. Yaşar: "Hafız", **DİA**, İstanbul, TDV İsam Yayınları, 1997, C.XV, s.78

Kuş, Elif: Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri; Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nicel mi? Nitel mi?, Ankara, Anı Yayınları, 2003

Mayring, Philipp: Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş; Nitel Düşünce İçin Bir Rehber, çev. Adnan Gümüş, M. Sezai Durgun, Ankara, Bilgesu Yayınları, 2011

MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Örgün Eğitimle Birlikte Hafızlık Projesi Uygulama Usul ve Esasları, Ankara, 2018

Mertoğlu, M. Suat: "Vahiy Kâtibi", **DİA**, İstanbul, TDV İsam Yayınları, 2012, C.XLII, s.448

Öz, Mustafa: "Kurra", **DİA**, Ankara, TDV İsam Yayınları, 2002, C.XXVI, s.445

Özdemir, Murat: “Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.XI, No.1, 2010, s.330

Topaloğlu, Bekir: “Esmâ-i Hüsnâ”, **DİA**, İstanbul, TDV İsam Yayınları, 1995, C.XI, s.414

Yıldırım, Ali: Hasan Şimşek, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara, Seçkin Yayınları, 2011

Yıldırım, Suat: **Kur’an’da Uluhiyyet**, İstanbul, Işık Akademi Yayınları, 2010

(Çevrimiçi) <https://hukukmusavirligi.diyamet.gov.tr/Documents/2019-2020%20E%C4%9Fitim%20%C3%96%C4%9Fretim%20Y%C4%B11%C4%B1%20Kuran%20Kurslar%C4%B1%20Uygulama%20Esaslar%C4%B1.pdf>, 20.03.2020

(Çevrimiçi) <https://stratejigelistirme.diyamet.gov.tr/sayfa/57/istatistikler>, 27.03.2020

EKLER

EK 1: Bilgi Formu

Bilgi Formu

Mülakatı yapan kişi: Ümran Ekinci – İst. Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Öğrencisi

Mülakat tarihi ve yeri:

Mülakata katılan öğreticinin	
Cinsiyeti:	
Medeni hali:	
Yaşı:	
Görev yeri:	
Toplam hizmet süresi:	
En son mezun olduğu okul:	
Pedagojik formasyon eğitimi alma durumu:	
Hafızlık durumu:	
Arapça bilme durumu:	
Hizmet içi eğitimlere katılma durumu:	
Hafızlığı tamamlattığı öğrenci sayısı:	
Hafızlık eğitimi vermekte olduğu öğrenci sayısı:	

EK 2: Mülakat Formu

Mülakat Formu

- 1.) Hafızlık öğreticiliğinden biraz bahseder misiniz? Mesleğinizi nasıl tanımlarsınız?
- 2.) Neden bu mesleği tercih ettiniz?
- 3.) Bu mesleği yapmaktan memnun musunuz? (Çalışma saatleri, tatil günleri, maaş vb.)
- 4.) Diyanet İşleri Başkanlığı hafızlık öğreticilerinden birtakım yeterlilikler beklemektedir. Bu yeterliliklerin ne olduğunu biliyor musunuz?
- 5.) Bu yeterlilikler hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 6.) Mesleki yeterlilik açısından kendinizi nasıl değerlendirirsiniz?
(Yeterli hissediyorum-Emin değilim-Eksik hissediyorum)
 - Kuran-ı Kerim'in yüzüne ve ezbere öğretiminin ilke ve yöntemlerini bilme
 - Kuran-ı Kerim ve tefsirine vakıf olma
 - İslami İlimlere vakıf olma
 - Öğrencinin ezber kapasitesinin farkında olma
 - Öğrenciye ezber sürecinde rehberlik etme
 - Öğrencinin içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini bilme (Bilişsel, Duyuşsal, Devinişsel)
 - Öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini bilme
 - Öğrencinin öğrenme özelliklerini bilme
 - Öğrencinin aile çevresini, sosyo ekonomik ve kültürel özelliklerini bilme
 - Öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alma
 - Öğrenciyi tanıma ve anlama
 - Öğrenciyle etkili iletişim kurma
 - Öğrencinin gelişimine uygun öğrenme öğretme ortamları oluşturma
 - Öğrencinin sorunlarının çözümü için ilgili kişi ve uzmanlarla işbirliği yapma
 - Öğretim sürecindeki eksiklikleri belirleyerek tedbir alma
- 7.) Bir hafızlık öğreticisinin sahip olması gereken en önemli özellik sizce nedir?
- 8.) Hafızlık öğreticilerinin eğitim seviyesi sizce ne olmalı?
- 9.) Hafızlık öğreticiliğinde sizce yaş sınırı olmalı mı? Neden?
- 10.) Tercih ettiğiniz belli bir ezber tekniği var mı? Neden bu tekniği tercih ediyorsunuz? Bütün öğrencilerde aynı tekniği mi uyguluyorsunuz?
- 11.) Ezberini veren/vermeyen öğrenciler için ödül/ceza kullanıyor musunuz? Hangi ödül/ceza yöntemini kullanıyorsunuz?
- 12.) Öğrencilerin gelişimine katkıda bulunmak için sosyal-kültürel etkinlikler düzenliyor musunuz? Ne tür etkinlikler düzenliyorsunuz? Ne sıklıkla?

- 13.) Öğrencilerinizi daha iyi tanımak ve anlamak için Eğitim-Psikoloji gibi alanlarda okuma yapar mısınız? Bunun gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?
- 14.) Öğrencilerinizle çatışma yaşadığınız oluyor mu? Hangi konularda yaşıyorsunuz? Yaşadığınız takdirde bir psikologdan destek alıyor musunuz?
- 15.) Öğrencinizin velisiyle ayda kaç kez görüşüyorsunuz? Velilerin eğitim sürecine etkisi nasıl oluyor?
- 16.) Sınıf yönetiminde nasıl bir tutumunuz var? (Örneğin kuralcı, eğlenceli, öğrenciyi serbest bırakan, disiplinli, vb. gibi)
- 17.) Mesleki açıdan kendinizi geliştirmek için neler yapıyorsunuz?
- 18.) Hafızlık dışında ilgilendiğiniz farklı alanlar var mı? Varsa hangi alanlar?
- 19.) Hafızlık öğreticiliğinde karşılaştığınız sorunlar var mı? Varsa bunlar nelerdir?
- 20.) Bu mesleği icra ederken zorlandığınız noktalar oluyor mu? Bunlar nelerdir?
- 21.) Hafızlık öğreticiliğinin daha kaliteli hale gelebilmesi için öğrencilere, velilere ve Diyanet İşleri Başkanlığına tavsiyeleriniz var mı?
- 22.) Ekleme istediğiniz bir şey var mı?